

Jānis Riekstiņš

**Latvijas attīrīšana no “pretpadomju
elementiem” 1944.-1953.**

Dokumentu krājums

Rīga – 2021

S a t u r s

Priekšvārds

1. nodaļa

Represīvo iestāžu norādījumi par aģentūras un operatīvo darbu Baltijas atbrīvotajā teritorijā

2. nodaļa

Latvijas attīrīšanas uzsākšana un izvēšana

3. nodaļa

Ar nāvessodu notiesāto un nošauto “dzimtenes nodevēju” ģimenes locekļu represēšana

4. nodaļa

Nacionālo partizānu pretestības kustības apkarošana

5. nodaļa

“Kulaku” un “nacionālistu” 1949. gada marta deportācija

6. nodaļa

Varas iestāžu nelikumības un noziegumi apsūdzības materiālu un arestu sagatavošanā

7. nodaļa

Nelikumības un noziegumi ieslodzījuma vietās

8. nodaļa

Repatriantu filtrācija un represēšana

9. nodaļa

Bijušo Latvijas Sociāldemokrātiskās partijas līderu represēšana

10. nodaļa

Arhīvi – represīvo iestāžu izpalīgi “pretpadomju elementu” meklēšanā un atklāšanā

11. nodaļa

Atsevišķu varas iestāžu pārstāvju iebildumi pret plašo represiju izvēšanu pret Latvijas iedzīvotājiem

Priekšvārds

Pazīstamais krievu sabiedriskais darbinieks Aleksandrs Jakovļevs novērtēdams Padomju Savienības Komunistiskās partijas un padomju valdības politiku – boļševismu kā noziegumu, rakstīja:

“Marksisma ideoloģija pārauga pārliecībā, ka morāls un tikumīgs ir viss, kas atbilst revolūcijas, proletariāta un komunisma interesēm. Atbilstoši šai morālei šāva ķīlniekus pilsoņu karā, iznīcināja zemniecību, būvēja koncentrācijas nometnes, pārvietoja veselas tautas. Iluzorās nākamības prioritāte salīdzinājumā ar cilvēcību deva iespēju nekautrējoties izvēlēties jebkādus līdzekļus lietot varu un represijas, ignorējot labā un ļaunā kategorijas. Patiesās vērtības – brīvība, likumība, sadarbība, labestība, mīlestība – izrādījās liekas, jo tās tikai vājināja šķirisko apziņu.”¹

Šis totalitārais režīms varmācīgi tika uzspiests arī Latvijai un prasīja lielus upurus.

Kopš Latvijas okupācijas sākuma 1940. gada jūnijā tika uzsākta arī vērienīga “pretpadomju elementu” meklēšana un represēšana. Jau 1940. gada 23. jūnijā jaunās valdības iekšlietu ministrs Vilis Lācis radiatorā paziņoja:

“Svarīgākais uzdevums, kāds jāveic Iekšlietu ministrijai, ir pilnīgi un noteikti iztīrīt valsts aparātu no reakcionāriem elementiem un tautas ienaidniekiem.”²

Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) Centrālās komitejas pirmais sekretārs Jānis Kalnbērziņš aicinājumā “Jāpaceļ šķiras modrība” norādīja:

“Runājot par šķiras modrību, jāsaka: ir jāizklieķē katra ilūzija, ka padomju varas ienaidnieki snauž, tie centīsies dažādā veidā vest cīņu pret padomju varu, pret sociālistisko celtniecību, pret zemes taisnīgu sadalīšanu. Maskējušies, slepeni stāvot neapzinīgiem tautas locekļiem aiz muguras, tie centīsies sabotēt ražošanu, graut darba disciplīnu, graut strādnieku organizācijas no iekšienes. Šis ienaidnieks centīsies aģitēt, lai iznīcina sugas lopus, nenovāc ražu, lai neapsēj laukus, centīsies turēt nekārtībā savus privātos īpašumus, neapstādamies pat pie terora un diversiju aktiem (...). Tāpēc jāizklieķē katra ilūzija, ka padomju varai Latvijā nav ienaidnieku.”³

Represijas pret Latvijas iedzīvotājiem bija galvenais instruments, lai nodrošinātu padomju okupācijas režīma pastāvēšanu. Šis režīms par savu uzdevumu izvirzīja demokrātiski ievēlētās Latvijas tautas politiskās pārstāvniecības iznīcināšanu, lai

¹ Черная книга коммунизма. Преступления. Террор. Репрессии. – Москва, 1999, с. 9 (пер. с фр. яз.).

² Sociālistiskās revolūcijas uzvara Latvijā 1940. gadā. Dokumenti un materiāli. – Rīga, 1963, 70. lpp.

³ Jaunākās Ziņas – 1940. – 13. jūl.

atņemtu tai politisko virsvadību un jebkādas pašorganizēšanas spējas nākotnē, represēja Latvijas parlamentāriešus neatkarīgi no viņu politiskās pārliecības, partijas piederības un tautības. Represēja armijas virsniekus, politiskās policijas darbiniekus, policijas aģentus, aizsargus, Latvijas izlūkdienesta darbiniekus, cietumu resora darbiniekus, kā arī daudzus citus “pretpadomju elementus”. Jau 1940. gada jūnijā arestēja- 20, jūlijā – 141, bet augustā – 300 personas.¹ Aresti turpinājās arī nākamajos mēnešos, īpaši pēc tam, kad okupētajā Latvijā tika izveidotas represīvās iestādes pēc PSRS parauga. Izmantojot arhīvu materiālus, represīvās iestādes sagatavoja plašus Latvijas armijas un aizsargu komandieru, kā arī citu “pretpadomju elementu” sarakstus.

1941. gada maijā aizsākās “sociāli bīstamo elementu” deportācijas akcijas sagatavošana. Tā notika 1941. gada 14. jūnijā. Šajā dienā tika aizturēti un no Latvijas izsūtīti 15 424 cilvēki, 5263 no tiem arestēti.²

Arestētie Latvijas pilsoņi tika ieslodzīti PSRS IeTK (Iekšlietu tautas komisariāta) Gulaga nometnēs, bet viņu ģimenes locekļus nosūtīja specnometinājumā uz Krasnojarskas novadu un Novosibirskas apgabalu.

Pēc nepilnīgām ziņām, laikposmā no 1941. līdz 1944. gadam ar nāvessodu tika sodīti un nošauti vairāk nekā 650 Latvijas pilsoņu. Daudzi ieslodzītie, kurus bija nolemts sodīt ar augstāko soda mēru, necilvēcīgo apstākļu dēļ nomira jau pirms tā izpildīšanas.³ Dzīvojot grūtos, necilvēcīgos apstākļos nomira arī daudzi specnometinājumā nometinātie.

Latvijas otrreizējā okupācija aizsākās 1944. gada jūlijā. PSRS represīvo iestāžu galvenais uzdevums šajā laikā bija to personu meklēšana un sodīšana, kuras bija dzīvojušas okupētajā teritorijā un sadarbojās ar vācu varas iestādēm, kā arī frontes aizmugures attīrīšana no spiegiem, teroristiem un diversantiem. PSRS represīvo iestāžu darbību atbrīvotajā teritorijā noteica 1942. gada 18. februāra PSRS IeTK direktīva Nr. 64. Tajā tika norādīts, ka pēc Vācijas karaspēka padzīšanas IeTK – VDTK (Valsts drošības tautas komisariāta) pārvaldēm jāatjauno IeTK pastāvīgā darbība un uz atbrīvotajiem rajoniem un pilsētām nekavējoties jānosūta IeTK – VDTK pārvalžu operatīvās drošības darbinieku grupas ar uzdevumu teritoriju “attīrīt no okupantu

¹ No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā. 1940-1986. Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs. – Rīga, 1999. – XV-XVI lpp.

² Aizvestie. 1941. gada 14. jūnijs. – Rīga, 2001, 14. lpp.

³ Aizvestie. 1941. gada 14. jūnijs, 15. lpp.

Plašāk skat.: Jānis Riekstiņš. 1941. gada 14. jūnija deportācija Latvijā. Aizvestie 1941. gada 14. Jūnijs, 9.-25. lpp.

ielikteņiem un atbalstītājiem, noskaidrot Vācijas izlūkdienestu aģentūru un organizēt pret tiem aktīvus pretizlūkošanas pasākumus”.¹

Jau ilgi pirms Sarkanās armijas iebrukuma Baltijā PSRS VDTK uzskatīja par nepieciešamu vēlreiz precizēt represējamo “kolaborantu” kategorijas. Tas tika izdarīts ar PSRS valsts drošības tautas komisāra V. Merkulova 1944. gada 3. marta direktīvu. Tajā tika norādīts, ka veicot atbrīvotās teritorijas tīrīšanu, vispirms esot jāarestē vācu izlūkdienestu personālsastāvs un aģentūra, vāciešu izveidoto policijas bataljonu komandējošais, vadošais un operatīvais sastāvs, apriņķu un pagastu komandanti, tiesu un tribunālu izmeklētāji un prokurori, pārvaldes ierēdņi, dažādu organizāciju dalībnieki, laikrakstu un žurnālu redaktori, pretpadomju rakstu autori, kā arī vairākas citas iedzīvotāju kategorijas. Tāpat bija jāapcietina Aizsargu organizācijas, Zemnieku savienības, kā arī citu bijušo politisko partiju un organizāciju vadītāji un to aktīvie dalībnieki, vācu izveidoto karaspēka daļu komandieri (no vada komandiera un augstāk). Attiecībā uz pretpadomju organizāciju, grupu un citu formējumu ierindas biedriem bija norādīts, ka viņi ir jāņem čekistu operatīvajā uzskaitē un jānodrošina ar aģentūras novērošanu. Viņu arestus, ja bija ziņas par viņu pretpadomju aktivitātēm, vajadzēja veikt vispārējā kārtībā.²

Viena no tām “pretpadomju elementu” kategorijām, pret kuru visu kara laiku, un arī vēl ilgi pēc tā beigām, tika vērstas politiskās represijas, bija t.s. „Dzimtenes nodevēji” un viņu ģimenes locekļi. Lēmumu “Par atbildību par Dzimtenes nodevību” PSRS Centrālā izpildu komiteja pieņēma 1934. gada 8. jūnijā, bet jau nākamajā dienā VK(b)P (Vissavienības komunistiskās (boļševiku) partijas) CK Politbirojs pieņēma lēmumu “Par Vissavienības likuma par valsts noziegumiem papildināšanu ar pantiem par Dzimtenes nodevību”. Saskaņā ar šo likumu par “Dzimtenes nodevību” (spiegošanu, militāro un valsts noslēpumu izpaušanu, pāriešanu ienaidnieka pusē, bēgšanu uz ārzemēm) bija paredzēts augstākais soda mērs (nošaušana) vai brīvības atņemšana uz 10 gadiem un mantas konfiskācija. “Dzimtenes nodevēja” pieaugušie ģimenes locekļi bija jāsoda ar brīvības atņemšanu no 5 līdz 10 gadiem.³ 1942. gada 24. jūnijā Valsts aizsardzības komitejas 1942. gada 24. jūnija lēmums Nr. 1926 ps noteica, ka arestam un izsūtīšanai uz PSRS attālām vietām ir pakļautas arī to “Dzimtenes nodevēju” ģimenes,

¹ Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов. Том третий, книга первая. – Москва, 2003, с. 130-136.

² Александр Дюков. Милость к падшим. Советские репрессии против нацистских пособников в Прибалтике – Москва, 2009, с. 42-45.

³ Лубянка. Сталин и ВЧК-ГПУ-ОГПУ-НКВД. Январь 1922 – декабрь 1936. – Москва, 2003, с. 531-532.

kuras tiesu orgāni vai PSRS IeTK Sevišķā apspriede ir notiesājusi aizmuguriski par brīvprātīgu aiziešanu kopā ar okupācijas režīmu, atbrīvojot ienaidnieka sagrābto teritoriju.¹ 1942. gada 27. jūnijā tika izdota PSRS iekšlietu tautas komisāra L. Berijas un PSRS prokurora V. Bočkova direktīva Nr. 252, ar kuru “Dzimtenes nodevēju” ģimenes locekļu represēšanai tika pievienots arī KPFSR Kriminālkodeksa 58-1.b. pants. Šī direktīva pievienoja vēl vienu sodīšanas pamatojumu – “par brīvprātīgu aiziešanu kopā ar okupācijas karaspēku, atbrīvojot pretinieka sagrābto teritoriju”, kaut arī agrāk šis pamatojums attiecās tikai uz to “Dzimtenes nodevēju” ģimenes locekļiem, kuri aizmuguriski bija notiesāti ar augstāko soda mēru.²

Lai sekmīgi veiktu “pretpadomju elementu” sameklēšanu un represēšanu, kara laikā tika pārveidota visa PSRS represīvo iestāžu sistēma. 1943. gada 19. aprīlī J. Staļins parakstīja PSRS TKP lēmumu Nr. 415-138 ps par IeTK Sevišķo daļu pārvaldes reorganizēšanu par Aizsardzības tautas komisariāta Galveno pretizlūkošanas pārvaldi “Smerš” (nāvi spiegiem).³

Sarkanās armijas ieņemtajos rajonos “Smerš” darbinieki piedalījās “dzimtenes nodevēju”, “pretpadomju elementu” un dezertieru arestos, karagūstekņu, karaklausībai pakļauto un repatriantu filtrēšanā, kā arī arestēto lietu izmeklēšanā. Jau 1944. gada 12. augustā specziņojumā J. Kalnbērziņam “Par Latvijas iedzīvotāju politisko noskaņojumu sakarā ar tās atbrīvošanu no vācu okupantiem” 2. Baltijas frontes pretizlūkošanas pārvaldes “Smerš” priekšnieks ģenerālmajors N. Žeļežņikovs cita starpā norādīja:

“Ievērojama Latvijas iedzīvotāju daļa, kuru vācu pavēlniecība un varas iestādes tādā vai citādā veidā izmantoja, lai atrastu partizānus, partijas – padomju aktīvu un pilsoņus, kuri jūta līdzīgu padomju varai, tagad slēpjas mežos. Mežos viņi slēpjas, baidoties no mobilizācijas Sarkanajā armijā, arī daļa no iesaukuma vecuma iedzīvotājiem. (..) Pretizlūkošanas pārvaldes “Smerš” orgāni likvidē mežos paslēpušās vācu atbalstītāju – latviešu bandas – grupas.”⁴

Dokumenti liecina, ka “Smerša” darbinieki Latvijā ļoti centīgi ir meklējuši aizsargus. Tā, piemēram, tikai 3. Baltijas frontes pretizlūkošanas pārvaldes “Smerš”

¹ Сборник законодательных и нормативных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий. – Москва, 1993, с. 93-94.

² Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Т. 3, кн. 1, с. 570-571.

³ Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Т. 4, кн. 1 – Москва, 2008, с. 397-398.

⁴ LVA, PA-101. f., 6. apr., 21. l., 21. lp.

darbinieki Latvijas tīrīšanas pirmajos mēnešos bija arestējuši 60 cilvēkus. Šīs frontes pretizlūkošanas pārvaldes 1944. gada septembra ziņojumā PSRS Aizsardzības tautas komisariāta Galvenajai pretizlūkošanas pārvaldei “Smerš” par cīņu ar profašistiskajiem nacionālistiskajiem formējumiem Igaunijas un Latvijas atbrīvotajos rajonos tika norādīts:

“Arestēto liecībās tiek nosaukti 250 cilvēki, t.sk. aizsargi, soda orgānu darbinieki 25, pretizlūkošanas orgānu aģenti – 6 un aizsargu organizāciju vadītāji – 6.”¹

Savukārt šīs pašas frontes “Smerš” citā ziņojumā sniegtas šādas ziņas:

“Līdz 1944. gada oktobra beigām ir atklātas un daļēji likvidētas 33 pagastu aizsargu organizācijas, kā arī šīs pretpadomju organizācijas 10 spiegu un diversiju grupas locekļi. Līdz šī gada 11. oktobrim ir arestēti 13 pagastu organizāciju vadītāji, 125 aktīvie organizācijas biedri. (..) Ir atrasta un izņemta fašistiskās organizācijas “Aizsargi” centra instrukcija par tās biedru pāriešanu nelegālā stāvoklī, lai veiktu graužošu darbību Sarkanās armijas aizmugurē. Pēc arestēto liecībām un atrastajiem dokumentiem papildus ir atklātas un jau likvidētas vēl 14 “Aizsargu” organizācijas ar ievērojamu skaitu to dalībnieku, kuru sameklēšanai un arestam ir pieņemti mēri.”²

Kara darbība Latvijas teritorijā norisinājās 11 mēnešus. Šajā laikā daudzus Latvijas iedzīvotājus arestēja 2. Baltijas frontes, Ļeņingradas frontes, Baltijas jūras kara flotes un 1945. gadā izveidotā Baltijas kara apgabala “Smerš” darbinieki. 1946. gada maijā Galvenā pretizlūkošanas pārvalde “Smerš” tika iekļauta PSRS Valsts drošības ministrijas sastāvā.³

Lai veiktu Sarkanās armijas frontes aizmugures tīrīšanu, tika izveidots IeTK pilnvaroto institūts. Frontes pilnvarotajiem bija jāveic visi “čekistu pasākumi, kas nodrošinātu vācu izlūkdienestu aģentūras, teroristu, dažādu naidīgo organizāciju, bandītu, sacelšanās grupu, neatkarīgi no nacionālās piederības un pilsonības, atklāšanu”. Katra frontes pilnvarotā rīcībā tika piekomendēta ,apmēram, 150 čekistu grupa. Lai veiktu ķemmēšanas, kratīšanas un aizturēšanas akcijas, viņiem papildus tika piešķirtas robežapsardzības un IeTK iekšējā karaspēka daļas. Par paveikto darbu aizmugures tīrīšanā frontes pilnvarotie regulāri ziņoja tieši PSRS iekšlietu tautas komisāram L. Berijam.⁴

¹ Дегтярев К. Смерш. – Москва, 2009. – с. 367.

² Дегтярев К. Смерш. – Москва, 2009. – с. 368.

³ Степанов В.Н. Нарком Смерша – Москва, 2003. – с. 106.

⁴ Петров Н.В. Первый председатель КГБ генерал Иван Серов // Отечественная история, 1997 № 5, с. 27.

1945. gada 15. novembrī ziņojumā V. Molotovam, G. Maļenkovam un A. Mikojanam L. Berija norādīja, ka no 1944. gada 1. jūnija līdz 1945. gada 1. novembrim operatīvo pasākumu un čekistu karaspēka operāciju laikā Latvijā nogalināti, sagūstīti un labprātīgi padevušies 7085 cilvēki, to skaitā: bandīti – 3916, bandītu atbalstītāji – 832. Nogalināti – 925 bandīti.¹

Latvijas teritorijā, kuru Sarkanā armija bija atkarojusi Vācijai, tūlīt sāka darboties arī LPSR IeTK un tās karaspēks un VDTK. Saskaņā ar PSRS IeTK 1942. gada 18. februāra direktīvu Nr. 64 IeTK – VDTK pārvaldēm bija jāatjauno IeTK pastāvīgā darbība un uz atbrīvotajām pilsētām un rajoniem nekavējoties jānosūta IeTK – VDTK operatīvās drošības darbinieku grupas ar uzdevumu teritoriju “attīrīt no okupantu ielikteniem un atbalstītājiem, noskaidrot Vācijas izlūkdienestu aģentūras un organizēt pret tiem aktīvus pretizlūkošanas pasākumus”.²

Tīrīšanas laikā spēkā bija arī PSRS Augstākās padomes Prezidija dekrēts “Par sodu vācu fašistiskajiem ļaundariem, kuri vainīgi padomju civiliedzīvotāju un gūstā kritušo sarkanarmiešu nogalināšanā un spīdzināšanā, spiegiem, dzimtenes nodevējiem no padomju pilsoņu vidus un viņu atbalstītājiem”, kurš minētās personas ļāva tiesāt Sarkanās armijas kara tribunālos.³

LPSR IeTK un apriņķos tika izveidotas bandītisma apkarošanas nodaļas. Saskaņā ar bandītisma apkarošanas nodaļas priekšnieka vietnieka S. Bedika 1944. gada 26. maija rīkojumu LPSR apriņķu un pilsētu daļu darbiniekiem nekavējoties bija jāsāk darboties Sarkanās armijas ieņemtajā teritorijā. Tajā LPSR IeTK tika uzdots:

“(.) sadarboties ar VDTK, apcietināt vācu fašistisko okupantu ieliktenus un atbalstītājus, nodevējus un dzimtenes nodevējus.”⁴

LPSR IeTK rīcībā atradās IeTK iekšējā karaspēka 5. divīzija, kā arī 48. konvoja divīzija, IeTK dzelzceļa apsardzes, kā arī vairāki robežapsardzības pulki.

1943. gada aprīlī J. Staļins PSRS valsts drošības un iekšlietu iestādēs izdarīja kārtējo reorganizāciju. Ar PSRS Augstākās padomes Prezidija 1943. gada 14. aprīļa dekrētu uz čekistu operatīvo pārvalžu un PSRS IeTK daļu bāzes tika izveidots PSRS Valsts drošības tautas komisariāts.

¹ Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata. – Rīga, 2006, 177. lpp.

² Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов. Том третий, книга 1. – Москва, 2003, с. 130-136.

³ No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā. 1940-1986. Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs. – Rīga, 1999. – 970. lpp.

⁴ Ritvars Jansons. Komunistiskā režīma politiskās represijas Kurzemē 1944-1945. // Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata. - Rīga, 2006, 123. lpp.

Ar PSRS TKP 1943. gada 2. jūlija lēmumu Nr. 621-191 ps tika apstiprināts Nolikums par PSRS Valsts drošības tautas komisariātu, kuram tika noteikti šādi uzdevumi:

- a) izlūkošanas darbs aiz robežām,
- b) cīņa pret ārvalstu izlūkdienestu graujošo, spiegošanas, diversiju un teroristisko darbību PSRS teritorijā (izņemot Sarkanās armijas un Jūras kara flotes daļas un iestādes, kā arī IeTK karaspēku),
- c) cīņa pret dažāda veida pretpadomju elementiem un izpausmēm dažādos PSRS iedzīvotāju slāņos, rūpniecības, transporta, sakaru, lauksaimniecības un pārējās sistēmās, (..) vietējo VDTK iestāžu darbības vadīšana.

PSRS VDTK tika piešķirtas šādas tiesības:

- a) veikt informācijas vākšanas darbu aģentūrās,
- b) izdarīt kratīšanas, konfiskācijas un aizdomās par noziedzīgu darbību turamo personu arestus saskaņā ar likumā noteikto kārtību,
- c) izdarīt izmeklēšanu arestēto [personu] lietās ar sekojošo izmeklēšanas lietu nodošanu izskatīšanai attiecīgajās PSRS tiesu iestādēs un PSRS IeTK Sevišķajā apspriedē, saskaņojot ar PSRS prokuratūras iestādēm,
- d) izmantot dažādus speciālus pasākumus, lai atklātu ārvalstu izlūkdienestu un kontrrevolucionāro formējumu noziedzīgās darbības.¹

Latvijas tīrīšanā no “pretpadomju elementiem” ļoti liela, izšķiroša loma bija VDTK-VDM.

Pēc Vācijas sakāves 1945. gada maijā un jūnijā Kurzemē tika veikta plaša filtrācijas akcija. Visiem 16-20 gadus veciem vīriešiem bija jāierodas reģistrēties padomju varas iestādēs. Viņus sadzina, t.s. pārbaudes un filtrācijas nometnēs, kur ar viņu filtrēšanu nodarbojās “Smerš” un VDTK darbinieki. Filtrācijas ceļu no Latvijas tālāk uz PSRS sāka vismaz 58 410 cilvēki. Daudzi no viņiem nonāca jau krietni stingrāka režīma soda nometnēs vai filtrācijas nometnēs.²

Analizējot 1944. gadā atsāktās politiskās represijas Latvijā, pamatoti rodas jautājums – kāds ir bijis tas informatīvais materiāls, kas represīvajām iestādēm deva iespēju tūdaļ pēc to ierašanās Latvijā uzsākt tās tīrīšanas operācijas? Daļu no šī “kompromitējošā” materiāla bija sagādājis Latvijas partizānu kustības štābs, nododot

¹ Aleksandrs Kukurins. PSRS valsts drošības orgāni 1943-1953. // Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata. – Rīga, 2006, 93., 94. lpp.

² Strods H. Padomju Savienības otrreizējā Latvijas okupācija (1944-1945) // Latvijas Vēsturnieku komisijas Raksti. 1. Sējums. – Rīga, 2000, 283. lpp.

PSRS VDTK un “Smerš” garus, jo garus “gestapo aģentu un dzimtenes nodevēju” sarakstus. H. Strods norāda, ka tikai laika posmā no 1944. gada 17. februāra līdz 1945. gada 25. augustam tikuši nodoti 10 šādi saraksti par 1 372 personām.¹

Plašas ziņas par “pretpadomju elementiem” LPSR VDTK darbinieki ieguva izpētot 1941.gadā uz PSRS aizvestos arhīva materiālus un nopratinot arestētos.

Politisko represiju sagatavošanā un īstenošanā plaši tika iesaistīti arhīvu darbinieki. Pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā LPSR Iekšlietu tautas komisariātā tika izveidota Arhīvu daļa, kurai pakļāva visus valsts arhīvus. Jau 1944. gada vasarā arī arhīvu darbiniekus iesaistīja “tautas ienaidnieku” un citu “pretpadomju elementu” meklēšanā.

LPSR iekšlietu tautas komisārs A. Eglītis savā 1944. gada 14. jūlija pavēlē Nr. 23/002 norādīja:

“No vācu fašistiskajiem iebrucējiem atbrīvotajā Latvijas PSR teritorijā paliks daudz dokumentālo materiālu un preses izdevumu, kuri radušies vācu militārās un civilās darbības rezultātā. Visi šie materiāli, kuriem ir milzīga valstiska un zinātniski – vēsturiska nozīme ir jāsaglabā un pilnā mērā jāizmanto IeTK – VDTK orgānu darbā. Apriņķu un pilsētu IeTK daļu un nodaļu priekšniekiem tiek uzdots par savāktu dokumentu daudzumu un raksturu, to izstrādi un izmantošanu čekistu operatīvajā darbā ar dienesta ziņojumu paziņot iekšlietu tautas komisāram, katra mēneša 1. un 15. datumā.”²

Par arhivāru vērienīgo pienesumu “pretpadomju elementu” meklēšanā var spriest no iekšlietu tautas komisāra A. Eglīša un IeTK arhīvu daļas priekšnieka A. Blumfelda atskaites par nodaļas darbu 1945. gadā. Tajā norādīts:

“(.) Pēc LPSR Valsts arhīvu slepeno dokumentu materiāliem 1945. gadā ir sastādīti saraksti par 23 892 dzimtenes nodevējiem, bet no Latvijas PSR atbrīvošanas momenta no vācu fašistiskajiem iebrucējiem ir sastādīti saraksti par 36 411 cilvēkiem, kuri nodoti izmantošanai IeTK un VDTK iestādēm. “Latvijas Zemnieku savienības” biedru saraksts par 717 cilvēkiem, kurš sagatavots pēc izstrādātiem materiāliem ir nosūtīts PSRS IeTK Galvenajai arhīvu pārvaldei. Nodevēju un dzimtenes nodevēju noskaidrošanas darbs galvenokārt tika veikts pēc apriņķu valsts arhīvu slepenajiem materiāliem. 1945. gadā 15 apriņķu valsts arhīvos tika sastādīti saraksti par 17 605 cilvēkiem.”³

¹ Heinrihs Strods. PSRS kaujinieki Latvijā (1941-1945). I daļa – Rīga, 2006, 326. lpp.

² Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas arhīvs (LR IeM arhīvs), 1. f., 3. apr., 1.a. l., 2. lp.

³ LVA, 1163. f., 1.a. apr., 220. l., 231., 232. lp.

1945. gada 5.-6. februārī pēc PSRS Valsts drošības tautas komisāra V. Merkulova mutiskā norādījuma, kurš šajā laikā bija ieradies Rīgā, no Rīgas un Jūrmalas tika veikta vācu tautības personu un, t.s., bezpavalstnieku deportācija. Vāciešu kategorijā iekļautos 521 cilvēku (286 ģimenes) un, t.s. bezpavalstnieku 145 cilvēkus (85 ģimenes) izsūtīja uz Komi APSR.¹

Vēl viena Latvijas iedzīvotāju kategorija, kura tika deportēta uz Sibīriju bija, t.s. “sociāli bīstamie elementi”. Tie bija cilvēki, kuri strādājuši pagastu domēs, vācu okupācijas iestādēs utt., un nebija notiesāti pēc KPFSR Kriminālkodeksa 58.-1.a. panta. Sākot ar 1945. gadu viņus arestēja un izsūtīja nometinājumā uz pieciem gadiem. Šos izsūtīšanas slēdzienus apstiprināja LPSR valsts drošības ministrs A. Noviks vai viņa vietnieki un sankcionēja LPSR prokurors. Vēlāk, kad cilvēki jau atradās nometinājumā, sekoja PSRS VDM Sevišķās apspriedes lēmums. Pavisam šajā kategorijā tika ieskaitīti un izsūtīti 129 cilvēki.²

Plaši tika izvērstas to personu, kuras kā repatrianti atgriezās Latvijā pārbaude un daudzos gadījumos arī represēšana. LPSR IeM uzsvēra, ka daudzi LPSR repatrianti ir “dzimtenes nodevēji, bijušā Vācijas okupācijas režīma ielikteņi, vāciešu atbalstītāji u.c. pretpadomju elementi, kuri aizbēguši no PSRS”. Šie repatrianti izvairoties no pārbaudes filtrācijas komisijās, bet naidīgākā daļa pārejot nelegālā stāvoklī, organizējot bandītiskus formējumus un aktīvi cīnoties pret padomju varu.

Līdztekus cīņai ar “vācu okupācijas režīma atbalstītājiem” par vienu no vissvarīgākajiem PSRS un LPSR represīvo iestāžu uzdevumiem kļuva nacionālās pretošanās kustības apkarošana. Tā bija atbilde uz Latvijas sovetizāciju, kuru pavadīja represijas un terors, kad Latviju okupēja 1940. gadā un mēģināja iekļaut padomju sistēmā.

Kara beigu posmā Latvijā sāka veidoties bruņota pretestība. Cīņā iesaistījās Latvijas patrioti, kuru mērķis bija neatkarīgas valsts atjaunošana, desertieri no abu karojošo pušu armijām, kuri gribēja glābt savu dzīvību, aizejot mežā, cilvēki, kuri bija izvairījušies no padomju represijām, kā arī bijušie nacistu kolaboranti, kuri nebija paspējuši aizbēgt no Latvijas. Bruņotās pretestības kustības dalībnieki pārsvarā bija bijušie virsnieki, policisti, ierēdņi, turīgie zemnieki. Pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas Kurzemē bruņotās nacionālās pretestības kustības dalībnieku rindas papildināja leģionāri, kuri

¹ Skat.: Jānis Riekstiņš. Par “vāciešu” operāciju Latvijā. // Latvijas Vēstnesis, 2003. g. 5., 6. feb.

² Benedikts Spridzāns. Deportāciju turpinājums. // Represēto saraksts 1941-1953. – Rīga, 1995, 128., 141. lpp.

nepadevās gūstā. Pēc 1949. gada 25. marta deportācijas pretestības rindas papildināja arī lauku iedzīvotāji.¹

Kopš Sarkanās armijas ienākšanas Latvijā līdz 1944. gada 12. decembrim IeTK bija reģistrējis 34 nacionālo partizānu grupas ar 346 dalībniekiem, no tām bija likvidēta 21 grupa ar 222 dalībniekiem. No LPSR IeTK atklātajiem “pretpadomju elementiem” 4914 cilvēki tika apcietināti.²

LPSR iekšlietu ministrs A. Eglītis 1947. gada 27. martā ziņojumā LPSR Ministru padomes priekšsēdētājam V. Lācim norādīja, ka 1945. gadā IeTK orgāni likvidējuši 283 bandas un bandītu grupas kopskaitā ar 4223 dalībniekiem, nogalināti 1098 un legalizēti 2417 cilvēki. 1946. gadā nogalināti 402 un legalizēti 1002 cilvēki.³

LPSR VDK 4. daļas priekšnieka pulkveža Poļikarpova “Apkopojošā izziņā” (par cīņas rezultātiem ar bruņoto bandītiski nacionālistisko pagrīdi Latvijas PSR teritorijā un bijušo nelegālistu legalizāciju laika posmā no 1944. līdz 1956. gadam ieskaitot) norādīts:

Laika posmā no 1944. gada rudens līdz 1956. gada 31. decembrim Latvijas PSR valsts drošības orgāni:

- 1) Likvidējuši 961 bruņotu bandītu grupu.

Kopā aizturēti vai likvidēti 10 720 bijušie bandīti. (..)

(..) Organizētā bruņotā bandītiski nacionālistiskā pagrīde Latvijas PSR teritorijā pilnībā likvidēta 1956. gada oktobrī (šī gada 30. oktobrī tika likvidēta pēdējā bijušā barveža “Pana” bandītu grupa).⁴

Viena no vislielākajām Latvijas tīrīšanas akcijām tika sarīkota 1949. gadā, izpildot PSRS Ministru padomes 1949. gada 29. janvāra lēmumu Nr. 390-138 ps “Par kulaku un viņu ģimeņu, bruņotās sadursmēs nošauto un notiesāto bandītu ģimeņu, legalizējušos bandītu, kas turpina naidīgu darbību, viņu ģimeņu, kā arī represēto bandītu atbalstītāju ģimeņu izsūtīšanu no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas teritorijas”.⁵ Izpildot šo lēmumu 1949. gada 25.-30. martā no Latvijas uz Sibīriju mūža nometinājumā deportēja 42 125 cilvēkus. Kā “kulaki” tika izsūtītas 9115 ģimenes jeb 29 030 cilvēki, kā “nacionālistu” ģimenes locekļus izsūtīja 4133 ģimenes jeb 13 095 cilvēkus.⁶

¹ Latvija padomju režīma varā. 1945-1986. Dokumentu krājums. – Rīga, 2001, 17. lpp.

² LVA, PA-101. f., 6. apr., 21. l., 57., 58. lp.

³ LVA, 270. f., 1. apr., 265. l., 128.-141. lp.

⁴ Latvija padomju režīma varā. 1945-1986., 147., 148. lpp.

⁵ Aizvestie. 1949. gada 25. marts. – Rīga, 2007, 82.-83. lpp.

⁶ Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 180. lpp.

1951. gada sākumā tika uzsākti bijušo Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas līderu aresti. (Fricis Menders un Hermanis Kaupiņš bija arestēti jau 1948. un 1949. gadā). 1951. gadā tika arestēti un notiesāti ar ilgiem ieslodzījuma gadiem K. Būmeisters, O. Briksķis, V. Grēviņš, K. Lorencs, kā arī citi. Viņus represēja par politisko darbību neatkarīgās Latvijas laikā.¹

Latvijas tīrīšanas procesā tika pieļauti ļoti plaši un rupji “sociālistiskās likumības” pārkāpumi. Lai gan tolaik spēkā bija PSRS TKP un VK(b)P CK Politbiroja 1938. gada 17. novembra lēmums “Par arestiem, prokuroru uzraudzību un izmeklēšanu”, kurš stingri regulēja represīvo iestāžu darbību², tomēr praksē ar to nerēķinājās ne IeTK (IeM), VDTK (VDM), ne prokuratūras darbinieki. Daudzi “pretpadomju elementi” tika arestēti bez prokurora sankcijas, liecinieku liecības netika pārbaudītas, nereti pat klaji falsificētas. Izmeklēšanas termiņi netika ievēroti. Daudzos gadījumos aizturētie “bandīti” un “bandītu” atbalstītāji bez jebkādas izmeklēšanas un tiesas tika noslepkavoti uz vietas. Cietumi bija pārpildīti, netīri, bez apkures un medicīniskās apkalpošanas. Tika pieļauta arestēto spīdzināšana. Bieži bija arestēto nāves gadījumi.

Būtisks faktors bija tas, ka Latvijas PSR IeM UN VDM darbinieki galvenokārt bija krievi. Tā, piemēram, VDM pilsētu un daļu priekšnieku vidū latvieši bija tikai 9 %, bet republikas 15 rajonu daļu operatīvajā sastāvā latviešu nebija neviena.³

Runājot par Latvijas tīrīšanas rezultātiem, J. Kalnbērziņš LKP CK 1953. gada 22.-23. jūnija plēnumā atzina:

“Nākās atzīt, ka pēdējā laikā Latvijas KP CK un republikas Ministru padome, partijas un padomju iestādes uz vietām naidīgās nacionālistiskās pagrīdes likvidāciju bija nodevuši IeM iestādēm, kuras plaši pielietoja represijas. No 1945. līdz 1953. gadam ir represēti 119 000 cilvēki. No tiem 26 500 cilvēkus ir arestējušas bijušās VDM iestādes, kā bandīti nogalināts 2321 cilvēks, kā kulaki un bandītu atbalstītāji ārpus Latvijas izsūtīti 43 702 cilvēki. Milicijas un prokuratūras darbinieki arestējuši 46 350 cilvēkus.”⁴

Dokumenti liecina, ka atsevišķi varas iestāžu pārstāvji ir izteikuši iebildumus pret plaši izvērstajām Latvijas tīrīšanas akcijām. Diemžēl, vērā tie netika ņemti.

¹ Jānis Riekstiņš. “Būdami naidīgi noskaņoti pret padomju varu ...” // Latvijas Vēstnesis, 2004, 9., 10. sept.

² Лубянка. Сталин и Главное управления госбезопасности НКВД. 1937-1938. – Москва, 2004, с. 607-611.

³ Елена Зубкова. Прибалтика и Кремль. – Москва, 2008, с. 327.

⁴ LVA, PA-101. f., 16. apr., 9. l., 11. lp.

Historiogrāfija un avoti

Politisko represiju izpētei minētajā laika posmā ir veltīti daudzi Latvijas, tā arī citu valstu pētnieku darbi. Jau 1996. gadā Latvijas Valsts arhīva [LVA] izdotā žurnālā “Latvijas Arhīvi” pielikumā “Represēto saraksts” tika sniegtas ziņas par 1945. gada 5.-6. februārī izsūtītajiem vācu tautības pilsoņiem un bezpavalstniekiem, kā arī par citiem “pretpadomju elementiem” ,t.s. sociāli bīstamiem elementiem, “dzimtenes nodevēju” ģimenes locekļiem un no filtrācijas nometnēs izsūtītajiem. 2007. gadā LVA izdeva piemiņas grāmatu “Aizvestie. 1949. gada 25. marts”, kurā apkopotas ziņas par šajā lielajā deportācijas akcijā cietušajiem. Ziņas par Latvijas attīrīšanu no “pretpadomju elementiem” atrodamas Latvijas vēsturnieku sagatavotajos dokumentu krājumos.¹ Šīs represijas aplūkotas daudzu vēsturnieku publikācijās: A. Bamabla², A. Beikas³, D. Bleieres⁴, Dz. Ērgļa⁵, R. Jansona⁶, A. Bergmaņa⁷, G. Karlsona⁸, J. Riekstiņa⁹, H. Stroda¹⁰, Z. Turčinska¹¹, A. Žvinkļa¹². No citu valstu pētniekiem būtu piemināmi J. Zubkova¹³, T. Tannbergs¹⁴, K. Dektjarovs¹⁵, A. Djukovs¹⁶, A. Kokurins un Ņ. Petrovs¹⁷, O. Mozohins¹⁸, J. Arzamaskins¹⁹.

Par 1944.-1953. gada politiskajām represijām nozīmīgi materiāli ir atrodami vairākos citu valstu dokumentu krājumos²⁰.

Pētot Latvijas tīrīšanas no “pretpadomju elementiem” ieceri un īstenošanu, par vissvarīgāko avotu grupu ir jāuzskata LVA 101. fonda (Latvijas komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālās komitejas dokumenti. Tajā atrodamas gan LK(b)P nostādnes par politisko represiju veikšanu, represīvo iestāžu atskaites un dienesta ziņojumi par cīņas gaitu ar “pretpadomju elementiem”. Arī LVA 270. fondā (LPSR Ministru padome) un 290. fondā (LPSR Augstākā padome) saglabāti daudzi vērtīgi dokumenti par “pretpadomju elementu” meklēšanu un represēšanu. Problēmas izpētē ļoti vērtīgi ir LVA 1986. fonda (Latvijas PSR VDK par sevišķi bīstamiem pretvalstiskiem noziegumiem apsūdzēto personu krimināllietas) materiāli, kā arī LVA 1994. fonda materiāli, kuros atrodamas no Latvijas izsūtīto vācu tautības iedzīvotāju, bezpavalstnieku, “antisociālo elementu” personu lietas. Atsevišķus represiju momentus atklāj LVA 1248. fonds (LPSR Kara komisariāts) un LVA 1163. fonds (LPSR Ministru padomes Arhīvu pārvalde). Problēmas izpētē ļoti būtiski ir Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas 1. fonda materiāli, kuri satur arī plašas ziņas par LPSR IeTK-IeM darbību 1944.-1953. gadā.

PSRS Iekšlietu un valsts drošības iestāžu vēstures dokumenti galvenokārt glabājas Maskavā, Krievijas Federācijas Valsts arhīvā, Krievijas Valsts kara arhīvā, Krievijas Federālā drošības dienesta Robežsardzības karaspēka arhīvā, Krievijas Federācijas IeM iekšējā karaspēka Centrālajā arhīvā, kā arī citos Krievijas arhīvos. Daudzi no tiem atrodami publicētajos dokumentu krājumos, bet liela daļa no tiem pētniekiem vēl arvien nav pieejami.

---

1. Okupācijas varu politika Latvijā. Dokumentu krājums. – Rīga, 1999; Latvijas padomju režīma varā 1945-1986. Dokumentu krājums. – Rīga, 2001; No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā. 1940-1986. Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs. – Rīga, 1999.
2. Bambals A. Latvijas Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu komandējošais un algotais sastāvs (1944-1954): struktūranalīze. // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 21. sēj. – Rīga, 2007, 374.-411. lpp.
3. Beika A. Filtrācijas dokumenti liecina. // Latvijas Arhīvi, 1995, Nr. 1, 48.-54. lpp.
4. Bleiere D. Represijas pret Latvijas iedzīvotājiem 1944.-1965. gadā. // Latvijas Vēstures institūta žurnāls, 2003, Nr. 3, 110.-135. lpp.
5. Dzintars Ērglis. Latvijas Centrālās padomes atjaunošanas mēģinājumi un tās dalībnieku aresti pēc organizācijas sagrāves 1945. gadā. // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 9. sēj. – Rīga, 2003, 414.-426. lpp.
6. Rītvars Jansons. Komunistiskā režīma politiskās represijas Kurzemē 1944-1945. // Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata. – Rīga, 2006, 119.-141. lpp.; Jansons R. PSRS represīvā aparāta darbība Latvijā 1944-1945. gadā – Valsts otrreizējās komunistiskās okupācijas rezultāts. // Latvijas Kara muzeja Gadagrāmata, VI – Rīga, 2005, 30.-37. lpp.; Jansons R., Zālīte I. LPSR Valsts drošības dienesta izveidošana un tā galvenie represīvie uzdevumi 1944.-1956. gadā. // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 3. sēj. – Rīga, 2001, 373.-476. lpp.
7. Bergmanis A. LPSR Valsts drošības dienesta attīstība un loma genocīda īstenošanā Latvijā (1944-1953). // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 3. sēj. – Rīga, 2001, 477.-538. lpp.
8. Gatis Karlsons. Latviešu jūrnieku profesiju aizlieguma veidošanas piemērs, 1945.-1957. g. // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 2. sēj. – 2003, 119.-138. lpp.
9. Jānis Riekstiņš. 1941. gada 14. jūnija deportācija Latvijā. // Aizvestie 1941. gada 14. jūnijs. – Rīga, 2001, 9.-21. lpp.; Jānis Riekstiņš. 1949. gada 25. marta deportācija Latvijā. // Aizvestie. 1949. gada 25. marts. – Rīga, 2007, 9.-31. lpp.;

- Jānis Riekstiņš. Varas un pārvaldes institūciju politika un mehānismi politisko represiju īstenošanā pret Latvijas iedzīvotājiem (1944-1945). // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 27. sēj. – Rīga, 2011, 148.-169. lpp.; J. Riekstiņš. Slepnie Latvijas “tīrītāji”. // Latvijas Avīze, 2004, 13. sept.
10. Strods H. Latvijas nacionālo partizānu karš. 1944.-1956. – Rīga, 1996; Heinrihs Strods. Latvijas nacionālo partizānu karš. 1944.-1956. – Rīga, 2012.
  11. Zigmārs Turčinskis. Ziemeļvidzemes nacionālie partizāni: 1945.-1953. gads. // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 7. sēj. – Rīga, 2002, 285.-367 l pp.; Zigmārs Turčinskis. Latvijas Nacionālo partizānu apvienības izveidošanās un darbība Stampaku periodā (1944. gada oktobris – 1945. gada marts). // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 10. sēj. – Rīga, 2004, 433.-482. lpp.
  12. Arturs Žvinklis. Represijas pret Latvijas Republikas parlamentāriešiem pēc Otrā pasaules kara. // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 9. sēj. – Rīga, 2003, 170.-184. lpp.
  13. Зубкова Е.Ю. Прибалтика и Кремль. 1940-1953. – Москва, 2008.
  14. Таннберг Т. Политика Москвы в республиках Балтии в послевоенные годы (1944-1956). – Москва, 2010.
  15. Дегтярев К. СМЕРШ. «Смерть шпионам!» (энциклопедия спецслужб). – Москва, 2009.
  16. Дюков Александр. Милость к падшим. Советские репрессии против нацистских пособников в Прибалтике. – Москва, 2009.
  17. Кокурин А., Петров Н. Лубянка. Органы ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МВД-КГБ. Справочник. – Москва, 2013.
  18. Мозохин О.Б. Право на репрессии. Внесудебные полномочия органов государственной безопасности (1918-1953). – Москва, 2006.
  19. Арзамаскин Ю.Н. Тайны советской репатриации. – Москва, 2006.
  20. Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. – Москва, 1995; Сборник законодательных и нормативных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий. – Москва, 1993.

1. nodaļa

Represīvo iestāžu norādījumi par aģentūras un operatīvo darbību Baltijas atbrīvotajā teritorijā

PSRS Valsts drošības tautas komisariāta norādījums Nr. 29 par aģentūras operatīvā darba organizāciju Baltijas republiku atbrīvotajā teritorijā

1943. gada 3. martā

Papildinot PSRS IeTK 1942. gada 18. februāra direktīvu Nr. 64, PSRS IeTK un VDTK 1943. gada 21. aprīļa direktīvu Nr. 204/1, 1943. gada 1. oktobra (direktīvu) Nr. 478/89, 1943. gada 11. oktobra (direktīvu) Nr. 478/94 un PSRS VDTK 1943. gada 6. novembra direktīvu Nr. 109, lai, attīrot padomju Baltijas republiku teritoriju no ienaidnieka aģentiem, vācu fašistisko iebrucēju ieliktniem un izpalīgiem, pareizi organizētu operatīvo čekistu darbu, iesakam vadīties no sekojošā:

1. Nekavējošam arestam tiek pakļauti:
  - 1) vācu izlūkošanas un pretizlūkošanas personālsastāvs un aģentūra, kura darbojas Baltijā: “Abverstelle – Ostland” Rīgā, “Abverstelle” Tallinā, tā saucamais “Cellariusa birojs” , jūras un gaisa izlūkošana (referāts “Marine” un “Luft”); izlūkošanas un diversiju skolas Leitsā, Keila – Juā, Miza – Kumnā, Vibulā un citas;
  - 2) vāciešu izveidoto policijas bataljonu, “pašpārvaldes policijas” un policijas skolu komandējošais, vadošais un operatīvais sastāvs;
  - 3) cietumu, koncentrācijas nometņu, padomju karagūstekņu nometņu vadošais sastāvs un personas, kuras izpildīja policejiskas funkcijas;
  - 4) apriņķu, pagastu un lauku kopienu komandanti;
  - 5) kara tiesu, augstākā tribunāla, apelācijas palātu, apgabalu tiesu prokurori, izmeklētāji un locekļi;
  - 6) reihskomisariāta un vāciešu izveidotās centrālās pašpārvaldes vadošais sastāvs: departamentu direktori, galvenie referenti un “Lauksaimniecības padomes” locekļi;

- 7) apgabalu, apriņņu pārvalžu vadītāji, centrālās pašpārvaldes padomnieku pilnvarotie;
- 8) pagastu, kopienu priekšnieki, birģermistri, kuri aktīvi sadarbojās ar vācu varas iestādēm;
- 9) vāciešu izveidoto lielo saimniecisko un administratīvo organizāciju (“Ost-Bank”, “Saimniecības kamera”, “Vikado”utt.) vadītāji;
- 10) vāciešu izveidoto arodbiedrību un darba biržu vadītāji;
- 11) vāciešu izveidoto dažādu organizāciju, lai sniegtu atbalstu okupācijas varai, apriņņu (un augstāk) komiteju locekļi: “Savstarpējās palīdzības savienība”, “Fizkultūras sporta padome”, “Jauno zemnieku savienība”, palīdzības sniegšanas “zaldātiem, kuri atrodas austrumu frontē un uz Sibīriju izsūtīto ģimenēm” komiteju locekļi;
- 12) laikrakstu, žurnālu redaktori un pretpadomju rakstu autori, kuri publicēti okupācijas varas preses orgānos;
- 13) dažādu pretpadomju pārvietojamo izstāžu un stendu organizatori, ekskursiju vadītāji un “aktīvistu – aģitatori”;
- 14) pretpadomju nacionālistisko organizāciju “Dzelzs vilks”, “Voldemarsovieši”, “Tēvijas sargi”, “Pērkonkrusts”, “Šauļu – Sajunga”, “Kaitseliit”, “Aizsargi”, “pašaizsardzības” vienības, “Aktīvistu vienotā fronte”, “Lietuvas nacionālsociālistiskā partija”, “Hitler – Jugend”, “Omakatse”, “Tautininki”, “Izmaalit”, “Zemnieku savienība”, “Centra partija”, “Ljaudiniki”, “Neo – Litaunija”, “Lituva” un citu vadošais sastāvs un aktīvie dalībnieki;
- 15) vāciešu pirmajās kara dienās organizēto bandu, kuras veica kaujas darbību Sarkanās armijas aizmugurē (“Zaļie brāļi”, “Bataljons Erna – II”, “Meža brāļi” u.c.) dalībnieki;
- 16) vācu nacionālistisko organizāciju (“Kulturferband”, “Manšaft”, “Kraft durf Freude” u.c.) locekļi, kā arī vācieši, kuri repatriācijas laikā bija pierakstījušies izbraukšanai uz Vāciju, bet vēlāk atteicās izbraukt;
- 17) vāciešu izveidoto getto vadošais un administratīvais aparāts;
- 18) “Krievu atbrīvošanas armijas” (KAA), SS krievu vienību un citu vāciešu no karagūstekņiem izveidoto formējumu komandējošais sastāvs;
- 19) Vāciešu izveidoto Baltijas nacionālo karaspēka daļu cīņai pret Sarkanā armiju virsnieki (no vadu komandiera un augstāk).

2. Katoļu, luterāņu, pareizticīgās baznīcas, sektantu un citu reliģisko organizāciju pārstāvju arestus veikt tikai tad, ja ir pārbaudītas ziņas par viņu aktīvo sadarbību ar vācu izlūkošanas un pretizlūkošanas orgāniem.
Baznīcas un sektantu vadītāju, kuriem ir liela autoritāte iedzīvotāju vidū (bīskapi, ksendzi un garīdznieki) arestus veikt tikai ar PSRS VDTK sankciju.
3. Pretpadomju organizāciju, grupu un citu formējumu ierindas dalībniekus ņemt operatīvajā uzskaitē un nodrošināt ar aģentūras novērošanu. Viņu arestus veikt vispārējā kārtībā, ja ir konkrētas ziņas par viņu pretpadomju aktivitāti.

PSR Savienības valsts drošības tautas komisārs

Valsts drošības 1. ranga komisārs

V. Merkulovs.¹

LPSR IeTK pagaidu instrukcija par pretpadomju elementu operatīvo uzskaiti

Pilnīgi slepeni

“Apstiprinu”

Latvijas PSR iekšlietu tautas komisārs

valsts drošības komisārs Eglītis

1944. gada 11. augustā

Pagaidu instrukcija par pretpadomju elementu operatīvo uzskaiti

Pamats uzņemšanai operatīvajā uzskaitē ir pārbaudītas aģentūras ziņas un citi kompromitējoši materiāli.

Uzņemšana operatīvajā uzskaitē pēc nepārbaudītiem materiāliem ir aizliegta.

1. Aģentūras izstrādes formas

1. Ir noteiktas operatīvās izstrādes pamatformas:

- a) Aģentūras lietas – pretpadomju organizāciju un grupu izstrādes forma.

¹ Органы государственной безопасности СССР в годы Великой Отечественной войны: Сборник документов. – Москва, 2007, Т. 5, Кн. 1, с. 220-223. Tulkojums no krievu valodas.

- b) Lieta – formulārs § – pretpadomju elementu aģentūras izstrādes forma.
  - c) Uzskaites lieta § – vieniniekiem.
2. Lai pārbaudītu sākotnējos aģentūras ziņojumus un citus materiālus, nepieciešamos gadījumos tiek ieviesti sākotnējās aģentūras izstrādes materiāli.
  3. Bez tam, ir litera lietas, kuras tiek iekārtotas par operatīvās apkalpošanas objektiem (uzņēmumi, iestādes, sovhozi, utt.).

2. Aģentūras izveidošanas, noformēšanas un pārtraukšanas kārtība

1. Aģentūras lieta tiek sakārtota par personu grupu, kuras savā starpā ir saistītas viena nozieguma izdarīšanā.
2. Aģentūras lietas sakārtošana tiek noformēta ar tautas komisariāta nodaļas priekšnieka vai viņa vietnieka lēmumu, tāpēc minēto lēmumu aprīņķu – pilsētu nodaļas nosūta uz attiecīgo Latvijas PSR IeTK daļu, lai saņemtu sankciju.
3. Aģentūras lieta tiek pārtraukta tikai pēc izveidotās organizācijas – grupas pilnīgas likvidācijas vai izjukšanas.
Lēmums par aģentūras lietas pārtraukšanu tiek apstiprināts tādā pašā kārtībā, kā par tās uzsākšanu.
4. Lietas – formulāri tiek iekārtoti tikai pēc pārbaudītām aģentūras ziņām un citiem materiāliem un var tikt pārtraukti tikai ar uzskaitītās personas nāvi.
5. Lietu – formulāru pārtraukšana tiek noformēta ar lēmumu, apstiprinātu tādā pašā kārtībā, ka arī lēmums par to uzsākšanu.
6. Uzskaites lieta tiek iekārtota par personām, kuras savas pagājušās pretpadomju darbības dēļ prasa pastāvīgu aģentūras novērošanu no IeTK iestāžu puses. Vienlaicīgi ar to, tās tiek iekārtotas neatkarīgi no materiālu esamības par pretpadomju darbību un ir tā objekta lieta, lietas, kurā atrodas šī persona, vārdiskās uzskaites pielikums.
7. Lietu – formulāru, aģentūras un uzskaites lietu nosūtīšana uz citām IeTK iestādēm tiek pieļauta tikai pēc apstiprināšanas saņemšanas par lietā minētās personas atrašanos jaunā dzīvesvietā. Patstāvīga minēto lietu pārsūtīšana bez 1. specdaļas ziņas tiek aizliegta.
8. Ja lietā – formulārā, aģentūras lietā un uzskaites lietā minētās personas netiek atrastas, par viņām vispirms tiek izsludināta vietējā meklēšana, bet pēc tās

IeTK iestādes, kuru novērošanā šī persona atrodās, izsludina Vissavienības meklēšanu.

3. Uzsākto aģentūru izveidošanas reģistrācijas kārtība

1. Uzsāktās izveidotās aģentūras ir jāreģistrē ne vēlāk kā 24 stundas pēc momenta par lēmuma apstiprināšanu par lietas uzsākšanu.
Neregistrēto aģentūras lietu un lietu – formulāru veikšana ir aizliegta.
2. Lai reģistrētu radušās aģentūras izveidošanos, aprinķu – pilsētas nodaļām ir jānosūta šādi materiāli:
  - Par aģentūras lietu** – lēmums par lietas uzsākšanu, reģistrācijas lapiņas par katru lietā esošo figurantu, lietas kartiņa pēc formas Nr. 17, divas formas Nr. 1 vai 13 kartiņas par katru figurantu atsevišķi.
  - Par lietu – formulāru** – lēmums par lietas uzsākšanu, kartiņa pēc formas Nr. 17 un kartiņa pēc formas Nr. 1 vai 13 divos eksemplāros.
  - Par litera lietu** – lēmums par litera lietas uzsākšanu.
3. Par katru uzsākto aģentūras lietu, lietu – formulāru IeTK aprinķa – pilsētas nodaļa pieņem lēmumu, kurš tiek nosūtīts uz Latvijas IeTK, lai saņemtu sankciju.
4. IeTK aprinķu – pilsētu nodaļas par aģentūras lietās, lietās – formulāros un uzskaites lietās esošajām personām sastāda kartiņas pēc formas Nr. 2, no kurām sev sastāda alfabētisko operatīvo – izziņas kartotēku.
5. Pabeigtās aģentūras sagatavotās lietas IeTK aprinķu – pilsētu nodaļas, glabāšanai arhīvā, nosūta uz Latvijas PSR IeTK 1. specdaļu ar obligātiem pielikumiem:
  - par pārtrauktām lietām – motivētu lēmumu;
  - par likvidētām lietām – apsūdzības lēmuma kopiju.
6. Visas lietu nosūtīšanas un nodošanas citiem iestādēm:
IeTK, VDTK un “Smerš”, IeTK aprinķu – pilsētu nodaļas veic tikai ar Latvijas PSR IeTK 1. specdaļas starpniecību.
7. Visas aprinķu – pilsētu nodaļās izstrādātās aģentūru lietas, lietas – formulāri un litera lietas, pēc reģistrācijas Latvijas PSR IeTK 1. specdaļā, tiek ņemtas uzskaitē pēc reģistrācijas žurnāla, pēc IeTK aprinķu – pilsētu nodaļām noteiktas formas. (..).

Latvijas PSR IeTK 1. specdaļas priekšnieks, valsts drošības kapteinis
Fiļipovs

1944. gada 11. augustā¹

**Latvijas PSR valsts drošības tautas komisāra A. Novika un Latvijas
PSR iekšlietu tautas komisāra A. Eglīša rīkojums par piecu dienu
ziņojumu gatavošanu par atbrīvotās teritorijas atbrīvošanu un
ienaidnieka aģentūras, nodevējiem, okupantu ielikteņiem un
izpalīgiem**

Pilnīgi slepeni

Latvijas PSR VDTK-IeTK apriņķu daļu (nodaļu) priekšniekiem

Pēc PSR Savienības iekšlietu tautas komisāra vietnieka valsts drošības 2. ranga komisāra biedra Serova pavēles tiek noteikta pēc pievientās formas piecu dienu ziņojumu sastādīšana par atbrīvotās teritorijas attīrīšanu no ienaidnieka aģentūras, nodevējiem, okupantu ielikteņiem un izpalīgiem.

Kopā ar to atsevišķā pielikumā pie ziņojuma iesniedziet izziņu, kurā parādiat:

1. Operatīvu uzmanību pelnošas lietas par atklātām un likvidētām rezidentūrām un aģentiem – vieniniekiem.
2. Atklātās un likvidētās pretpadomju un nacionālistiskās organizācijas.
3. Ievērojamo ielikteņu, aktīvo izpalīgu, nodevēju un ienaidnieka soda orgānu raksturīgās lietas.
4. Arestēto visinteresantākās liecības.
5. Aģentūras materiālus par iedzīvotāju noskaņojumu un aģentūras vervēšanas raksturojumu.
6. Ziņas par bandītisma izpausmēm un likvidētajiem bandu formējumiem.

Minētos ziņojumus un izziņas iesniegt LPSR VDTK un IeTK katra mēneša 4., 9., 14., 19., 24. un 29. datumā.

---

¹ Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas arhīvs (turpmāk – LR IeM arhīvs) – 1. f., 1. apr., 1. l., 23., 24., 25.lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Pielikumā: piecu dienu ziņojuma forma.

Latvijas PSR valsts drošības	Latvijas PSR iekšlietu
tautas komisārs valsts drošības	tautas komisārs valsts drošības
komisārs	komisārs
A. Noviks	A. Eglītis

1944. gada 6. oktobrī

Nr. 1/0068.¹

Latvijas PSR Valsts drošības tautas komisariāta piecu dienu ziņojuma paraugs par aģentūras operatīvo darbu

Pilnīgi slepeni

Piecu dienu ziņojums

par Latvijas PSR VDTK aģentūras operatīvo darbu
uz 1944. gada "...".

1. Pavisam arestēti ...
Tsk.: piecu dienu laikā ...
2. Kopējais arestēto skaits pēc izdarīto noziegumu rakstura sadalās šādi:
  - a) policijas un žandarmerijas atklātie darbinieki ...
  - b) ienaidnieka izlūkošanas un pretizlūkošanas iestāžu aģenti ...
  - c) nodevēji ...
  - d) pretpadomju organizāciju dalībnieki ...
  - e) vācu ielikteņi, aktīvie atbalstītāji, dezertieri un citi pretpadomju elementi ...
  - f) kontrevolucionāro nacionālistisko organizāciju dalībnieki ...
3. Pavisam atklātas un likvidētas ienaidnieka izlūkošanas un pretizlūkošanas rezidentūras:
  - a) kurās arestēti ...

¹ LR IeM arhīvs, 1. f., 3. apr., 1. l., 5. lp.. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

- b) tajā skaitā piecu dienu laikā likvidētas rezidentūras ...
  - c) tajās arestēti ...
4. Pavisam atklātas un likvidētas pretpadomju un nacionālistiskās organizācijas ...
- a) ar dalībnieku skaitu ...
  - b) no tiem arestēti ...
  - c) tajā skaitā piecu dienu laikā atklātas un likvidētas organizācijas ...
  - d) ar dalībnieku skaitu ...
  - e) no tiem arestēti ...
5. Pavisam savervēta aģentūra:
aģenti ..., rezidenti ..., ziņotāji ...:
- a) t.sk. savervēti piecu dienu laikā ...
aģenti ..., rezidenti ..., ziņotāji ...
  - b) atjaunoti sakari ar veco aģenturu ...
  - c) tajā skaitā piecu dienu laikā ...
6. Izmeklēšanas pasākumi:
Nopratināti ...
Visinteresantākās liecības ...
7. Kratišanas un aresta laikā, izņemti ieroči ...
- a) šautenes ..., ložmetēji ..., granātas ..., pistoles ...
8. Pavisam aizturēti un izfiltrēti ...
No tiem: arestēti (saukti pie atbildības) ... savervēti ...
Atbrīvoti pēc personības noskaidrošanas un ziņu trūkuma dēļ, lai arestētu ...

VDTK aprīņa daļas priekšnieks ...

1944. g. "..."¹

¹ LR IeM arhīvs, 1.f., 3.apr., 1.l., 14., 14.^a lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.
Atzīmes dokumentā:

* 4^a Pavisam atklātas un likvidētas bandas

a) ar dalībnieku skaitu ...

b) no tiem arestēti ...

** 7^a Iedzīvotāju brīvprātīgi nodotie ieroči ...

a) šautenes ..., ložmetēji ..., granātas ..., pistoles ...

2. nodaļa

Latvijas attīrīšanas uzsākšana un izvēršana

PSRS iekšlietu tautas komisariāta robežapsardzības karaspēka

Latvijas apgabala štāba 1. nodaļas priekšnieka apakšpulkveža

Babajeva 1944. gada 31. oktobra izziņa par arestēto skaitu

Pilnīgi slepeni

Izziņa par IeTK robežapsardzības karaspēka
Latvijas apgabala operatīvo un dienestu darbību

1944. gada 31. oktobrī

Pēc ierašanās Latvijas PSR teritorijā apgabala robežapsardzības karaspēks pavisam ir aizturējis 380 cilvēkus, no tiem laika posmā no 1944. gada 15. septembra līdz 15. oktobrim:

1. Sarkanās armijas dezertierus	13 cilvēkus
2. Izvairījušos no iesaukuma Sarkanajā armijā	4 cilvēkus
3. Bandītus	2 cilvēkus
4. Ienākošos no okupētajām teritorijām	3 cilvēkus
5. Nodevējus	5 cilvēkus
6. Dzimtenes nodevējus	6 cilvēkus

Kopā: 29 cilvēkus

Laika posmā no 1944. gada 15. oktobra līdz 30. oktobrim aizturēti:

1. Sarkanās armijas dezertieri	17 cilvēki
2. Bez dokumentiem	129 cilvēki
3. Soda vienību dalībnieki	1 cilvēks
4. Policisti	3 cilvēki
5. Vācu karavīri	3 cilvēki
6. Vlasovieši	1 cilvēks
7. Leģionāri	12 cilvēki
8. Vācu armijā dienējošie	15 cilvēki

9. Kara gūstekņi	8 cilvēki
10. Revolucionārās likumības pārkāpēji	23 cilvēki
11. Sociālistiskā īpašuma izlaupītāji	139 cilvēki
<hr/> Kopā: 351 cilvēks	

IeTK robežapsardzības karaspēka Latvijas apgabalā štāba

1. nodaļas priekšnieks apakšpulkvedis

Babajevs.¹

1. LVA, PA-101. f., 6. apr., 21. l., 32. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Izvilums no LPSR iekšlietu tautas komisariāta ziņojuma par naidīgo nodevēju elementu uzskaiti un represēšanu

Latvijas K(b)P Centrālās komitejas

Sekretāram b. Kalnbērziņam

Pilnīgi slepeni

Nr. 3/00390

Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāts

1944. gada ... decembrī

Kopš Latvijas PSR attīrīšanas momenta no vācu fašistiskajiem okupantiem viss operatīvais sastāvs tika nosūtīts, lai atrastu un izolētu visus arestam pakļautos naidīgos nodevēju elementus. Šī darba rezultātā operatīvajā uzskaitē ņemti bijušie policisti, aizsargi un citi naidīgie elementi – pavisam – 2 3324 cilvēki, no tiem:

a) policisti	5034 cilvēki
b) aizsargi	8430 cilvēki
c) vācu ielikteņi, Dzimtenes nodevēji un citi nodevēgie elementi	9860 cilvēki

No kopējā uzskaitīto skaita aizbēga ar vāciešiem:

a) policisti	3054 cilvēki
b) aizsargi	4973 cilvēki
c) vācu ielikteņi, Dzimtenes nodevēji	

un citi nodevīgie elementi	5819 cilvēki
----------------------------	--------------

Patlaban kā savās agrākajās dzīvesvietās, tā arī Latvijas atbrīvotās teritorijas citos apriņķos slēpjas:

a) policisti	1236 cilvēki
b) aizsargi	2074 cilvēki
c) vācu ielikteņi un citi nodevīgie elementi	2424 cilvēki

No uzskaitīta savās pastāvīgajās dzīvesvietās dzīvo:

a) policisti	744 cilvēki
b) aizsargi	1383 cilvēki
c) vācu ielikteņi un nodevēji	1616 cilvēki

Turklāt ir uzskaitītas 7784 bandītu, nodevēju un Dzimtenes nodevēju ģimenes, no kurām 5195 ģimenes ir aizbēgušas no savām pastāvīgajām dzīvesvietām uz citiem apriņķiem un vāciešu pagaidām ieņemto teritoriju.

Nākas atzīmēt, ka pēdejā mēnesī ievērojami sākuši atgriezties agrāk aizbēgušie savās agrākajās dzīvesvietās, it īpaši ģimenes locekļi ar savu īpašumu.

Veikto operatīvo pasākumu rezultātā pavisam aizturēti 4914 cilvēki, no tiem:

a) aizturēts un saukts pie kriminālatbildības	1371 cilvēks
b) aizturēti un saskaņā ar Aizsardzības tautas komisariāta 1943. gada pavēli Nr. 0413 nodoti garnizonu priekšniekiem nosūtīšanai uz soda daļām	1100 cilvēki
c) aizturēti bijušie vācu armijas karavīri un nosūtīti uz speciālām nometnēm un karagūstekņu nometnēm	774 cilvēki
d) aizturēti un nodoti Valsts drošības tautas komisariātam	216 cilvēki
e) aizturēti un nodoti pretizlūkošanas dienestam "Smerš"	427 cilvēki ¹

1. LVA, PA-101. f., 6. apr., 21. l., 57. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

14. gaisa armijas pretizlūkošanas daļas "Smerš" priekšnieka pulkveža Nikitina lēmums par "Aizsargu" organizācijas biedru arestu

"Apstiprinu"

14. gaisa armijas pretizlūkošanas

Pārvaldes “Smerš” priekšnieks

Pulkvedis Ņikitins

1945. gada 5. janvārī

Lēmums

(par materiālu izdalīšanu no lietas)

1945. gada 5. janvārī, es, 14. gaisa armijas pretizlūkošanas daļas “Smerš” vecākais izmeklētājs kapteinis Sokolovs, izskatījis izmeklēšanas lietas Nr. 370 materiālus par militāri fašistiskās organizācijas “Aizsargi” dalībniekiem, kuri vācu iebrucēju okupācijas laikā darbojās Cēsu apriņķa Raunas pagastā – P.P. Zvirbuli, J.P. Jurgenu, K.D. Plūmīti, N.J. Kainaizi, J.P. Ceruzi, P.J. Doriļu, G.J. Dukatu, A.D. Rusku un Zeļču – Ločmeli (pēdējie divi no Baiškalnu pagasta),

konstatēju:

Pēc izmeklēšanas lietas materiāliem kā organizācijas “Aizsargi” kontrrevolucionāras darbības aktīvi dalībnieki tiek minēti:

1. Krūmiņš Arvīds
2. Vidriķis Hermanis
3. Grundulis Alfreds
4. Grīslis Pēteris – Rauna
5. Mazens Rūdolfis
6. Vegeris Oskars – Vegeru mājas
7. Vegeris Pēteris – Vegeru mājas
8. Vegeris Valdemars – Kampu mājas
9. Grīslis Jānis – Luksļu mājas
10. Bērziņš Ādolfs – Rauna
11. Subris Jānis – Rauna
12. Stakalders Jūlijs – Tjapiņu mājas
13. Bebris (Beberis) Edvards – Sviku mājas
14. Zeltiņš Jānis – Raunas skolas skolotājs un vairāki citi, kuru atrašanās vieta lietas izmeklēšanas momentā nav zināma.

Ņemot vērā, ka augstāk minētie “aizsargi”, kā noskaidrots izmeklēšanā, ir bruņoti un viņu profašistiskā vadība viņiem ir devusi uzdevumu veikt teroristisku darbību Sarkanās armijas aizmugurē,

nolēmu:

Materiālus par augstāk minētajām personām no lietas izdalīt un nodot VDTK Cēsu apriņķa daļai, lai tā pieņemtu mērus viņu sameklēšanai un saukšanai pie kriminālatbildības.

14. gaisa armijas pretizlūkošanas daļas “Smerš”
vecākais izmeklētājs kapteinis Sokolovs.¹

---

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 41148. l., 85. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

PSRS iekšlietu tautas komisāra L. Berijas 1945. gada 26. janvāra ziņojums PSRS valsts aizsardzības komitejas priekšsēdētājam Josifam Staļinam, PSRS Tautas komisāru padomes priekšsēdētāja vietniekam Vjačeslavam Molotovam, VK(b)p CK sekretāram Georgijam Maļenkovam par “pasākumiem Latvijas PSR attīrīšanai no naidīgiem elementiem”

1945. g. 26. janvārī

Pilnīgi slepeni

VAK – biedram J. Staļinam

PSRS TKP – biedram V. Molotovam

VK(b)P CK – biedram G. Maļenkovam

b. Merkulovs ziņo no Rīgas sekojošus datus par veiktajiem pasākumiem Latvijas PSR attīrīšanai no naidīgiem elementiem.

Laika posmā no 1944. gada jūlija līdz š.g. 20. janvārim atbrīvotajā Latvijas teritorijā IeTK-VDTK iestādes arestējušas 5223 cilvēkus, no tiem Rīgas pilsētā – 962 un piefrontes joslā – 542 cilvēkus.

Arestēto vidū:

ienaidnieka izlūkošanas un pretizlūkošanas iestāžu aģenti	625
ienaidnieka izlūkošanas un pretizlūkošanas iestāžu oficiālie darbinieki	379
latviešu nacionālistisko organizāciju dalībnieki	479
nodevēji, Dzimtenes nodevēji, vāciešu ielikteņi un atbalstītāji	2721
dažādi pretpadomju elementi	643

Pēc b. Merkulova un operatīvo darbinieku grupas atbraukšanas uz Rīgu tika veikti nepieciešamie organizatoriskie pasākumi čekistu orgānu nostiprināšanai Latvijā, kā arī aģentūras un operatīvā darba labākai organizēšanai.

Īpaša uzmanība bija pievērsta IeTK un VDTK orgānu nostiprināšanai piefrontes joslā.

Visa Latvijas PSR teritorija tika sadalīta 6 operatīvos sektoros ar kvalificētiem no Maskavas atbraukušiem operatīvajiem darbiniekiem priekšgalā. Operatīvajiem sektoriem nodeva IeTK karaspēka apakšvienības, kas atradās Latvijas teritorijā.

Lai sniegtu palīdzību un veiktu tiešo darbu, Latvijas PSR VDTK iestādēm, daļām un nodaļām, ir iedalīti 40 VDTK darbinieki no Maskavas un PSRS iekšējiem apgabaliem, šajā pašā nolūkā papildus izsaukti 100 cilvēki.

No š.g. 8. līdz 20. janvārim Latvijas PSR IeTK-VDTK izņemtie ieroči un munīcija:

šautenes	12 370
rokas ložmetēji un automāti	1145
balsta ložmetēji	16
pistoles un revolveri	610
patronas	1 171 596
mīnmetēji	1471
granātas	3398
mīnas un šāviņi	2510

Atklāti 11 vācieši – Vācijas pavalstnieki, civilpersonas, dzīvojošas Rīgā. Visi viņi ir arestēti un pēc izmeklēšanas tiks nosūtīti uz nometnēm.

Tiek gatavota arī vāciešu – padomju pilsoņu, ka arī bezpavalstnieku (no poļu un krievu vidus) izsūtīšanas operācija no Latvijas.

Latvijas teritorijā vācieši bija organizējuši 7 izlūkošanas – diversiju skolas. Savulaik daudzus šajās skolās apmācītos izlūkus arestēja IeTK, VDTK un “Smerš”. Šobrīd ir konstatēti 224 cilvēki, kas šajās skolās strādāja par apkalpojošo personālu (pavāri, oficianti, apkopējas u.c.) vai uzturēja ar kursantiem personīgas attiecības. Daļu no viņiem kā izlūku skolas audzēkņu kontingenta pazinējus “Smerš” izmanto audzēkņu meklēšanai un identificēšanai. Pārējie kā šaubīgi un aizdomīgi elementi tiks izsūtīti, lai novērstu viņu iespējamo iesaistīšanu vācu izlūkdienestos.

Izstrādāts un tiek realizēts aģentūras un operatīvo pasākumu plāns darbam Latvijas luterāņu, katoļu un pareizticīgo garīdzniecības vidū.

Tiek gatavots luteriskās baznīcas vadītāja Irbes arests, par kuru ir ziņas, ka viņam ir sakari ar vācu izlūkdienestu un naidīga attieksme pret padomju varu.

Pēc viņa aresta luteriskās baznīcas vadītāja amatā tiks virzīts mūsu aģents, kurš bauda draudzes un garīdzniecības autoritāti.

No Romas katoļu baznīcas kūrijas arestēti – ksendzs Kazlas, kurš liecina par vairāku citu ksendzu pretpadomju darbību un Latvijas katoļu baznīcas faktiskais vadītājs prelāts A. Pastors.

Pareizticīgās baznīcās arestēti 7 cilvēki.

No atklātajām un likvidētajām lietām uzmanību pelna šādas:

Militāri fašistiskās organizācijas “Aizsargi” lieta

Konstatēts, ka pēc Latvijas PSR okupēšanas vācieši atjaunoja buržuāziskās Latvijas militāri – fašistisko organizāciju “Aizsargi”, kuras priekšgalā bija ielikts bijušais Latvijas armijas ģenerālis Kurelis (aizbēdzis ar vāciešiem).

Aizsargu organizācijas locekļus vācieši aktīvi izmantoja spiegošanai un diversijās, cīņā pret partizāniem, padomju izpletņlēcēju meklēšanā, padomju pilsoņu masveida nošaušanas organizēšanā u.c.

Pirms vāciešu atkāpšanās no Latvijas 1944. gada jūlijā – augustā ģenerālis Kurelis kopā ar vācu izlūkdienestu savāca no aizsargiem diversiju – teroristisko grupu, kuras mērķis bija izvērst graujošu darbību Sarkanās armijas aizmugurē.

Aizsargu organizācija ir visaktīvākā pretpadomju organizācija Latvijā.

Līdz 15. janvārim Latvijas PSR IeTK-VDTK iestādes atklājušas un likvidējušas 33 diversiju – teroristiskās aizsargu grupas, arestējuši 194 cilvēkus.

Diversiju – teroristiskā grupa Rīgas apriņķī

24 cilvēku sastāvā (visi arestēti)

Arestēto skaitā:

J. Briģis, dzimis 1905. gadā, organizācijas “Aizsargi” biedrs kopš 1930. gada, grupas vadītājs;

M. Kaktiņš, dzimis 1894. gadā, turīgs kulaks, organizācijas “Aizsargi” biedrs kopš 1922. gada, Briģa palīgs.

Grupas aresta laikā izņemti: ložmetējs, 15 šautenes, patronas un sprāgstvielas.

Kā konstatēts izmeklēšanā, 1944. gada jūlijā Briģis piedalījās vairākās aizsargu apriņķa organizāciju vadītāju konstruktīvajās sanāksmēs, kuras ģenerāļa Kureļa uzdevumā vadīja aizsargu bataljona komandieris Zemītis (aizbēga ar vāciešiem). Zemītis izvirzīja uzdevumu savākt aizsargu organizāciju, lai Sarkanās armijas aizmugurē veiktu diversiju aktus, kā arī karavīru un padomju varas pārstāvju slepkavības.

Pildot šo uzdevumu, Briģis no viņam pazīstamiem aizsargiem izveidoja diversiju-teroristisko grupu, saņēma ieročus un munīciju.

Izmeklēšana turpinās.

Diversiju – teroristiskā grupa Salacgrīvas pilsētā, Valmieras apriņķī

Arestēts 31 cilvēks, to skaitā:

K. Dambics, dzimis 1889. gadā, lielas zivsaimniecības īpašnieks, organizācijas “Aizsargi” biedrs kopš 1936. g.;

M. Žmihovs, dzimis 1895. gadā, krievs, bijušais baltās armijas apakšpulkvedis, pie Vrangeļa komandējis bruņuvilcienu, organizācijas “Aizsargi” biedrs kopš 1941. g., līdz arestam ceļu meistars;

A. Gailis, dzimis 1904. gadā, lielas zivsaimniecības īpašnieks, organizācijas “Aizsargi” biedrs kopš 1933. g.

Izmeklēšanā konstatēts, ka 1941. gadā, nedēļu pirms vācu karaspēka parādīšanās Salacgrīvā, grupas dalībnieki sagrauba pilsētā varu, arestēja padomju aktīvu un organizēja bruņotu cīņu ar aizejošām Sarkanās armijas daļām.

Okupācijas laikā grupas dalībnieki aktīvi sadarbojās ar vāciešiem.

1944. gadā, mēnesi pirms vāciešu aizdzīšanas, vācu izlūkdiens Valmierā organizēja aizsargu kursus. Daži no arestētajiem grupas dalībniekiem šajosursos apguva speciālu graujošas darbības apmācību.

Lietas izmeklēšana turpinās.

Diversiju – teroristiskā grupa Jēkabpils apriņķī

Arestēti 7 cilvēki, to skaitā:

J. Āboliņš, dzimis 1904. gadā, aktīvs organizācijas “Aizsargi” dalībnieks.

Izmeklēšanā konstatēts, ka grupas dalībniekus 1944. gada augustā savervējis vācu izlūkdiens darbinieks Dišlers un viņi nosūtīti uz izlūku skolu netālu no Rīgas, kur apguva partizāņu cīņas taktiku un graujošu darbību.

Pabeidzot skolu, viņi saņēma munīciju un uzdevumu pēc vācu karaspēka aiziešanas organizēt teroristiskus un diversiju aktus Sarkanās armijas aizmugurē.

Grupas dalībniekus arestējot, izņemtas 45 dažādas mīnas, 20 tola spridzekļi un 5 kastes šauteņu patronu.

Izmeklēšana turpinās.

Organizācijas “Latvijas sargi” lieta

Nelegālās pretpadomju organizācijas “Latvijas sargi” lietā pēdējās dienās arestēti 28 cilvēki, to skaitā Rīgas apgabala organizācijas “Latvijas sargi” sešu grupu vadītāji:

Ž. Baldonijs, dzimis 1906. gadā, skārdnieku darbnīcas īpašnieks Rīgā, līdz arestam – ūdensvadu licējs Latvijas PSR Jūras flotes komisariātā;

O. Filipsons, dzimis 1914. gadā, līdz arestam – Rīgas pilsētas transporta autogarāžas mehāniķis;

A. Liepnieks, dzimis 1917. gadā, Latviešu “SS” divīzijas karavīrs, līdz arestam – Latvijas Dzelzceļa pārvaldes kurjers;

V. Meļķis, dzimis 1908. gadā, līdz arestam – Rīgas tekstilfabrikas mehāniķis.

Arestētie Zeltiņš, Filipsons u.c. liecināja, ka neilgi pirms tam, kad Sarkanā armija atbrīvoja Rīgu, viens no organizācijas “Latvijas sargi” vadītājiem Avotiņš (arestēts) organizācijas dalībniekiem izvirzīja mērķi gatavoties varas sagrābšanai brīdī, kad vācu karaspēks aizies no Rīgas un “neatkarīgās Latvijas” pasludināšanu.

Kā bruņotu spēku organizācijas dalībnieki bija paredzējuši izmantot 15. un 19. Latviešu "SS" divīzijas virsniekus un karavīrus, kas bija iekļauti vācu armijas sastāvā, kā arī savas kaujas vienības un policijas daļas.

Organizācija "Latvijas sargi" uzturēja sakarus ar minētā ģenerāļa Kureļa organizāciju "Aizsargi", kurp tā nosūtīja savus cilvēkus militārai apmācībai.

Daugavpils jaunatnes organizācijas lieta

Daugavpils pils[ētā] atklāta jaunatnes pretpadomju nacionālistiska organizācija, kas sevi dēvēja par "Nacionālu organizāciju cīņai par dzimteni".

Lietā arestēti 9 cilvēki, to skaitā:

organizācijas vadītājs B. Šteinerts, dzimis 1927. gadā, vācietis, latviešu vidusskolas skolnieks.

Izmeklēšanā konstatēts, ka izveidot organizāciju bija uzdevis skolas skolotājs B. Oļehno, aktīvs organizācijas "Aizsargi" dalībnieks.

Organizācija bija izvirzījusi mērķi veikt teroristiskus aktus pret Sarkanās armijas karavīriem un diversijas uz dzelzceļiem.

Notiek izmeklēšana.

Latvijas PSR teritorijas attīrīšana no naidīgiem elementiem turpinās.

PSR Savienības iekšlietu tautas komisārs

(L. Berija).¹

---

1. KFVA, 9401. f., 2. apr., 92. l., 212.-219. lp. Apstiprināta kopija. Tulkojums no krievu valodas; "Aizvestie. 1949. gada 25. marts" – Rīga, 2007, 69., 70., 71. lpp.

Latvijas PSR veselības tautas komisāra E. Amērika

1945. gada 9. februāra lūgums pārbaudīt arestēto ārstu lietas

Slepeni

1945. gada 9. februārī

Latvijas K(b)P CK sekretāram
biedram Kalnbērziņam

Pēdējā laikā Rīgā un perifērijā ir arestēti vairāki ārsti:

1. Čakste Irmgarda – ārste terapeite Jelgavā.
2. Matuļenko – sanitārais inspektors Rīgā.
3. Smilga – pediatrs Rīgā.
4. Timenieks – ķirurgs Rīgā.
5. Saltups – psihiatrs.
6. Gūtmane – ārste Lielbērzē (Jelgavas apriņķis).
7. Puriņš – Tērvetes valsts tuberkulozes slimnīcas direktors (Jelgavas apriņķis).

Bez tam šajās dienās ir arestēts specpoliklīnikas mehāniķis E.M. Krūmiņš, kurš dzīvo Stabu ielā Nr. 90.

Ņemot vērā ārkārtīgi lielo ārstu kadru trūkumu un atsevišķu Veselības aizsardzības tautas komisariāta darbinieku bažas par to, ka arestu gadījumā var tikt pieļautas kļūdas, es lūdzu Jūsu norādījumu attiecīgajām iestādēm, lai rūpīgi pārbaudītu arestēto materiālus un nepieļautu kļūdas.

Latvijas PSR veselības tautas komisārs

E. Amēriks.¹

---

1. LVA, PA-101. f., 8. apr., 19. l., 10. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentā:

- b. Novikam: nepieciešams pārbaudīt un paziņot man, kādēļ ārsti ir aizturēti. 9. II 45. Kalnbērziņš
Dokumentā ir norādīts, ka I. Čakste ir atbrīvota.

**Izvilums no PSRS iekšlietu tautas komisāra, valsts drošības
ģenerālkomisāra L. Berijas 1945. gada 18. februāra ziņojuma PSRS
Valsts aizsardzības komitejai (J. Staļinam), PSRS TKP
(V. Molotovam) un VK(b)P CK (G. Maļenkovam) par stāvokli
Sarkanās armijas atbrīvotajos rajonos un tur veikto tīrīšanas darbu no
naidīgiem elementiem līdz 1945. gada 17. februārim**

VAK – b. J. Staļinam

Pilnīgi slepeni

TKP – b. Molotovam

VK(b)P CK – b. Maļenkovam

1945. g.

18. februārī

PSRS IeTK ziņo par aktīvās armijas aizmugures attīrīšanas no naidīgiem elementiem gaitu līdz š.g 17. februārim.

No operācijas sākuma aizturēti 74 499 naidīgie elementi:

pretinieka izlūkošanas un pretizlūkošanas iestāžu atklātais sastāvs un aģenti	3412
diversanti un teroristi	138
fašistiskās organizācijas "folksdoiče" dalībnieki	475
bandītu formējumu dalībnieki	987
policijas iestāžu, cietumu un koncentrācijas nometņu komandējošais un operatīvais sastāvs	1400
prokurori, izmeklētāji, kara tiesu un tribunālu locekļi un civilie tiesneši	9
burgomistri, domes, valdes vadītāji	126
ievērojamu saimniecisko un administratīvo organizāciju vadītāji	666
avīžu, žurnālu redaktori, pretpadomju izdevumu autori	20
pret PSRS karojošo armiju komandējošā sastāva un ierindas sastāva (militārpersonas)	11 460
KAA [Krievijas atbrīvošanas armijas] militārpersonas	1386
dzimtenes nodevēji, okupantu ielikteņi, izpalīgi	7050
citi naidīgi elementi	16 882

Pēc tautībām:

2. Baltijas fronte (..) aizturēti

4 392 cilvēki, no tiem:

vācieši	9
poļi	18
latvieši	3180
lietuvieši	1057
krievi	102

(..)

No visās frontes aizturētajiem 16 620 cilvēki nosūtīti uz nometnēm.

Uz vietas nošauti 43 vācieši – aktīvi vācu diversanti un teroristi, kuru uzdevums bija nogalināt Sarkanās armijas komandierus un [citas] personas, kā arī veikt diversijas frontes daļu aizmugurē.

PSRS iekšlietu tautas komisārs

(L. Berija).¹

---

1. KFVA, 9401. f., 2. apr., 92. l., 309.-312. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Izvilums no Latvijas PSR IeTK karaspēka kara tribunāla sprieduma

M. Brehmanes – Štengeles lietā

Pilnīgi slepeni

Lieta Nr. 1035

Spriedums

Padomju Sociālistisko Republiku Savienības vārdā

Latvijas PSR IeTK karaspēka kara tribunāls 1945. gada 10. aprīlī slēgtā sēdē Rīgā kara tribunāla telpās šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs justīcijas vecākais leitnants Pavlovs un locekļi – seržants Ostroverhovs un jefreitors Žuravļovs, piedaloties sekretārei – administratīvā dienesta leitnantei Isajevai,

bez valsts apsūdzības pārstāvja un aizstāvju klātbūtnes, izskatīja lietu apsūdzībā pret Brehmani – Štengeli Mildu Jāņa meitu, dzimušu 1893. gadā Latvijas PSR Rīgā, latvieti, PSRS pilsoni, bezpartejisku, beigušu Lomonosova ģimnāziju un carisko mūzikas skolu, Operas un baleta teātra dziedoni, dzīvojusi uz laiku okupētajā Latvijas PSR teritorijā no 1941. gada jūnija līdz 1944. gada oktobrim, nesodītu – noziegumā, kas paredzēts KPFSR Kriminālkodeksa 58.-1.^a pantā.

Konstatēja: 1941. gada jūlija sākumā, kad vācieši ieņēma Rīgu, tiesājamā Brehmane – Štengele, paužot savu prieku par viņu atnākšanu, aktīvi piedalījās gājienā un vācu karavīru un virsnieku sagaidīšanā, dāvināja viņiem ziedus un cienāja ar pārtikas produktiem.

1941. gada jūlija beigās, atsaucoties uz vācu ielikteņu piedāvājumu, tiesājamā Brehmane – Štengele sniedza žurnālistam apmelojoša satura interviju par padomju īstenību, kas ar radio starpniecību tika pārraidīta Latvijas PSR iedzīvotājiem.

Turklāt pēc tam, kad Sarkanā armija atbrīvoja Rīgu no vācu okupantiem, 1945. gada janvārī, kinofilmas demonstrējuma laikā, viņa pažiņu lokā izsmēja partijas un Padomju valdības galvu.

(..)

Pamatojoties uz teikto, kara tribunāls, atzīstot Brehmani – Štengeli par vainīgu nozieguma izdarīšanā, kas paredzēts KPFSR Kriminālkodeksa 58.¹⁰ panta 2. daļā, nevis saskaņā ar 58.^{1a} pantu, pēc KPFSR Kriminālprocesa kodeksa 319. un 320. panta, ņemot vērā šīs lietas apstākļus un tiesājamās personību

nosprieda:

Brehmani – Štengeli Mildu Jāņa meitu saskaņā ar KPFSR Kriminālkodeksa 58.¹⁰ panta 2. daļu, piemērojot KPFSR Kriminālkodeksa 58.² panta sankciju, sodīta ar brīvības atņemšanu uz septiņiem (7) gadiem, sodu izciešot labošanas darbu kolonijā un atņemot tiesības saskaņā ar KPFSR Kriminālkodeksa 31. panta “a”, “b”, “c”, “d” un “e” apakšpunktiem uz trīs (3) gadiem, ar visu viņai piederošā mantas konfiskāciju.

Soda izciešanu Brehmanei – Štengelei skaitīt no 1945. gada 29. janvāra.

Spriedums ir galīgs un nav pārsūdzams.

Priekšsēdētājs D. Pavlovs

Locekļi: Ostroverhovs, Žuravļovs.¹

---

1. LVA, 1986. f., 2. apr., P-1290. l., 114.-115. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Apsūdzības slēdziens izmeklēšanas lietā Nr. 28600 par Alfrēda Satika un Helēnas Satikas apsūdzību

Apstiprinu

Arhangeļskas apgabala VDTK pārvaldes
izmeklēšanas grupas priekšnieka vietnieks
valsts drošības majors (Sizovs)

1945. gada 30. aprīlī

Apsūdzības slēdziens

Izmeklēšanas lietā Nr. 28600

Par Satika Alfrēda Andreja dēla un Satikas Helēnas Ernesta meitas apsūdzību pēc KPFSR KK (kriminālkodeksa) 58. panta 1^a punkta.

PSRS IeTK – VDTK Bauskas operatīvais sektors 1945. gada 31. janvārī aizturēja Satiku Alfrēdu Andreja dēlu un Satiku Helēnu Ernesta meitu un nosūtīja tālākai izmeklēšanai uz PSRS IeTK Jarinlagu.

Veiktajā lietas izmeklēšanā ir noskaidrots:

Apsūdzētā Satika H.E., dzīvojot bijušajā buržuāziskajā Latvijā, no 1939. gada bija militāri – fašistiskās organizācijas “Aizsargi” biedre.

Latvijas PSR teritorijas vācu karaspēka okupācijas laikā 1941.-1942. gadā apsūdzētie Satiks A.A. un Satika H.E. brīvprātīgi iestājās fašistiskajā pagasta organizācijā “Tautas palīdzība”.

Būdami fašistiskās organizācijas “Tautas palīdzība” dalībnieki, pagasta organizācijas vadītāja Ziemeļa uzdevumā aktīvi piedalījās materiālās palīdzības sniegšanā brīvprātīgi vācu armijas latviešu leģiona dienestā aizgājušo ģimenēm.

Apsūdzētie Satiks A.A. un Satika H.E. 1942.-1943. gadā fašistiskās organizācijas štāba uzdevumā Mežotnes pagasta skolēnu vidū izveidoja vīriešu un sieviešu fašistisko jaunatnes organizāciju “Latvijas jaunatne” un bija tās vadītāji.

Būdami fašistiskās jaunatnes organizācijas vadītāji, apsūdzētie Satiks A.A. un Satika H.E. 1943.-1944. gadā apmeklēja apriņķa organizācijas štāba rīkotos pirmorganizāciju vadītāju kursus. Pēc tam apsūdzētais Satiks A.A. katru mēnesi no organizācijas saņēma fašistisko literatūru, t.s. žurnālu “Vadītājs”.

Nopratinātie apsūdzētie :

1. Satiks A.A. uzrādītajās apsūdzībās sevi par vainīgu atzina. (..)
2. Satika H.E. uzrādītajās apsūdzībās sevi par vainīgu atzina. (..)

Pamatojoties uz augstāk teikto tiek apsūdzēti:

1. Satiks Alfrēds Andreja dēls, dzimis 1903. gadā Latvijas PSR Ventpilī, PSRS pilsonis, latvietis, bezpartejisks, ar augstāko izglītību, pēc paša vārdiem nesodīts, precējies, dzīvoja Latvijas PSR Bauskas apriņķa Mežotnes pagastā, strādāja par nepilnās vidusskolas direktoru.

SZSA (strādnieku-zemnieku Sarkanajā armijā) radnieku nav, par to, ka dzīvojot vācu karaspēka uz laiku okupētajā Latvijas teritorijā, 1942. gadā brīvprātīgi iestājās par biedru fašistiskajā organizācijā “Tautas palīdzība”.

Būdams šīs organizācijas loceklis, aktīvi piedalījās naudas līdzekļu vākšanā, lai palīdzētu vācu armijas latviešu leģionā brīvprātīgi aizgājušo ģimenēm. Tajā pašā gadā viņš fašistiskās organizācijas štāba uzdevumā no skolēnu vidus Mežotnes pagastā izveidoja jaunatnes nacionālistisku fašistisku organizāciju “Latvijas jaunatne” un vadīja to.

1943. gadā viņš izbrauca uz apriņķa organizācijas štāba instruktāžu un pēc tam katru mēnesi organizācija saņēma fašistisko literatūru, t.s. žurnālu “Vadītājs”.

2. Satika Helēna Ernesta meita, dzimusi Latvijas PSR Ventspils apriņķa Dundagas pagastā, PSRS pilsoņe, latviete, ar augstāko izglītību, pēc pašas vārdiem nesodīta, precējusies, dzīvoja Latvijas PSR Bauskas apriņķā Mežotnes pagastā, strādāja par pasniedzēju nepilnajā vidusskolā. SZSA radnieku nav.

Par to, ka:

dzīvojot bijušajā buržuāziskajā Latvijā, no 1939. līdz 1940. gadam bija militāri fašistiskās organizācijas “Aizsargi” biedre. Latvijas PSR teritorijas vācu okupācijas laikā 1941. gadā brīvprātīgi iestājās fašistiskajā organizācijā “Tautas palīdzība”. Būdama šīs organizācijas locekle, aktīvi piedalījās materiālās palīdzības sniegšanā brīvprātīgi vācu armijas latviešu leģionā aizgājušo ģimenēm.

1943. gadā fašistiskās organizācijas štāba uzdevumā skolēnu vidū Mežotnes pagastā izveidoja sieviešu jaunatnes nacionālistisku fašistisku organizāciju “Latvijas jaunatne” un to vadīja.

1944. gada maijā organizācijas štāba uzdevumā izbrauca uz pirmorganizāciju vadītāju kursiem. (..)

Saskaņā ar KPFSR KPK (Kriminālprocesa kodeksa) 208. pantu izmeklēšanas lietu par Satika Alfrēda Andreja dēla un Satikas Helēnas Ernesta meitas apsūdzību prokuroram nosūtīt izskatīšanai Sevišķajā apspriedē pie PSRS IeTK. (..)

IeTK Arhangeļskas apgabala
pārvaldes izmeklēšanas grupas izmeklētājs
valsts drošības leitnants

Tihomirovs.¹

---

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 4511. l., 52., 53., 54. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

PSRS IeTK Sevišķā apspriede 1945. gada 18. augustā A. Satikam un H. Satikai piesprieda 8 gadu ieslodzījumu labošanas darbu nometnē.

PSRS iekšlietu tautas komisāra L. Berijas ziņojums par bandītisma likvidāciju Latvijā

J.V. Staļinam
V.M. Molotovam
G.N. Maļenkovam

1945. gada 9. augustā

Vadoties no Latvijas PSR IeTK ziņām par cīņas gaitu ar bruņotajām bandām Latvijas teritorijā, ziņoju, ka bandītisma likvidācijas operācijas laikā (no 1944. gada 22. jūlija līdz 1945. g. 1. augustam) ir nogalināti 672 bandīti, aizturēti un arestēti 10 285 cilvēki, tajā skaitā bandīti un atbalstītāji – 2248, dzimtenes nodevēji un nodevēji – 1376, dažādi pretpadomju elementi – 321, dezertieri un no iesaukšanas armijā izvairījušies – 6340 cilvēki.

Ir atņemts: ložmetēji – 85, automāti – 278, šautenes – 914, revolveri – 159, granātas – 718, mīnas – 384, patronas – 110 992, sprāgstvielas – 23 kg.

L. Berija.¹

---

1. Иосиф Сталин – Лаврентию Берии: «Их надо депортировать ...» Документы, факты, комментарии- Москва, 1992, с. 194, 195.

Leņingradas frontes štāba mobilizācijas un komplektēšanas daļas priekšnieka pulkveža Jevgrafova rīkojums par speckontingenta nosūtīšanu uz soda vietām

Slepeni

Nr. 1/044572

1945. gada 1. jūnijā

Latvijas PSR kara komisāram

Turpmāk līdz īpaša rīkojuma saņemšanai karavīru kontingenti nosūtāmi:

1. Sarkanās armijas karavīri, kas bijuši ienaidnieka gūstā un ielenkumā, pārbaudīti un derīgi dienestam armijā – uz frontes rezerves daļām.
Vācu armijā un vāciešu saformētajās daļās bijušos – uz IeTK specnometnēm.
2. Karavīrus, kurus par dezertēšanu paredzēts nosūtīt uz soda daļām un kas sodīti kara tribunālos, noteiktajā kārtībā, uz soda daļām.

Ļeņingradas frontes mobilizācijas un komplektēšanas daļas priekšnieks

Pulkvedis Jevgrafovs.¹

---

1. LVA, 1248. f., 2.s. apr., 10. l., 104. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Baltijas kara apgabala štāba mobilizācijas un komplektēšanas daļas
priekšnieka pulkveža Morozova pavēle par speckontingenta
nosūtīšanu uz soda vietu**

Nr. 00595

Slepeni

1945. gada 7. decembrī

Latvijas PSR kara komisāram

Kopija: kara apgabala pretizlūkošanas pārvaldes “Smerš” priekšniekam

Tos 113 cilvēkus, kas atrodas pārsūtīšanas punktā un ir dienējuši vācu armijā, speciālajos formējumos, kā arī “vlasoviešus” un policistus 1945. gada 31. decembrī nosūtīt uz IeTK Ziemeļu Pečoras nometni, Ziemeļu Pečoras dzelzceļa Kožvas stacija.

Nosūtāmo konvojēšana tiks veikta ar PSRS IeTK rīkojumu. Ešelona numurs tiks paziņots papildus.

Baltijas kara apgabala štāba mobilizācijas un komplektēšanas daļas priekšnieks

Pulkvedis Morozovs.¹

---

1. LVA, 1248. f., 2.s. apr., 10. l., 160. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**LPSR valsts drošības tautas komisāra vietnieka J. Vēvera lūgums
atņemt Pēterim Blauam Augstākās padomes deputata tiesības un
pilnvaras**

Slepeni

1945. gada 6. aprīlī

Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam
biedram **Kirhenšteinam**

1944. gadā Maskavā VDTK orgāni ir arestējuši bijušo Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidija sekretāru Pēteri Pētera dēlu Blauu, kurš tiek apsūdzēts par to, ka 1941.g. bija aktīvs pretpadomju nelegālās organizācijas dalībnieks, kura gatavoja Latvijas PSR atrašanu no PSRS un kapitālistiskās iekārtas nodibināšanu tajā. Blaus savu noziedzīgo darbību atzina. Viņa, kā Dzimtenes nodevēja lieta tiek nodota izskatīšanai kara tribunālā.

Sakarā ar to, lūdzu izskatīt jautājumu par Augstākās padomes deputāta tiesību un pilnvaru atņemšanu Blauam un nosūtīt Jūsu lēmumu šajā jautājumā, lai to pievienotu izmeklēšanas lietai.

Latvijas PSR valsts drošības tautas komisāra vietnieks
valsts drošības pulkvedis Vēvers.¹

---

1. LVA, 290. f., 1.s. apr., 34. l., 12. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

1945. gada 9. novembrī LPSR valsts drošības tautas komisārs A. Noviks paziņoja LPSR Augstākās padomes Prezidija sekretāram K. Priežem, ka 1945. gada 15. maijā P. Blaus notiesāts ar ieslodzījumu labošanas darbu nometnē uz 15 gadiem, ar īpašuma konfiskāciju.

**Izvilums no PSRS iekšlietu tautas komisāra L. Berijas 1945. gada
21. septembra ziņojuma par bruņotās nacionālās pretošanās kustības
apkarošanu Latvijā**

Nr. 1117/b

1945. gada 21. septembrī

PSRS Tautas komisāru padomē biedram J. Staļinam
 PSRS Tautas komisāru padomē biedram V. Molotovam
 VK(b)P CK biedram G. Maļenkovam

PSRS IeTK ziņo par veikto darbu Latvijas PSRS attīrīšanā no bandītiskajiem elementiem un pretpadomju nacionālistiskās pagrīdes.

Līdz š.g. 1. septembrim Latvijas PSR IeTK – VDTK ir likvidējuši 119 bandas. Nogalināti, sagūstīti un legalizēti 3 145 bandīti. Arestēti 17 987 nacionālistiskās pagrīdes dalībnieki un citi pretpadomju elementi. Legalizēts 1 790 dezertieru un no Sarkanajā armijā izvairījušos [personu]. Nacionālistiskās organizācijas un bandītisms visvairāk aptvēris Kurzemes un Latgales apriņķus.

(..)

Kurzemē, kā arī Latgalē bandītu kustību aktīvi atbalsta pretpadomju elementi no garīdzniecības un inteliģences aprindām, kuras sistemātiski kā mutiski, tā arī speciālajās lapiņās izplata baumas par it kā Anglijas un Amerikas veiktajiem pasākumiem, lai piešķirtu “patstāvību Baltijas republikām”, un aicina uz aktīvas cīņas turpināšanu pret padomju varu.

PSRS IeTK veicis nepieciešamos pasākumus, lai likvidētu Latvijas nacionālistisko pagrīdi un tās bruņotās bandas.

PSR Savienības iekšlietu tautas komisārs L. Berija. ¹

1. Okupācijas varu politika Latvijā. 1939-1991. Dokumentu krājums. – 229. lp.

**Lietuvas PSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētāja J. Paļeckā
 lūgums noskaidrot K. Dunča represēšanas apstākļus**

Slepeni, Nr.583/s

1946. gada 25. septembrī

Latvijas PSR Ministru padomes

Priekšsēdētājam biedram V. Lācim
Nosūtu Jums iesniegumu par K. Dunci. *

Pēc biedra Cvirkas atsaukšanas, K. Duncis bija diezgan progresīvs un Lietuvā pazīstams cilvēks, P. Cvirkas un A. Venclovas darbu tulkotājs. Iespējams, ka viņš negodīgi uzvedās okupācijas laikā vai pēc atbrīvošanas.

Lūdzu Jūsu rīkojumu, lai noskaidrotu iemeslu, kuru dēļ viņš nodots tiesai.

Lietuvas PSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājs
J. Paļeckis.¹

---

1. LVA, 270.f., 1.s.apr., 207.l., 261.lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

* Domāts K. Dunča mātes O. Duncienes 1946. gada 15. septembra iesniegums J. Paļeckim, kurā viņa lūdza palīdzēt noskaidrot dēla likteni, kurš “bez jebkāda pamata jau otro savas dzīves gadu pavada Rīgas celtrālcietumā”.

V. Lāča paziņojums par K. Dunci

Lietuvas PSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam
biedram J. Paļeckim

Atbildot uz Jūsu 1946. gada 25. septembra Nr. 583 s

Pēc Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas paziņojuma, Kazis Kārļa dēls Duncis kā pretpadomju teroristiskās organizācijas dalībnieks ir notiesāts uz 10 gadiem.

Latvijas PSR Ministru padomes priekšsēdētājs V. Lācis.¹

---

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 207. l., 265. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Par nodomu “sarīkot terora aktu pret LK(b)P CK pirmo sekretāru un LPSR Ministru padomes priekšsēdētāju, ziņu vākšanu par Sarkano armiju un arestēto nosūtīšanu uz PSRS iekšieni” PSRS IeM Sevišķā apspriede 1946. gadā K. Dunci sodīja ar brīvības atņemšanu uz 10 gadiem.

**Izvilums no K. Dunča 1964. gada 12. jūnija sūdzības LPSR Valsts
drošības komitejas priekšsēdētājam**

“(..) prātā palikušas izmeklēšanas beigas un 206. panta parakstīšana: izsauca divos naktī. Sēž izmeklētājs Gumņickis un tulks. (..) Pieprasa parakstīt milzums daudz protokolu. Lūdzu pārtulkot tāpēc, ka es nezinu, kas tur ir rakstīts. Saka – nav laika! Pēkšņi atveras durvis un ienāk virsnieks kapteiņa dienesta pakāpē. Acīmredzot no pilsētas – apģērbies šinelī, stipri piedzēries. “Izmeklēšanā esošais atsakās parakstīt materiālus, biedri prokuror!” Kapteinis klusēdams izņem no kabatas pistoli un ar tās rokturi sit man pa galvu sakot: “Sadauzīšu kā oļu, sadauzīšu (..)”. Jūtu, ka patiešām sadauzīs. Nemu spalvaskātu un parakstu visus, kas tikai pagadās. (..).”¹

---

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 34060. l., 141. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

3. nodaļa

Ar nāvessodu notiesāto un nošauto “Dzimtenes nodevēju” ģimenes locekļu represēšana

Valsts aizsardzības komitejas pilnīgi slepenais lēmums Nr. 1926 par kārtību, kādā pie kriminālatbildības ir saucami Dzimtenes nodevēju ģimenes locekļi

1942. gada 24. jūnijā

1. Noteikt, ka personu (militāro un civilo), kuras tiesu iestādes vai PSRS IeTK Sevišķā apspriede pēc KPFSR Kriminālkodeksa 58.-1.^{“a”} panta un attiecīgiem citu savienoto republiku kriminālkodeksu pantiem ir notiesātas ar augstāko soda mēru: par spiegošanu Vācijas un citu ar mums karojošo valstu labā, par pāriešanu ienaidnieka pusē, nodevību vai palīdzību vācu okupantiem, dienestu vācu okupantu sagrābtajā teritorijā un par Dzimtenes nodevības mēģinājumu un nodevīgiem nodomiem ģimenes locekļi ir jāarestē un jāizsūta noletinājumā uz attālām PSRS vietām ar termiņu uz pieciem gadiem.
2. Noteikt, ka jāarestē un jāizsūta uz PSRS attālām vietām ar termiņu uz pieciem gadiem to personu ģimenes, kuras ar augstāko soda mēru notiesājušas aizmuguriski tiesu iestādes vai PSRS IeTK Sevišķā apspriede par brīvprātīgu aiziešanu kopā ar okupācijas karaspēku ienaidnieka sagrābtās teritorijas atbrīvošanas laikā.
3. Represiju piemērošanu pret 1. un 2. punktā norādīto personu ģimenes locekļiem veic IeTK iestādes, pamatojoties uz tiesu spriedumiem vai PSRS IeTK Sevišķās apspriedes lēmumiem.
Par Dzimtenes nodevēja ģimenes locekļiem tiek uzskatīti: tēvs, māte, vīrs, sieva, dēli, meitas, brāļi un māsas, ja viņi dzīvoja kopā ar Dzimtenes nodevēju vai atradās viņa apgādībā nozieguma izdarīšanas momentā vai mobilizācijas armijā momentā kara sākumā.
4. Arestam un izsūtīšanai nav pakļauti to Dzimtenes nodevēju ģimenes locekļi, kuru ģimenēs pēc attiecīgas pārbaudes tiks atklātas Sarkanās armijas

militārpersonas, partizāni, personas, kuras okupācijas laikā palīdzējušas Sarkanajai armijai, kā arī tās, kuras apbalvotas ar Padomju Savienības ordeņiem un medaļām.¹

1. Сборник законодательных и нормативных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий. , с. 93-94.

**Latvijas PSR VDM 4. daļas priekšnieka apakšpulkveža Bokovikova
rīkojums VDM Madonas apriņķa daļas priekšniekam noformēt
“Dzimtenes nodevēja” P. Krūmiņa ģimenes locekļu izsūtīšanas lietu**

Pilnīgi slepeni

VDM Madonas apriņķa daļas priekšniekam
kapteinim Stepanovam

1946. gada 26. jūlijā

Līdz ar šo nosūtām Jums kara tribunāla spriedumu par Pētera – Arvida Kārļa dēla Krūmiņa notiesāšanu ar augstāko soda mēru (viņa sieva Krūmiņa Alvīne Kārļa meita arestēta vienā lietā ar Krūmiņu P.K., dēli Mārtiņš, dzim. 1940. g., Jānis, dzim. 1944. g., un meita Ausma, dzim. 1943. g., tēvs Krūmiņš Kārlis, 67 gadus vecs, dzīvo Madonas apriņķa Karzdabas pagastā), lai noformētu uzskaites lietu par viņu represēšanu saskaņā ar PSRS IeTK un Prokuratūras 1942. gada 30. maija direktīvu Nr. 215/51 un un 27/VI direktīvu 252.

Pēc saņemšanas Jums ir jānoskaidro tie dzimtenes nodevēja ģimenes locekļi, kuri dzīvo jūsu apriņķī, jāsavāc pilni ievirzes dati, bet pēc tam jāuzsāk uzskaites lietas noformēšana pilnā saskaņā ar mūsu 1944. gada 1/VIII instrukciju Nr. 6/182.

Noformējot uzskaites lietu, īpašu uzmanību pievērsiet dokumentācijai.

Pēc ievirzes materiālu savākšanas, aizpildiet aptaujas lapu. Aizpildot aptaujas lapu, uz visiem jautājumiem dodiet pilnas atbildes. Par katru ģimenes locekli vecumā no 16 gadiem, kuri paredzēti izsūtīšanai, aizpildiet 2 kartiņas pēc formas Nr. 1, paņemiet parakstu par neizbraukšanu.

Pēc uzskaites lietas noformēšanas pabeigšanas sastādiet slēdzienu un nosūtiet lietu apstiprināšanai Latvijas PSR VDM “A” daļai.

Visas instrukcijas prasības ir nepieciešams izpildīt arī tajā gadījumā, ja jūs pieņemsiet lēmumu par izsūtīšanas nepiemērošanu.

Noformēšanas termiņš – 10 dienas.

Saņemšanu apstipriniet.

Pielikumā: 1 spriedums
                          1 aptaujas lapa

Latv. PSR VDM “A” daļas priekšnieks
apakšpulkvedis Bokovikovs

LPSR VDM “A” daļas 3. nodaļas priekšnieks

Aleksandrovš.¹

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 38003. l., 10. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Latvijas PSR valsts drošības ministra vietnieka pulkveža J. Vēvera slēdziens par “Dzimtenes nodevēja” P. Krūmiņa ģimenes locekļiem

“Apstiprinu”

Latvijas PSR valsts drošības

ministra vietnieks

J. Vēvers

Slēdziens

Rīga

1946. gada 20. augustā

Es, Latv. PSR VDM izmeklēšanas daļas izmeklētājs Berkovičs, izskatījis uzskaites – meklēšanas lietas materiālus par dzimtenes nodevēja Krūmiņa Pētera Kārļa dēla ģimenes locekļu izsūtīšanu,

konstatēju:

Krūmiņu Pēteri Kārļa dēlu Latv. PSR IeM karaspēka kara tribunāls 1946. gada 14. maijā par dzimtenes nodevību notiesāja ar nošaušanu.

Pārbaudē ir noskaidrots, ka līdz Krūmiņa P.K. arestam kopā ar viņu dzīvoja šādi viņa ģimenes locekļi:

Sieva – Krūmiņa Alvīne Kārļa meita – dzimusi 1918. gadā, notiesāta uz 10 gadiem labošanas darbu noietnē, vienā lietā ar nodevēju (skat. spriedumu).

Dēls – Krūmiņš Mārtiņš Pētera dēls – dzimis 1941. gadā.

Meita – Krūmiņa Ausma Pētera meita – dzimusi 1943. gadā.

Dēls – Krūmiņš Pēteris Pētera dēls, dzimis 1944. gadā.

Tēvs – Krūmiņš Kārlis Jāņa dēls – dzimis 1879. gadā, latvietis, strādā saimniecībā Madonas apriņķa Karzdabas pagastā.

Sievas tēvs – Miežītis Kārlis Augusta dēls – dzimis 1887. gadā, notiesāts uz 10 gadiem labošanas darbu noietnē, vienā lietā ar nodevēju (skat. spriedumu).

Sievas māte – Miežīte Emma Jāņa meita – dzimusi 1888. gadā, latviete, mājsaimniece.

Krūmiņš Kārlis Jāņa dēls ir ļoti vecs, darba nespējīgs.

Miežīte Emma Jāņa meita nav noziedznieka Krūmiņa Pētera Kārļa dēla tiešā radniece.

Pamatojoties uz norādīto, vadoties no PSRS IeM un Prokuratūras 1942. g. 30.5. direktīvas Nr. 215/51 s un 1942. g. 27.6. direktīvu 252.

ieteiktu:

Uzskaites – meklēšanas lietu par dzimtenes nodevēja Krūmiņa Pētera Kārļa dēla ģimenes locekļiem nosūtīt izskatīšanai PSRS IeM Sevišķajā apspriedē, nepiemērojot Krūmiņam Kārlim Jāņa dēlam, Miežītei Emmai Jāņa meitai, Krūmiņam Mārtiņam Pētera dēlam, Krūmiņai Ausmai Pētera meitai un Krūmiņam Pēterim Pētera dēlam izsūtīšanu.

Latv. PSR VDM izmeklēšanas daļas vecākais izmeklētājs leitnants Berkovičs.

“Piekrītu”

LPSRS VDM izmeklēšanas daļas priekšnieks apakšpulkvedis Knipsts. ¹

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 38003. l., 12., 12.^alp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**PSRS valsts drošības ministra vietnieka ģenerālleitnanta A. Ogoļcova
slēdziens par P. Krūmiņa ģimenes locekļu izsūtīšanu**

“Apstiprinu”

PSR Savienības valsts drošības

ministra vietnieks
ģenerālleitnants S. Ogoļcovs
1946. gada 21. oktobrī

Slēdziens

Es, PSRS VDM "A" daļas 9. nodaļas operatīvais pilnvarotais jaunākais leitnants Povarenkovs, izskatījis no Latvijas PSR VDM ienākušo lietu par dzimtenes nodevēja Krūmiņa Pētera Kārļa dēla ģimenes locekļiem,

konstatēju:

Latvijas PSR IeTK karaspēka tribunāls 1946. gada 14. maijā ar augstāko soda mēru pēc KPFSR Kriminālkodeksa 58.-1.^a, 58.-8., 58.-11. panta notiesāja Krūmiņu Pēteri Kārļa dēlu, ar brīvības atņemšanu uz 10 gadiem pēc KPFSR KK 17.-58.-1.^a panta Krūmiņu Alvīni Kārļa meitu un Miezīti Kārli Augusta dēlu, sakarā ar to Latvijas PSR VDM noformēja uzskaites lietu un pieņēma slēdzienu par izsūtīšanas nepiemērošanu noziedznieka tēvam Krūmiņam Kārlim Jāņa dēlam, dzimušam 1880. gadā, lielā vecuma dēļ, nodevēja sievas mātei Miezītei Emmai Jāņa meitai, sakarā ar to, ka viņa nav dzimtenes nodevēja tiešā ģimenes locekle.

Miezīte E.J. dzīvoja kopā vienā ģimenē ar dzimtenes nodevēju, bija no viņa materiāli atkarīga, viņas vīrs Miezītis Kārlis Augusta dēls un meita Krūmiņa Alvīne Kārļa meita, vienā lietā ar dzimtenes nodevēju, kā bandas locekļi notiesāti ar ieslodzījumu cietumā uz 10 gadiem. Pie tam viņu mājās bija bandas dalībnieku slēptuve, kuri cīnījās pret padomju varu.

Balstoties uz augstāk teikto, ņemot vērā dzimtenes nodevēju izdarīto smagumu un vadoties no PSRS IeTK un Prokuratūras 1942. gada 27. jūnija direktīvas Nr. 252,

ieteiktu:

Krūmiņu Kārli Jāņa dēlu un Miezīti Emmu Jāņa meitu atstāt uz dzīvi Latvijas PSR nav lietderīgi, tāpēc lietu par minētajām personām iesniegt izskatīšanai PSRS IeM Sevišķajā apspriedē, lūdzot piespriest viņiem izsūtīšanu ar termiņu uz pieciem gadiem ar īpašuma konfiskāciju.

PSRS VDM "A" daļas 9. nodaļas operatīvais pilnvarotais

jaunākais leitnants Povarenkovs

9. nodaļas priekšnieks apakšpulkvedis Vorobjovs.

"Piekrītu"

PSRS VDM "A" daļas priekšnieka vietnieks pulkvedis Titovs.¹

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 38003. l., 14. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Izvilums no PSR Savienības Valsts drošības ministrijas Sevišķās
apspriedes 1946. gada 18. decembra sēdes protokola Nr. 5a par
Krūmiņa Kārļa un Miezītes Emmas izsūtīšanu**

Klausījās	Nolēma
255. Latvijas PSR VDM lieta Nr. 290 Krūmiņš Kārlis Jāņa dēls, dzimis 1879. g., Latvijas PSR, latvietis, PSRS pilsonis, bežpartejisks, zemnieks – viensētnieks. Kopā ar viņu dzīvo Miezīte Emma Jāņa meita, dzimusi 1888. g. Pie viņas trīs bērni.	Miezīti Emmu Jāņa meitu un Krūmiņu Kārli Jāņa dēlu kā dzimtenes nodevēja ģimenes locekļus izsūtīt uz Tomskas apgabalu ar termiņu uz pieciem gadiem, termiņu skaitot no šī lēmuma pieņemšanas dienas. Īpašumu konfiscēt.

Sevišķās apspriedes sekretariāta priekšnieks

(paraksts – nesalasāms).¹

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 38003. l., 15. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**PSRS Augstākās tiesas Kara kolēģijas priekšsēdētāja pagaidu vietas
izpildītāja justīcijas ģenerālmajora I. Matuleviča paziņojums par
nāves soda apstiprināšanu Rūdolfam Čibalam un norādījums par
sprieduma izpildi**

Pilnīgi slepeni

PSRS Augstākās tiesas

Kara kolēģija

1951. gada 18. septembrī

Nr. 1-002583/r 0018184

PSR Savienības VDM “A” daļas priekšniekam
ģenerālmajoram biedram Gercovskim
 Kopija – Padomju armijas galvenajam kara prokuroram
justīcijas ģenerālleitnantam b. Vavilovam
 Baltijas kara apgabala kara tribunāla priekšsēdētājam
justīcijas pulkvedim b. Arhipovičam

Baltijas kara apgabala kara tribunāla 1951. gada 14. jūlija spriedums par Rūdolfu Voldemāru Jēkaba dēlu Čibalu, kurš pēc KPFSR KK 18.-1.^a panta ir notiesāts ar nošaušanu ir apstiprināts PSRS Augstākajā tiesā un viņa lūgums par apžēlošanu PSRS Augstākās padomes Prezidijā ir noraidīts.

Lūdzu Jūsu rīkojumu par Dzimtenes nodevēja pilngadīgo ģimenes locekļu sameklēšanu un viņu represēšanu.

Zināšanai paziņoju, ka šodien es esmu devis norādījumu Baltijas kara apgabala tribunāla priekšsēdētājam par minētā sprieduma nekavējošu izpildīšanu. (..)

PSR Savienības Augstākās tiesas Kara kolēģijas
 priekšsēdētāja pagaidu vietas izpildītājs justīcijas ģenerālmajors
 I. Matuļevičs ¹

---

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 3063. l., 303. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Latvijas PSR VDM “A” daļas priekšnieka apakšpulkveža Jassona
 izziņa par Voldemāra Čibala nošaušanu**

Pilnīgi slepeni

Izziņa

Baltijas kara apgabala kara tribunāla 1951. gada 14. VII spriedums par Voldemāra Rūdolfu Jēkaba dēla Čibala, dzimuša 1907. gadā Latvijas PSR, Rīgā, notiesāšanu ar augstāko soda mēru – nošaušanu izpildīts 1951. g. 2. X Rīgā.

Latv. PSR VDM "A" daļas priekšnieks

Apakšpulkvedis Jassons ¹

---

1. LVA, 1986. f., 1. apr., 3063. l., 297. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.
Valērija Čibale, Ansis Čibals un Vilnis Čibals 1952. gada 26. maijā tika izsūtīti uz Kazahijas PSR, Akmoļinskas apgabala Akmoļinskas rajonu. No izsūtījuma atbrīvoti 1953. gada 15. jūlijā., Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 774. lpp.

4. nodaļa

Nacionālo partizānu pretestības apkarošana

LK(b)P CK 1945. gada 28. maija lēmums par LK(b)P CK kaujinieku grupas organizēšanu cīņai ar nacionālajiem partizāniem

Vissavienības Komunistiskā (boļševiku) partija
Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja

Īpašā mape

Sevišķi slepeni

Izraksts no Latvijas K(b)P Centrālās komitejas biroja
sēdes protokola Nr. 112. 1945. gada 28. maijā. 1 §
Par pasākumiem, kas pastiprinātu cīņu pret bandītismu
Latvijas PSR teritorijā

Lai pastiprinātu cīņu pret bandītisma izpausmēm Latvijas PSR, Latvijas K(b)P CK nolemj:

1. Palīdzībai IeTK iestādēm cīņā pret bandītismu izveidot Latvijas K(b)P CK Kara daļā vienību no bijušajiem aktīvajiem partizāniem 100 cilvēku sastāvā (saraksts pievienots).
2. Apstiprināt b. Laiviņu (Rīgas apriņķa izpildu komitejas priekšsēdētāju) par vienības komandieri, b. Oškalnu (Latvijas K(b)P Rīgas apriņķa komitejas sekretāru) par vienības komisāru.
3. Uzdot vienības komandierim b. Laiviņam un vienības komisāram b. Oškalnam piecu dienu laikā izveidot vienību, to apbruņot un sakārtot pilnā kaujas gatavībā.
4. Uzdot partijas un padomju organizāciju vadītājiem trīs dienu laikā no uzņēmumiem un iestādēm nodot vienības pavēlniecības rīcībā personas, kuras

uzrādītas pievienotajā sarakstā, kā arī saglabāt viņu ieņemamo amatu un algu laikā, kad tie atrodas vienībā.

5. Uzdot LPSR iekšlietu tautas komisāram b. Eglītim trīs dienu laikā izdalīt šādu apbruņojumu un munīciju vienības pavēlniecībai cīņā pret bandītismu:
  1. Automāti 85 gab.
  2. Rokas ložmetēji "Dektrev" 15 gab.
  3. Rokas granātas RGD-42 300 gab.
  4. Rokas granātas F-1 300 gab.
  5. Patronas TT 45 000 gab.
  6. Krievu šauteņu patronas 20 000 gab.
  7. Šautenes ar klusinātāju 2 gab.
  8. Patronas šautenēm ar klusinātāju 50 gab.
  9. Raķešu pistoles 4 gab.
  10. Raķetes baltā krāsā 100 gab.
  11. Raķetes zaļā krāsā 25 gab.
  12. Raķetes sarkanā krāsā 25 gab.
6. Uzdot Latvijas PSR Tautas komisāru padomes Auto transporta pārvaldes priekšniekam b. Zīlem trīs dienu laikā sagatavot un piešķirt vienības vadībai:

smagās automašīnas	5 gab.
vieglās automašīnas	3 gab.
motociklus	2 gab.
7. Uzdot LPSR tirdzniecības tautas komisāram b. Paeglem izdalīt vienībai, sākot ar š.g. 25. maiju, 100 pārtikas devas, kā arī 100 formas tērpu komplektus (apavus, formas blūzes, bikses).
8. Uzdot LPSR finansu tautas komisāram b. Tabakam atrast naudas līdzekļus, lai segtu izdevumus, kas saistīti ar vienības cīņai pret bandītismu izveidošanu un uzturēšanu tās operatīvās darbības laikā.
9. Uzdot LPSR veselības aizsardzības tautas komisāram b. Amērikam norīkot un nosūtīt vienu ārstu un divus feldšerus ar nepieciešamo medikamentu rezervi vienības medicīniskajai aprūpei.
10. Latvijas K(b)P CK finansu saimnieciskā sektora vadītājam b. Komisarovam jānodod vienības valdībai vienības veidošanas periodā piemērotas telpas kopmītnēm.

1. LVA, PA-101. f., 7. apr., 31.^a l., 12., 13., 14. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

LK(B)P Centrālās komitejas biroja 1945. gada 16. jūnija lēmums par papildpasākumiem cīņai ar nacionālajiem partizāniem un iznīcinātāju bataljonu nostiprināšanu

Latvijas K(b)P CK birojs uzskata par pilnīgi neapmierinošu iznīcinātāju bataljonu vadīšanu, ko veic IeTK iestādes, partijas apriņķu komitejas un apriņķu izpildu komitejas.

Latvijas K(b)P CK biroja 1944. gada 28. decembra un 1945. gada 16. aprīļa lēmumi nav izpildīti un iznīcinātāju bataljonu stāvoklis pašreiz ir pilnīgi neapmierinošs.

Neraugoties uz nopietno stāvokli apriņķos, ko aptvēris bandītisms (Abrenes, Ludzas, Rēzeknes, Daugavpils, Ilūkstes, Madonas, Jēkabpils, Cēsu un Rīgas), partijas apriņķu komitejas un to pirmie sekretāri, apriņķu izpildu komitejas un to priekšsēdētāji, IeTK un VDTK apriņķu nodaļu priekšnieki negrib saprast, ka iznīcinātāju bataljoni ir galvenais bruņotais spēks cīņai ar bandītismu šajos apriņķos.

Iznīcinātāju bataljonu lomas nenovērtēšanas dēļ iznīcinātāju bataljonu cīnītāju kaujas apmācība un politiskās mācības vairākumā gadījumos nenotiek.

Lai krasi uzlabotu iznīcinātāju bataljonu vadīšanu, paaugstinātu to organizētību un kaujas spējas, Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja nolemj:

1. Lai palīdzētu IeTK apriņķu nodaļām vadīt iznīcinātāju bataljonus, izveidot apriņķos štābus šādā sastāvā: Latvijas K(b)P apriņķa komitejas pirmais sekretārs, IeTK apriņķa nodaļas priekšnieks, apriņķa izpildu komitejas priekšsēdētājs un apriņķu iznīcinātāju bataljona komandieris.

Pagastos, kurus ir pārņēmis bandītisms, izveidot pagasta štābu pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāja, pagasta partorga un IeTK pagasta nodaļas priekšnieka vai pilnvarotā sastāvā, uzdodot viņiem iznīcinātāju bataljonu kaujas un politiskās apmācības vadīšanu.

2. Uzdod Latvijas PSR IeTK (b. Eglītis):

- a) no 1945. gada 20. jūnija ieviest uz vietām šādu iznīcinātāju bataljonu uzbūves struktūru: bataljona sastāvā jābūt no 500 līdz 1500 cīnītāju un ne mazāk kā 3 cilv. algotam virsnieku sastāvam; apriņķī tiek

organizēts viens bataljons, cīnītājiem atrodoties pagastos un ciemu padomēs; bataljonā pastāv rotas, katrai pagastu grupai (apvienojot 2-5 pagastus); rotas sastāvā jābūt no 100 līdz 200 cīnītājiem; pagastos jābūt vadiem ar 20-50 cilvēkiem un ciema padomēs daļām no 5 līdz 15 cilvēkiem sastāvā;

b) nekavējoties ieviest munīcijas izlietojuma stingru uzskaiti, ar visiem līdzekļiem cīnoties pret to, lai ieroči un munīcija nenonāk bandītisko elementu rokās,

Nepārbaudītiem iznīcinātāju bataljona cīnītājiem ieročus neizsniegt;

c) pagastos, kur pastāv bandītisms, iznīcinātāju bataljona apakšvienībām noteikt kazarmu stāvokli;

d) desmit dienu laikā izsūtīt uz vietam IeTK izstrādātos norādījumus par metodēm cīņai un kaujas vadīšanai ar bandītu grupām;

e) līdz 1945. gada 20. jūnijam Latvijas K(b)P CK štābam iesniegt detalizētus iznīcinātāju bataljonu raksturojumus katra pagasta griezumā.

3. Pieņemt zināšanai Latvijas PSR iekšlietu tautas komisāra biedra Eglīša paziņojumu, ka apriņķiem nosūtīts nepieciešamais ieroču un munīcijas daudzums un, ka tuvākajās dienās pieprasījums pēc bruņojuma tiks apmierināts pilnībā.
4. Uzdot Latvijas PSR IeTK (b. Eglītis) un partijas apriņķu komiteju sekretāriem nekavējoties vēlreiz pārskatīt visu iznīcinātāju bataljonu personālsastāvu, sasniegt to vajadzīgo skaitu, nozīmēt komandierus un komandieru vietniekus politiskajā darbā, kā arī atlasīt labākos cilvēkus no padomju un partijas aktīva vidus un nosūtīt viņus iznīcinātāju bataljonu vadīšanai.
5. Partijas apriņķu komitejām uzdot nodrošināt iznīcinātāju bataljonu cīnītāju politisko vadīšanu un audzināšanu, šim mērķim izmantojot visus pagastu partorgus.
6. LPSR TKP Valsts plāna komitejai (b. Deglavs) un Latvijas PSR TKP Autotransporta pārvaldei (b. Zīle) ne vēlāk kā 1945. gada 20. jūnijā piešķirt iznīcinātāju bataljoniem 18 kravas automašīnas no trofejām.
7. LPSR TKP Valsts plāna komitejai (b. Deglavs) uzdot nekavējoties Latvijas PSR IeTK piešķirt š.g. jūnijā – jūlijā 6 tonnas benzīna.

8. Latvijas PSR Tirdzniecības tautas komisariātam (b. Paegle) uzdot izsniegt Latvijas PSR IeTK iznīcinātāju bataljoniem:
  - a) 100 kg tabakas,
  - b) 1000 kg ziepju,
  - c) 2000 kārbu konservu un
  - d) uzturdevas bataljona personālsastāvam pēc Latvijas PSR IeTK pieprasījuma.
9. Latvijas PSR Finanšu tautas komisariātam (b. Tabaks) uzdot izdalīt un nodot Latvijas PSR IeTK iznīcinātāju bataljonu uzturēšanas izdevumiem 1945. g. jūnijā – jūlijā 3,5 miljonus rubļu no vietējā budžeta līdzekļiem.
10. Pilsētu un apriņķu izpildu komiteju priekšsēdētājiem uzdot atbrīvot iznīcinātāju bataljonu cīnītāju ģimenes no dažāda veida mobilizācijām un darba klausībām.
11. Latvijas PSR Kara komisāram b. Malahovskim uzdot 3 dienu laikā nosūtīt Latvijas PSR IeTK rīcībā 20 kaujas virsniekus, lai viņus nozīmētu par iznīcinātāju bataljonu komandieriem un štābu priekšniekiem.
12. Norādītajiem iznīcinātāju bataljonu štābiem uzdot bez kavēšanās noformēt un iesniegt IeTK materiālus par pensiju piešķiršanu iznīcinātāju bataljonu kritušo cīnītāju ģimenēm.
13. Šī lēmums izpildes kontroli uzdot Latvijas K(b)P CK štābam.

Latvijas K(b)P CK sekretārs Kalnbērziņš ¹

---

1. LVA, PA-101. f., 7. apr., 31.^a l., 23., 24. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

PSRS iekšlietu tautas komisāra L. Berijas 1945. gada 15. novembra ziņojums V. Molotovam, G. Maļenkovam un A. Mikojanam par cīņu ar bruņoto pretošanos Latvijā no 1944. gada 1. jūlija līdz 1945. gada 1. novembrim

Pilnīgi slepeni

15. novembrī 45.g.

Biedram V. Molotovam

Biedram G. Maļenkovam

Biedram A. Mikojanam

Latvijas PSR IeTK ziņo šādus datus par cīņas gaitu republikas teritorijas attīrīšanā no bandītiskajiem elementiem un pretpadomju nacionālistiskās pagrīdes.

No 1944. gada 1. jūlija līdz 1945. gada 1. novembrim operatīvo pasākumu un čekistu karaspēka operāciju laikā nogalināti, sagūstīti un labprātīgi padevās 7 085 cilvēki, to skaitā:

bandīti	3916
bandītu atbalstītāji	832
vācu ielikteņi, palīgi un pretpadomju elementi	2337

Nogalināti – 925 bandīti.

Šajā laikā aizturēti un labprātīgi padevās – 2220 dezertieri un tie, kuri izvairījās no iesaukšanas un mobilizācijas Sarkanajā armijā.

Operācijās iegūti un saņemti ieroči: ložmetēji – 320, automāti – 1083, šautenes – 6713, revolveri – 510, granātas – 4085, mīnas – 514, patronas – 264 255, sprāgstvielas – 31 kg.

No š.g. septembrī un oktobrī veiktajām operācijām bandītisko elementu un pretpadomju nacionālistiskās pagrīdes izolācijai uzmanību piesaista šādas:

7. septembrī Daugavpils apriņķī, Bērzkalnes pagasta teritorijā čekistu karaspēka veiktās bandas likvidācijas operācijas laikā nogalināti 8 bandīti, to skaitā “Nacionālās partizānu apvienības” Daugavpils pulka bataljona komandieris Pēteris Anspoks, 9 bandīti sagūstīti dzīvi.

Iegūts: 14 šautenes, 2 ložmetēji, 2 automāti, 2 pistoles, 11 granātas, 1337 patronas.

5. septembrī Rēzeknes apriņķī tika veikta Bronislava Kasalita bandas likvidācijas operācija. Operācijas laikā tika nogalināti 4 bandīti, to skaitā barvedis. Iegūti 2 ložmetēji, 2 automāti, 3 šautenes, 2000 kaujas patronu.

22. septembrī Viļakas apriņķa teritorijā notika čekistu karaspēka operācija Antona Zuša bandas likvidācijai. Operācijas laikā nogalināti 5 bandīti, iegūtas 2 šautenes un 280 patronu.

Jūlijā – septembrī likvidēta pagrīdes pretpadomju nacionālistiskā organizācija “Pašaisardzība”.

Lietā arestēti 11 cilvēki, tai skaitā organizācijas vadītājs, bijušais policijas darbinieks K.P. Plaudis, viņa vietnieks E.M. Mellups, Plauža adjutants P.E. Zvirbulis, bandas barvedis Jānis Ozols un citi.

Iegūts: pagrīdes tipogrāfija, rakstammašīna, stiklogrāfs, radiouztvērējs, organizācijas štāba zīmogs, pavēles, pretpadomju lapiņas un citi dokumenti.

Izmeklēšanā noskaidrots, ka organizācijas aktīvie dalībnieki izplatīja iedzīvotājos pretpadomju lapiņas, aicināja latviešus uz partijas un padomju iestāžu sabotāžu, uz atteikšanos strādāt padomju iestādēs, vervēja organizācijā un bandā jaunus dalībniekus un gādāja ieročus.

Viņi veica arī vairākus terora aktus pret padomju un partijas aktīvu, IeTK un VDTK darbiniekiem, sagrāva vairākas ciema padomes un pagastu izpildu komitejas, aplaupīja vairākas valsts un kooperatīvās iestādes un uzņēmumus.

Šīs organizācijas noslēpušos bandu demoralizācijai un ātrākai likvidēšanai tika izlaists arestētā Plauža uzsaukums saviem līdzdalībniekiem ar aicinājumu nolikt ieročus un brīvprātīgi ierasties padomju varas iestādēs.

Rezultātā Valmieras un Valkas apriņķī brīvprātīgi padevās un nodeva ieročus 30 bandīti, to skaitā bandu barveži Jānis Kvante, Eduards Grāvītis un Elmārs Piete.

Pasākumi pagrīdes organizācijas atlieku un tās bruņoto bandu likvidācijai turpinās.

11. septembrī Rīgā arestēta diversiju un terora organizācijas "SS Jagdverband – Ostland" dalībniece, šīs organizācijas štāba vadītāja, kapteiņa Jankava piedzīvotāja Z.P. Martinsone.

Arestētā nosauca vairākus organizācijas nelegāli dzīvojošus dalībniekus, tikšanās vietas, kur slēpās Jankaus un paroles sakaru nodibināšanai ar viņu.

Darbs organizācijas dalībnieku noskaidrošanai un arestam turpinās.

30. septembrī Dundagas pagasta teritorijā, Ventspils apriņķī, aizturēts Ziemeļkurzemes bandu formējumu grupas štāba priekšnieks latviešu SS leģiona leitnants Aleksandrs Zutis un bandīts Arnolds Lidža.

Minēto personu aizturēšanas laikā iegūts bandu grupas vadītāju apspriedes protokols un citi dokumenti.

Aizturētais Zutis liecināja, ka Ziemeļu grupas vadītājs ir Ziedainis Melbarts, kurš strādā Valsts šķirnes sēklu fonda Ventspils kantorī ar Miķeļa Pētersona vārdu, ir beidzis Rīgas karaskolu, bijis virsleitnanta dienesta pakāpē. Vācu laikā dienēja kā rotas komandieris latviešu SS leģiona 19. divīzijā (arestēts).

Iegūtie dokumenti un arestēto liecības deva iespēju noteikt bandītu grupu Ziemeļkurzemē skaitlisko sastāvu un dislokāciju.

Tiek veikti pasākumi bandu formējumu un to vadošā sastāva likvidācijai.

Pēdējā laikā notikušas šādas raksturīgas bandītisma izpausmes.

20. septembrī Abrenes apriņķī, Tilžas pagastā “Ciņa” bandas dalībnieki no slēpņa nogalināja partijas apriņķa komitejas pārstāvi A. Grasi, Tilžas pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieku I. Zvaigzni un iznīcinātāju bataljona cīnītāju B. Sarkani.

5. oktobrī bruņoti bandīti maskās ievainoja Mazzalves pagasta izpildu komitejas locekli Olgu Konstanci.

6. oktobrī Vijulsona banda, kas darbojas Madonas apriņķa teritorijā, no slēpņa nogalināja IeTK Kusas pagasta nodaļas priekšnieku leitnantu Petrovu.

Naktī uz 2. oktobri šī pati banda aplaupīja veikalu Lubejas pagastā, izpostīja telefona sakarus un apšaudīja pagasta izpildu komiteju.

11. oktobrī banda 25 cilvēku sastāvā uzbruka Zvārtavas pagasta izpildu komitejai Valkas apriņķī. Bandīti sadedzināja dokumentus, aiznesa telefona aparātu un radiouztvērēju, nogalināja pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāju Briedi, aizveda sev līdzī iznīcinātāju bataljona cīnītāju.

Šī pati banda 12. oktobrī uzbruka Grundzāles pagasta izpildu komitejai. Bandīti sadedzināja izpildu komitejas dokumentus un nogalināja Latvijas K(b)P CK pilnvaroto b. Puppo.

PSRS iekšlietu tautas komisārs

(L. Berija)¹

---

1. Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata. 2005. – Rīga, 2006. 177., 178. lpp.

Latvijas PSR Iekšlietu komisariāta un Valsts drošības tautas komisariāta pavēle par cīņas pastiprināšanu ar pretpadomju nacionālistisko pagrīdi un tās bruņotajām bandām

Latvijas PSR IeTK – VDTK pavēle 1945. gadā

Saturs: Par pasākumiem cīņas pastiprināšanai ar pretpadomju nacionālistisko pagrīdi un tās bruņotajām bandām Latvijas PSR Cēsu, Valkas, Valmieras un Madonas apriņķī

1945. gada 17. oktobrī

Rīga

Nr. 1/6752/0018

Pēdējās dienās Valkas un Valmieras apriņķa teritorijā ir tikuši sarīkoti vairāki terora akti pret vadošiem partijas – padomju darbiniekiem, tiek izdarītas diversijas, laupīšanas un godīgo pilsoņu slepkavības.

Sakarā ar neapmierinoši nostādīto aģentūras darbu IeTK un VDTK nodaļas līdz šim nezina, kas šos noziegumus ir izdarījuši, un, tā vietā, lai pielietotu aktīvu, uzbrūkošu taktiku, nodarbojas ar noziegumu reģistrāciju un operatīvo grupu nosūtīšanu uz notikuma vietu, kas nekādus rezultātus nedod.

LPSR IeTK un VDTK ir zināms, ka š.g. 1. septembra pavēli Cēsu, Valkas, Valmieras un Madonas apriņķa IeTK – VDTK apriņķa daļas līdz šim laikam izpilda neapmierinoši.

Uzskatot tādu stāvokli par neciešamu, lai minēto apriņķu teritorijā pēc iespējas ātrāk sagrautu un likvidētu pretpadomju nacionālistisko pagrīdi un tās bruņotās bandas

pavēlam:

1. Organizēt Vidzemes operatīvo sektoru Cēsu, Valmieras, Valkas un Madonas apriņķa sastāvā.
2. Par Vidzemes operatīvā sektora priekšnieku iecelt pulkvedi Salomatovu uz laiku atbrīvojot viņu no Kurzemes operatīvā sektora priekšnieka pienākumiem. Par Kurzemes operatīvā sektora pagaidu priekšnieku iecelt majoru biedru Belovu.
3. Par Vidzemes operatīvā sektora priekšnieka vietnieku iecelt apakšpulkvedi biedru Korņejevu.

Biedriem Salomatovam un Korņejevam apvienot IeTK – VDTK vietējo iestāžu darbu un visīsākajā laikā panākt darbojošos bandītisko formējumu un pretpadomju pagrīdes likvidāciju, un savā ikdienas darbā vadīties no LPSR IeTK – VDTK š.g 1. septembra pavēles.

4. Palīgā biedram Salomatovam komandēt:
  - a) LPSR iekšlietu tautas komisāra vietnieku milicijas pulkvedi biedru Košeļevu ar operatīvo darbinieku grupu. Biedra Košeļeva grupai par galveno uzdevumu izvirzīt – iznīcinātāju vienību kaujas sagatavotības organizāciju un aktivizāciju minēto apriņķu teritorijā.
  - b) LPSR VDTK 2. nodaļas priekšnieku apakšpulkvedi biedru Kozinu ar operatīvo darbinieku grupu – lai pārbaudītu IeTK – VDTK apriņķu nodaļu aģentūru operatīvās darbības organizāciju.
5. Biedram Salomatovam un IeTK – VDTK apriņķa daļu priekšniekiem ar šo pavēli iepazīstināt visu IeTK – VDTK iestāžu operatīvo sastāvu un par tās izpildi regulāri ziņot LPSR IeTK – VDTK.

PSRS IeTK – VDTK pilnvarotais Latvijā ģenerālleitnants – Babkins

Latvijas PSR iekšlietu tautas komisārs ģenerālmajors – A. Eglītis

Latvijas PSR valsts drošības tautas komisārs ģenerālmajors – A. Noviks. ¹

---

1. LR IeM arhīvs, 1. f., 3. apr., 4. l., 187. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**PSRS iekšlietu ministra ģenerālpulkveža S. Kruglova ziņojums
VK(b)P CK Politbirojā J. Staļinam, V. Molotovam un L. Berijam par
Alūksnes vidusskolas skolēnu nacionālās pretošanas grupas “Tālavas
sils” arestu**

Pilnīgi slepeni

Biedram J.V. Staļinam

Biedram V.M. Molotovam

Biedram L.P. Berijam

1946.g. 7. maijā

Nr. 2031/k

Latvijas PSR IeM iestādes starp Valkas apriņķa Alūksnes vidusskolas vecāko klašu skolēniem atklāja un likvidēja divas jaunatnes pretpadomju grupas. Viena no tām ar nosaukumu “Tālavas sils”, ko vadīja 12. klases skolniece Līvija Eglīte, dzim. 1926.

g., sastāvēja no 6 cilvēkiem, citu grupu 4 cilvēku sastāvā vadīja 8. klases skolnieks Andrejs Sināts, dzim. 1930. g.

Grupu dalībnieki arestēti.

Kratīšanā atņemtas 3 šautenes, vācu karabīne, revolveris, 2 diski automātam PPŠ, 100 patronas un 3 pretpadomju lapiņas “Mazais Latvis”.

Izmeklēšanā noskaidrots, ka šās grupas tika organizētas 1945. gada beigās pretpadomju nacionālistiskās organizācijas “Latvijas partizānu nacionālās apvienības” (vadītājs “Cinītis”, nogalināts š.g. aprīlī) uzdevumā.

Abu pretpadomju grupu dalībnieki izdeva un izplatīja starp skolēniem pretpadomju žurnālu “Kokle” un lapiņu “Mazais Latvis”, kā arī sniedza palīdzību bandītiem ar pārtiku un ziņojumiem par IeM darbinieku ierašanos pagastā.

Lietas izmeklēšana turpinās.

PSRS iekšlietu ministrs

(S. Kruglovs).¹

---

1. Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata. 2005. – Rīga, 2006., 194.lpp.

Izvilums no LK(B)P Tukuma apriņķa komitejas lēmuma “Par cīņas pastiprināšanu ar kontrrevolucionāro nacionālistisko pagrīdi un bandītismu”

1946. gada 11. jūlijā

LK(b)P Tukuma apriņķa komitejas birojs atzīmē, ka neskatoties uz partijas apriņķa komitejas agrāk pieņemtiem lēmumiem (1946. g. 15. aprīlī un 1946. g. 30. maijā) attiecībā uz cīņu ar bandītismu un iznīcinātāju bataljona nostiprināšanu, vēl līdz šai dienai turpinās bandītu izlēcieni ar lauku padomju darbinieku slepkavošanu (Matkulē noslepkavoti pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieks un ciema padomes priekšsēdētājs, Vānē – sagādes aģents, Zantē – pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs). Viss tas norāda uz to, ka no IeM un VDM Tukuma apriņķa daļu puses līdz šim nav pietiekoši pielietoti operatīvie līdzekļi bandītisma galīgai likvidēšanai apriņķī. Vāji noorganizēts aģentūras informācijas tīkls uz vietām, kas nedod iespēju aizsteigties priekšā bandītu noziedzībām. Ir gadījumi, kad operatīvās grupas speciāli nozīmētā transporta trūkuma dēļ aizkavējās ierasties ārkārtēju notikumu vietās, kas

atņem katru iespēju organizēt bandītu grupu vajāšanu pa svaigām pēdām (Zantes un Matkules pagastos), jo aizkavēšanās dažkārt ilgst pat līdz 10 stundām. No Iem dzelzceļnieku bataljona komandiera Vasiļenko puses tiek izrādīta vilcināšanās kareivju grupu pārsviešanā bandu likvidēšanai aprīņķī.

Iznīcinātāju bataljona speciālā grupa sava mazā skaitliskā sastāva un praktiskās kaujas pieredzes trūkuma dēļ nav nodrošinājusi vajadzīgos līdzekļus cīņai ar bandītismu. Bataljona komandējošais sastāvs nav nokomplektēts – trūkst 3 rotu un 3 vadu komandieri.

Partijas aprīņķa komitejas aģitācijas un propagandas nodaļa nepietiekoši strādā ar pagastu štābiem, kas vada pretbandītisma cīņu, kā arī ar lauku aktīvu par cīņas īpatnībām ar kontrrevolucionāro nacionālistisko pagrīdi un tās bruņotām bandām. Vāji nostādīts politiskās audzināšanas darbs ar iznīcinātāju bataljona vadiem, kā rezultātā ir ieroču nodošanas gadījumi bandītiem (Vānes un Matkules pagastos).

LLKJS Tukuma aprīņķa komiteja un aprīņķa izglītības nodaļa neizved pietiekoši nopietni jaunatnes un skolotāju audzināšanas darbu aprīņķī, un tā rezultātā dažos pagastos (Blīdenes, Zebrenes) atzīmēta nacionālistiskās jaunatnes pagrīdes organizāciju darbība. (..)

LK(b)P Tukuma aprīņķa komitejas sekretārs

Mazjēcis.¹

---

1. LVA, PA-101. f., 3. apr., 5.^a l., 5., 7. lp. Kopija.

Atzīme dokumentā: "Sevišķā mape".

**Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam
Augustam Kirhenšteinam, Latvijas PSR Ministru padomes
priekšsēdētājam Vilim Lācim un Latvijas Komunistiskās (boļševiku)
partijas Centrālās komitejas sekretāram Jānim Kalnbērziņam
adresētais Brīvās Tēvijas apvienības, Latviešu Nacionālo partizānu
apvienības 1946. gada 8. augusta memorands ar aicinājumu pārtraukt
okupācijas varas terorū, izvest krievu okupācijas karaspēku, organizēt
brīvas vēlēšanas un to rezultātā tautai izlemt, vai palikt PSRS sastāvā
vai no tās izstāties un organizēt demokrātisku iekārtu Latvijā**

Latvijas PSR Iekšlietu ministrija

Daļa cīņai ar bandītismu

1946. gada 21. septembrī

Rīgā

Nr. 3/363/p

Pilnīgi slepeni

Latvijas PSR Ministru padomes priekšsēdētājam

biedram Lācim

Nosūtu tā saucamās “Latvijas Nacionālo partizānu apvienības [kontrevolucionārās]” lapiņas “Memorands” un ar “Propagandista Ziemeļnieka” parakstu.

“Latvijas Nacionālo partizānu apvienības” lapiņu pagrīdes pārstāvis pa pastu ir nosūtījis uz Lizuma pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāja adresi.

Otra – ar “Propagandista Ziemeļnieka” parakstu esot jāizplata Lizuma un citu pagastu sabiedriskajās vietās.

Pielikumā: teksts uz 3 lapām.

Latvijas PSR iekšlietu ministrs

ģenerālmajors Eglītis

Latvijas PSR IeM daļas cīņai ar bandītismu priekšnieks

pulkvedis Ritikovs

(Tulkojums no latviešu valodas)

Latv. PSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam profesoram doktoram Kirhenšteinam, Latv. PSR Ministru padomes priekšsēdētājam biedram Lācim un Latvijas K(b)P CK sekretāram biedram Kalnbērziņam

Brīvās Tēvijas apvienības, Latvijas Nacionālo partizānu apvienības, strādnieku, zemnieku un inteliģences pārstāvju

Memorands

Pēc Latvijas okupācijas 1940. gada 17. jūnijā un Padomju Sociālistiskās Republikas pasludināšanas Latvijā 1940. gada 21. jūnija pieņemtais Saeimas lēmums – lūgt PSRS Augstāko uzņemt Latv. PSR PSRS sastāvā – ir nelikumīgs, jo tas neatbilst starptautiskajām tiesībām, kuras ir atzinusi Hāgas konvencija 1940. gadā un kurām ir likumīgs spēks, un tas neatbilst 1922. gadā tautas nobalsošanā apstiprinātajam valsts pamatlikumam, kuri apstiprina un paredz, ka tāda veida lēmumi par valsts atdošanu, tās formu izmaiņu vai pievienošanos citai valstij iegūst likumīgu spēku tikai ar tautas nobalsošanu, ja ir balsu vairākums, turklāt balsošana notiek brīvi, bez okupācijas karaspēka klātbūtnes. Visa pasaule zina, ka tā tas netika darīts. Tādējādi Latvijas iekļaušana PSRS sastāvā bija nelikumīga, tas bija rupjš starptautisko tiesību un valsts pamatlikuma pārkāpums.

Minētais vardarbības akts ir nelikumīgs arī atbilstībā uz 1945. gadā Sanfrancisko pieņemto Apvienoto Nāciju hartu, kura no jauna atzīst un apstiprina, ka katras valsts, lielas vai mazas, likteni izlemj šīs tautas gribu, kura ir izteikta ar brīvu, vienlīdzīgu, tiešu un aizklātu balsošānu. Visa pasaule tāpat zina, ka 1941. gada 11. janvārī un 1946. gada 11. februārī PSRS notikušās vēlēšanas Latvijas un citu Baltijas valstu teritorijā bija nelikumīgas, jo šeit tautas brīva griba tika apspiesta ar IeTK terora un ieročiem un ar Sarkanās armijas spēku. Atlantijas hartas un 1944. gada Krimas konferences, kā arī Apvienoto Nāciju hartas atzītie principi norāda, ka katrai tautai pēc demokrātiskiem principiem ir tiesības brīvi izteikt savu gribu un vēlmes. Tāpat katrai politiskajai grupai un katram pilsonim minētie un deklarētie principi garantē iespēju brīvi izteikt savu politisko pārliecību, turklāt bez vajāšanas no varas puses.

Šajā ziņā, apskatot esošo stāvokli Latvijas teritorijā, mēs redzam, ka boļševiku partijas diktatūra nepieļauj pat vismazāko citu politisko domu izteikšanu, vēršot pret to IeTK un VDTK ieroču spēku. Ņemot vērā, ka Latvijā boļševiku partijas rindas apvieno ne vairāk kā 4 % un viņu piekritēju no latviešu tautas brīvos apstākļos nav vairāk par 10 %, boļševiku partijas diktatūra un citas politiskās pārliecības vajāšana no varas orgānu puses, pēc starptautiski pieņemtiem un atzītiem demokrātiskiem principiem, ne ar ko nav attaisnojama. Bez tam tādas darbības tiek vērstas ne tikai pret politiskiem pretiniekiem, bet IeTK un VDTK neaprobežotā, patvaļīgā vara pakļauj pilnīgai saimnieciskai un fiziskai iznīcināšanai politisko pretinieku ģimenes locekļus – sievietes, bērnus un vecos cilvēkus. Laupīšanas, vardarbība, terors, kas bieži balstās uz personīgu

ienaidu, ir tās metodes, ar kurām pastāvošās varas rīcība apdraud latviešu tautas pastāvēšanu nākotnē un noliedz demokrātiskās brīvības vismazākās iespējas.

Par minēto mūsu rokās ir tūkstošiem iedzīvotāju liecību un dokumentālo pierādījumu. Izskatot 4. Staļina piecgades plānu, mēs redzam, ka salīdzinot ar citām teritoriāli un saimnieciski līdzīgām PSRS republikām, Latvijas lauksaimniecībai un rūpniecībai ir paredzēts daudz lielāks ražošanas plāns un izmaksas PSRS interesēs nekā citām republikām, kuras ir līdzīgas mūsējai, turklāt šie plāni nekalpo latviešu tautas saimniecības uzplaukumam, bet gan PSRS ārējiem un iekšējiem politiskajiem mērķiem.

Tāda rīcība, nerēķinoties ar valsts saimnieciskajām iespējām, draud novest mūsu valsts materiālos resursus līdz pilnīgam izsīkumam, zaudējot eksistences bāzi un novedot tautu līdz badam un bojāejai.

Mēs varam konstatēt, ka neraugoties uz Staļina Konstitūcijā paredzēto nacionālo spēku attīstību un atsevišķu republiku priekšrocībām, Latvijas PSR iestādēs un rūpniecības uzņēmumos vadošo vietu ieņem cittautieši, bet latviešu tautas spējīgie darbinieki tiek pastumti malā vai arī nodarbināti nepiemērotos darbos. Tāpat darba samaksas sistēma ne mazākā mērā neatbilst sociālisma elementārajiem principiem (partijas un valdības vadošie darbinieki saņem pa 30-40 tūkstošiem rubļu mēnesī un neierobežotas tiesības saņemt produktus, bet vienkāršā strādnieka darba alga ir tikai līdz 300 rbļ. mēnesī, arniecīgu maizes normu).

Piegādes, izstrādājumu cenas, nodokļi un pirmās nepieciešamības produkcijas cenas atrodas tādās neatbilstošās attiecībās, kuras jau tuvākajā laikā draud pilnīgi iznīcināt mūsu tautas eksistēšanas dabisko pamatu – lauksaimniecību, tās patstāvību un ražotspēju.

Summējot minētos neapstrīdamos un dokumentāri pierādāmos faktus, mēs varam izdarīt šādus secinājumus:

1. Latvijas valsts pastāvošā iekārta neatbilst starptautiskajām tiesībām un Apvienoto Nāciju hartā izteiktajiem demokrātiskajiem principiem par nāciju tiesībām uz pašnoteikšanos.
2. IeTK, VDTK un citu padomju varas iestāžu rīcība, kura vērsta pret neaizsargāto tautas vairākumu, ar teroru, laupīšanām un cita veida varmācību, bez šaubām, ved uz tautas nenovēršamu fizisku iznīcināšanu tuvākajā nākotnē.
3. Valsts saimniecības ražošanas plāns, kas ir sastādīts, nerēķinoties ar valsts saimnieciskajām iespējām, nekalpo Latvijas valsts interesēm, bet draud

iznīcināt Latvijas materiālās pastāvēšanas pamatus un reizē ar to – latviešu tautas dzīvotspēju.

4. Latv. PSR valdības un boļševiku partijas rīcība, kuras tikai burtiski izpilda PSRS un VK(b)P pavēles, kuras neatbilst Latvijas valsts būtiskajām interesēm, ved latviešu tautu uz morālu, fizisku un saimniecisku iznīcināšanu un kalpo panslāvisma un imperiālistiskā boļševisma mērķiem, ar kuriem latviešu tautai nav un nevar būt nekā kopēja.

Apzinoties savu vēsturisko atbildību latviešu tautas un Latvijas nākotnes priekšā, mēs, Brīvās Tēvijas apvienība, Latvijas Nacionālo partizānu apvienība, strādnieku, zemnieku un inteligences pārstāvji, latviešu tautas vairākuma gribas un vēlmes vārdā pieprasām sekojošo:

1. Nekavējoties panākt, lai vietējie varas orgāni – milicija, IeTK, VDTK pārtrauktu izsūtīšanas, teroru, laupīšanas un citas despotiskās darbības pret neaizsargātajiem iedzīvotājiem – sievietēm, bērniem un veciem cilvēkiem, kā arī pret tiem latviešu tautas pārstāvjiem, kuri tiek vajāti politisku iemeslu dēļ.
2. Atzīstot, ka Staļina Konstitūcija nodrošina republikām dotās tiesības un, ka PSRS izmanto Latvijas valsti un latviešu tautas spēkus panslāvisma un starptautiskā boļševistiskā imperiālisma interesēs, latviešu tautas nākamības un vitālo interešu vārdā, par kurām Jūs, bez šaubām, nesat vēsturisko atbildību, tāpat kā vācu okupācijas vara 1941.-1944. gadā, mēs prasām, lai no Latvijas teritorijas evakuētos nevajadzīgie un ne ar ko neattaisnojamie krievu okupācijas spēki – Sarkanās armijas daļas, IeTK, VDTK.
3. Bez okupācijas karaspēka klātbūtnes un ietekmes jau 1946. gadā sarīkot brīvu tautas nobalsošanu par to, vai Latvija paliek vai izstājas no PSRS sastāva, uz ko Jums dod tiesības un kas ir likumīgi saskaņā ar Staļina (PSRS) Konstitūciju. Realizējot šīs tautas vairākuma prasības, kuras ir izteiktas augstāk minētajā memorandā, Jūs radīsiet nepieciešamos apstākļus, kuri dos Latvijai kā patstāvīgai valstij iespēju attīstīt savu likteni, tiesības taisnības un cilvēciskuma vārdā un saskaņā ar Apvienoto Nāciju hartu.

Pretējā gadījumā mēs būsime spiesti pret notiekošo nelikumību un vardarbību, kura starptautiski ir zināma un kura uz sevi jau vērš pasaules uzmanību, pretoties ar visiem mūsu rīcībā esošajiem līdzekļiem, lai novērstu latviešu tautas iznīcināšanu un Latvijas valsts bojāeju, par kuru kā mēs, ta arī Jūs nesat atbildību vēstures un starptautisko tiesību priekšā.

Mēs pieprasām, lai šīs prasības tiktu izpildītas līdz Rietumu sabiedroto sadursmes sākumam ar PSRS politiku, lai mūsu valsts un tautas intereses ciestu pēc iespējas mazāk, lai mēs kā īsti demokrātiska valsts savu dzīvi veidotu uz partiju un šķiru demokrātiskas sadarbības pamata, kas vienīgais var novest līdz valsts uzplaukumam un pavērst to uz progresu ceļa.

Parakstīja: latviešu tautas vairākuma gribas un vēlmju vārdā strādnieku, zemnieku un inteliģences, Brīvās Tēvijas apvienības, Latvijas Nacionālo partizānu apvienības pārstāvji.

Memorands iesniegts 1946. gada 8. augustā.

Pārtulkoja: Latv. PSR IeM daļas cīņai ar bandītismu tulks (Paulāne). 06.09.56. g.¹

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 199. l., 22.-24. lp. Oriģināls. Apstiprināts tulkojums no latviešu valodas krievu valodā. Atgriezenisks tulkojums no krievu valodas. Atzīmes dokumentā: Plūdons, Ronis 27. IX. Lasīju: I. Bastiks 27. IX 1946. g. Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana dokumentos. 1. sējums. Nevardarbīgā pretošanās padomju okupācijas režīmam. (1945.-1985.). – Rīga, 2013, 29., 30., 31., 32. lpp.

Latvijas PSR valsts drošības ministra A. Novika un Latvijas PSR iekšlietu ministra A. Eglīša rīkojums par Iekšlietu ministrijas nodaļas cīņai ar bandītismu nodošanu Valsts drošības ministrijas sistēmā

Visiem Latvijas PSR VDM – IeM apriņķu nodaļu priekšniekiem

Saskaņā ar PSR Savienības IeM – VDM 1947. gada 31. janvāra pavēli Nr. 0074/0029 viss ministrijas nodaļas cīņai ar bandītismu apriņķu un pagastu nodaļu personālsastāvs tiek nodots VDM sistēmā.

Kopā ar personālsastāvu ir jānodod:

- a) autotransports, īpašums (seifi, mēbeles) un telpas, kuras bija nodotas daļām cīņai ar bandītismu, ja šīs telpas neatrodas IeM kopējās ēkās, atbrīvojot viņu aizņemtās telpas IeM kopējās ēkās, pēc tam, kad tām tiks piešķirtas attiecīgas telpas VDM ēkā;
- b) operatīvās garderobes un konspiratīvie dzīvokļi;
- c) operatīvā uzskaitē un viss aģentūras – ziņotāju tīkls;
- d) nacionālistiskās pagrīdes un tās bruņoto bandu dalībnieku arestēto lietas, kopā ar izmeklēšanas materiāliem;

- e) viss iznīcinātāju bataljonu un specgrupu personālsastāvs, kopā ar apbruņojumu, īpašumu un transportu.

Nodošanu un pieņemšanu veikt 5 dienu laikā pēc republikas Augstākās padomes vēlēšanu pabeigšanas.

Par IeM līniju izstrādātie pasākumi par republikas Augstākās padomes vēlēšanu sagatavošanu un īstenošanu paliek spēkā un IeM orgāni tos veic līdz vēlēšanu beigām.

VDM un IeM iestāžu galvenais uzdevums patlaban ir Augstākās padomes vēlēšanu nodrošināšana un sakarā ar to iznīcinoša trieciena došana bandītiskai un nacionālistiskajai pagrīdei.

Tādēļ:

- 1) VDM orgānu priekšniekiem iesaistīt savus aparātus, lai pastiprinātu vēlēšanu iecirkņu un Augstākās padomes deputātu kandidātu apsardzību.
- 2) **Izstrādājot un veicot operācijas, lai likvidētu bandītu grupas, vieniniekus, jāņem vērā VDM un IeM uzskaites materiāli un ziņas, operatīvie plāni ir jāizstrādā kopīgi.**

Brīdinam iestāžu priekšniekus, ka gaidāmā nodaļu cīņai ar bandītismu aparātu nodošana nedrīkst ietekmēt to operatīvo darbu cīņai ar bandītismu un LPSR Augstākās padomes vēlēšanu nodrošināšanu, **sakarā ar ko kategoriski aizliedzam pārvietot no iecirkņiem vai daļas cīņai ar bandītismu operatīvo grupu darbiniekus un iznīcinātāju bataljonu virsniekus, kuri paredzēti nodošanai VDM, izsaukt no iecirkņiem dalībniekus iepazīstināšanai utt.**

Reizē ar to aizliedzam IeM priekšniekiem izdarīt jebkādas izmaiņas nodaļās cīņai ar bandītismu, iznīcinātāju bataljonu personālsastāvā un to īpašumā un materiālos.

Norādījumus par nodošanas kārtību saņemsiet papildus.

Latvijas PSR valsts drošības ministrs ģenerālmajors

A. Noviks

Latvijas PSR iekšlietu ministrs ģenerālmajors

A. Eglītis

1947. gada 1. februārī

Nr. 13 ss/1/58 ss

Rīgā. ¹

---

1. LR IeM arhīvs. 1. f., 3. apr., 16. l., 11., 12. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Izvilkumi no LPSR iekšlietu ministra A. Eglīša 1947. gada 27. marta ziņojuma LPSR Ministru padomes priekšsēdētājam V. Lācim par rezultātiem, kas gūti cīņā pret bandītismu

Pilnīgi slepeni

Latvijas PSR Ministru padomes priekšsēdētājam
biedram Lācim

Ziņojums

par rezultātiem, kas gūti cīņā pret bandītismu līdz 1947. gada 1. martam

(..)

Bandītisma izplatību republikā pēc Vācijas kapitulācijas un nacionālistiskās pagrīdes aktivizēšanās, apvienojot un iesaistot aktīvā cīņā pret padomju varu tai naidīgo pagrīdi, raksturo šādas ziņas:

1945. gadā tika reģistrēti 1081 bandītisma gadījums, no tiem: 33 diversijas, 230 terora akti, 186 uzbrukumi valsts iestādēm un uzņēmumiem, 154 slepkavības, 367 laupīšanas un 102 citi gadījumi. Bandīti nogalināja 636 un ievainoja 294 IeTK, VDTK, milicijas, IeTK personālsastāva, iznīcinātāju bataljonu, padomju un partijas aktīva darbiniekus un citus pilsoņus.

Šajā laikā IeTK iestādes likvidēja 283 bandas un bandītu grupas kopskaitā ar 4723 dalībniekiem, tajā skaitā 157 bandu un bandītu grupu vadoņus, no tiem nogalināti 1098 un legalizēti 2417 cilvēki. Tika arestēti un notiesāti 985 aktīvi bandītu atbalstītāji.
(..).

Neraugoties uz 1945. gadā bandītiskajai nacionālistiskajai pagrīdei dotajiem triecieniem un uz to, ka salīdzinot ar 1945. gadu, 1946. gadā bandītisma gadījumi samazinājušies par 34 %, to skaits bija ievērojams un sasniedza 724 gadījumus, no tiem: 11 diversijas, 185 terora akti, 96 uzbrukumi iestādēm un uzņēmumiem, 70 slepkavības, 316 laupīšanas un 46 citi gadījumi.

Bandīti nogalināja 22 IeM, VDM un milicijas darbiniekus, 49 IeM personālsastāva darbiniekus, 92 iznīcinātāju bataljonu kaujiniekus, 55 padomju un

partijas aktīvistus un 177 citus pilsoņus, ievainoti 184 cilvēki, tajā skaitā aplaupīšanas laikā 70 dažādas personas. (..).

1946. gadā IeM iestādes atklāja un likvidēja (..) 286 bandas un bandītu grupas ar kopējo dalībnieku skaitu – 2196 cilvēki, tajā skaitā bija: 31 nacionālistiskās pagrīdes vadītājs, 98 bandu bandītu grupu vadītāji. No viņiem 402 cilvēki tika nogalināti un 1002 legalizēti. 863 aktīvi bandītu atbalstītāji, 191 vācu ieliktenis un atbalstītājs, 77 Sarkanās armijas dezertieri un 109 citi aktīvi pretpadomju elementi tika arestēti un notiesāti.

123 vācu ielikteņi un atbalstītāji, 512 dezertieri un personas, kas izvairījušās no iesaukšanas Sarkanajā armijā, 937 bijušie leģionāri, kas atradās nelegālā stāvoklī tika legalizēti.

Tika atklātas un likvidētas 9 pretpadomju nacionālistiskas organizācijas, kuras bija izveidojuši bandītu apvienību štābi. Šajā sakarā arestēti 164 cilvēki. (..) 1946. gadā pavisam nogalināti, arestēti un legalizēti 5008 cilvēki. (..)

(..) 1947. gada 1. martā pēc Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas ziņām stāvokli republikā un bandītiskās pagrīdes apjomu raksturo šādi skaitļi: republikas teritorijā turpina slēpties 58 bandas un atsevišķas bandītu grupas (..), pēc nepilnām ziņām kopskaitā līdz 450 cilvēkiem. (..)

Pēc IeM uzskaites datiem bez šiem bandītu grupu dalībniekiem Latvijas teritorijā vēl slēpjas 147 vācu ielikteņi, 356 SS leģionāri un 129 dezertieri un personas, kas izvairās no dienesta Sarkanajā armijā.

Kā arī atklāti un atrodas operatīvajā uzskaitē: 467 bandītu atbalstītāji, 135 sagrauto kontrrevolucionāro organizāciju dalībnieki, 3267 legalizēti bandīti, 999 vācu ielikteņi un leģionāri, 2388 dezertieri un personas, kas izvairās no dienesta Sarkanajā armijā, 33 700 repatrianti. (..)

(..) 1947. gada divos mēnešos (janvārī, februārī) kopā likvidēts 931 bandīts, bandītu atbalstītājs un citi pretpadomju elementi: no tiem 58 bandīti un personas, kas saistītas ar nacionālistisko pagrīdi, nogalināti: 438 cilvēki, arestēti: ar nacionālistisko pagrīdi saistītie bandīti – 104, bandīti – laupītāji - 98, 1 diversants, 6 dzimtenes nodevēji, 12 pretpadomju organizāciju dalībnieki, 172 bandītu atbalstītāji un 45 citi pretpadomju elementi. (..)

Ar 1947. gada 1. martu turpmākā cīņa ar nacionālistisko pagrīdi un tās bandām saskaņā ar PSR Ministru padomes lēmumu un tam sekojošām PSRS IeM – VDM pavēlēm nodota Latvijas PSR Valsts drošības ministrijai. Vienlaikus šajā nolūkā LPSR

VDM nodots IeM operatīvais sastāvs, IeM iekšējā karaspēka 5. strēlnieku divīzija un viss LPSR IeM iznīcinātāju bataljonu personālais sastāvs. (..).

Latvijas PSR iekšlietu ministrs ģenerālmajors Eglītis

1947. g. 27. martā.¹

---

1. LVA, 270. f., 1. apr., 265. l., 128.-141. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīme dokumentā:

Lasīju. Iepazīstināt b. Plūdoni. 19. IV 47. V. Lācis.

Plūdons. 22. IV

Partizānu pretestības kustības apkarošana turpinājās arī nākamajos gados. Tā, piemēram, 1948. gada oktobrī – decembrī LPSR VDM vadītajās operācijās tika nogalināti 50 partizānu, aizturēti 43 partizāni, legalizēti divi, aizturēti 12 partizānu atbalstītāji. 1949. gada janvārī – martā nogalināti 29 partizāni, aizturēti 27 partizāni, deviņi pretpadomju organizāciju dalībnieki, divi nelegālisti, trīs partizānu atbalstītāji un viens Paodmju armijas dezertieris. Pēc PSRS VDM Iekšējā karaspēka 24. pulka informācijas 1949. gadā pulka darbības rajonā Valkas, Alūksnes, Gulbenes, Madonas, Viļakas, Rēzeknes, Viļānu, Jēkabpils, Ilūkstes, Daugavpils, Krāslavas un Ludzas apriņķī darbojās 30 nacionālo partizānu grupas (kopā 219 partizāni) un 15 partizānu individuālistu.¹

---

1. Ritvars Jansons. Bruņotās pretošanās kustības apspiešana pirms Latvijas iedzīvotāju deportācijas 1949. gadā. // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 10. sējums, Rīga, 2004, 499., 500. lpp.

Izvilums no Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas uzziņas par cīņu pret “nacionālistisko pagrīdi” no 1944. gada līdz 1953. gada oktobrim

1953. g. 6. oktobrī

Latvijas PSR teritorijas atbrīvošanas laikā no vācu fašistiskajiem okupantiem un pēc tam pēc IeM ziņām nelegālā stāvoklī pārgājuši **20 079** cilvēki. Turklāt turpmākajā periodā (pamatā 1949. gadā) nelegālā stāvoklī pārgāja 114 cilvēku.

Tādā kārtā IeM iestādes pavisam ir uzskaitījušas **20 193** nelegālā stāvoklī pārgājušus un Latvijas teritorijā slēpjošos latviešu buržuāziskos nacionālistus.

Pēc savas sociāli politiskās pagātnes šo personu ievērojama daļa ir bijuši kulaki, visdažādāko buržuāziski nacionālistisko partiju un fašistisko organizāciju, tāpat arī vācu

izlūkošanas, pretizlūkošanas un soda iestāžu locekļi. Lielu skaitu no nelegālā stāvoklī pārgājušo vidus veidoja arī personas, kas izvairījās no dienesta Padomju armijas bruņotajos spēkos.

Ar mērķi veikt aktīvu bruņoto cīņu pret padomju varu, nelegāli radīja nacionālistiskas bruņotas bandītu grupas un pat veselus bandu formējumus. Atsevišķu bruņotu bandu skaitliskais sastāvs sasniedza 400-500 cilvēku.

Reizē ar personām, kas pārgājušas nelegālā stāvoklī, nacionālisti pretpadomju mērķiem izmantoja arī savus legāli dzīvojošos domubiedrus, kas sniedza nelegāliem visdažādāko palīdzību un sekmēja viņu slēpšanos no padomju varas iestādēm.

Bruņoto bandītu grupu pretpadomju nacionālistiskā darbība izpaudās kā teroristisku aktu veikšana pret vietējo padomju – partijas aktīvu, padomju organizāciju un uzņēmumu sagraušanu, kolhozu fermu izlaupīšana, padomju pilsoņu aplaupīšana, kā arī visdažādāko pretpadomju lapiņu un proklamāciju izplatīšana.

Periodā no 1944. gada līdz 1953. gada oktobrim bruņoti bandu dalībnieki Latvijas teritorijā nogalinājuši:

1. Padomju pilsoņus -	1070 cilvēkus
2. IeM karaspēka kareivjus -	259 //
3. IeM iestāžu darbiniekus -	111 //
4. Iznīcinātāju bataljonu kaujiniekus -	199 //
<hr/>	
Pavisam -	1639 cilvēkus.

Ievainojuši:

1. Padomju pilsoņus -	281 cilvēku
2. IeM karaspēka kareivjus -	222 //
3. IeM iestāžu darbiniekus -	46 //
4. Iznīcinātāju bataljonu kaujiniekus -	109 //.
<hr/>	
Pavisam -	568 cilvēkus.

Tai pašā periodā bandīti veica **2659** bruņotas laupīšanas.

Latviešu nacionālisti vairākkārt mēģināja Latvijas PSR teritorijā radīt nacionālistiskās pagrīdes un tās bruņoto bandu centralizētu vadību, taču IeM iestādes viņu nodomus savlaicīgi atklāja un viņu radītie “centri” tika likvidēti.

Reizē ar Latvijas PSR IeM veikto bruņoto apspiešanu un galveno bandu formējumu sagrāvi, milzīga loma bandītiskās nacionālistiskās pagrīdes demoralizēšanā bija bijušā Latvijas PSR iekšlietu ministra b. Eglīša aicinājumam avīzē “Cīņa” 1945. gada 12. septembrī, kura rezultātā 1945.-1948. gada laikā legalizējās vairāk kā 10 tūkstoši cilvēku. Taču tika konstatēts, ka daļa legalizējušos bandītu, dzīvojot legāli, no jauna nodibināja noziedzīgus sakarus ar darbošamies bandītiem, bet daži no viņiem otrreiz pārgāja nelegālā stāvoklī un ar ieročiem rokās turpināja bruņotu cīņu pret padomju varu Latvijā.

Šajā sakarā ievērojama daļa legalizējušos bandītu tika izsūtīta aiz Latvijas PSR robežām, bet aktīvākie arestēti un notiesāti. Latvijas PSR IeM iestādes pagājušo 9 gadu laikā veikušas ievērojamu darbu nacionālistiskās pagrīdes un tās bruņoto bandu atklāšanā un likvidācijā.

Tā no 1944. gada oktobra līdz 1953. gada 5. oktobrim

1. Nogalināti čekistu un karaspēka operāciju laikā -	2422 cilvēki
2. Arestēti -	7342 - // -
3. Legalizēti -	10 238 - // -
<hr/>	
Kopā -	20 032 cilvēki (..).

Par Latvijas PSR IeM darbu 1953. gada 9 mēnešos

Uz 1953. gada 1. janvāri Latvijas PSR teritorijā darbojās:

1. 19 bruņotas bandītu grupas ar 77 dalībniekiem.
2. Bandītu – vieninieku, tai skaitā arī agrāk sastāvējušie bandītu grupās – 128 cilvēki.
3. Nelegāļi – 199 cilvēki.

1953. gada pagājušajos deviņos mēnešos, t. i., līdz 1953. gada 5. oktobrim veikts sekojošs darbs:

1. Pilnībā likvidētas 9 bandītu grupas ar 45 dalībnieku skaitu tajās;
2. Bandītu vieninieku – 58 cilvēki.
3. Pavisam notverti 140 nelegāļi, to skaitā legalizēti 67 cilvēki un arestēti 73 cilvēki. (..).

Uz 1953. gada 5. oktobri uzskaitē sastāv 10 buržuāziski nacionālistiskās bandītu grupas ar 30 cilvēkiem (tai skaitā 6 sievietes). Bandīti vieninieki, tai skaitā arī agrāk

sastāvējušie bandītu grupās – 71 cilvēks. Nelegāļi – 59 cilvēki (dati par nelegāļiem nav precīzi, faktiski viņu ir ievērojami vairāk) ...

Latvijas PSR iekšlietu ministrs Zujāns. ¹

1. LVA, PA-101. f., 16. apr., 41.^a l., 183.-189. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

1954. gada aprīļa otrajā pusē Abrenes, Ventspils, Gaujienas, Madonas, Cesvaines, Līvānu, Preiļu, Maltas, Kuldīgas un Viļānu rajonā saskaņā ar LPSR VDK uzskaiti darbojās 29 partizāni. No 1954. gada 1. aprīļa līdz 1956. gada 30. oktobrim LPSR VDK darbinieki nošāva 11 partizānus, 49 tika arestēti un tiesāti, 39 legalizēti. ¹

1. Ritvars Jansons, Indulis Zālīte. LPSR valsts drošības dienesta izveidošana un tā galvenie represīvie uzdevumi 1944.-1956. gadā. // Latvijas Vēsturnieku komisijas Raksti. 3. sējums. Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā 1940.-1956. gadā. – Rīga, 2001, 446 .lp.

LPSR VDM izziņa par nacionālo partizānu pretestības kustības sagrāvi

Apkopojoša izziņa

(par cīņas rezultātiem ar bruņoto bandītiski nacionālistisko pagrīdi
Latvijas PSR teritorijā un bijušo nelegālistu legalizāciju laika posmā
no 1944. līdz 1956. gadam ieskaitot)

Laika posmā no 1944. gada rudens līdz 1956. gada 31. decembrim Latvijas PSR valsts drošības iestādes:

1) Likvidējuši 961 bruņotu bandītu grupu.

Kopā aizturēti vai likvidēti 10 720 bijušie bandīti.

To skaitā:

a) nogalināti vai pašnāvību izdarījuši	2407 cilv.
b) arestēti un notiesāti	4370 cilv.

2) Atrasti nelegālisti -2735 cilvēki

To skaitā:

a) nogalināti	13 cilv.
b) arestēti un notiesāti	1119 cilv.
c) legalizēti	

(to skaitā arī paši pieteikušies)	1606 cilv.
-----------------------------------	------------

3) Bandītiem, nelegālistiem un iedzīvotājiem atsavinātie ieroči un munīcija:

mīnmetēji	5 gabali
ložmetēji	738 - // -
automāti	3287 - // -
šautenes	11 863 - // -
pistoles	3103 - // -
granātas	8835 - // -
patronas	1 306 445 - // -
mīnas	5177 - // -
sprāgstvielas	3939 kg

Organizētā bruņotā bandītiski nacionālistiskā pagrīde Latvijas PSR teritorijā pilnībā likvidēta 1956. gada oktobrī (šī gada 30. oktobrī likvidēta pēdējā bijušā barveža “Pana” bandītu grupa).

Latv. PSR MP

Valsts drošības komitejas

4.daļas priekšnieks pulkvedis Poļikarpovs. ¹

---

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 1144. l., 7., 8. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas. Latvijas padomju režīma varā. 1945-1986. Dokumentu krājums. , 147., 148. lpp.

5. nodaļa

“Kulaku” un “nacionālistu” 1949. gada marta deportācija

Izvilkums no LPSR Ministru padomes 1947. gada 27. augusta lēmuma “Par budžu saimniecību pazīmēm un kādā kārtībā tām uzliekami nodokļi”

Latvijas PSR Ministru padome

Lēmums Nr. 761

Rīga

1947. gada 27. augustā

Par budžu saimniecību pazīmēm un kādā kārtībā tām uzliekami nodokļi

Saskaņā ar PSR Savienības Ministru padomes 1947. gada 17. augusta lēmumu Nr. 2874 un Latvijas PSR Ministru padomes 1947. gada 27. augusta lēmumu Nr. 760 “Par nodokļu uzlikšanu Latvijas PSR zemnieku saimniecībām”, Latvijas PSR Ministru padome nolemj:

1. Par budžu saimniecībām uzskatīt tās saimniecības, kurām pēc Latvijas PSR teritorijas atbrīvošanas no vācu okupācijas bija viena vai vairākas šādas pazīmes:
  - a) pastāvīgi nodarbināja vai nodarbina algoto darbaspēku lauksaimniecībā vai rūpniecībā;
  - b) sistemātiski nodarbināja vai nodarbina sezonas vai dienas strādniekus lauksaimniecībā vai rūpniecībā;
  - c) sistemātiski izmantoja citu pilsoņu darbaspēku, ar smagiem noteikumiem liekot atstrādāt par aizdotiem zirgiem, produktiem un lauksaimniecības mašīnām;
  - d) sistemātiski saņēma ienākumus naudā vai graudā no tām piederošo komplicēto lauksaimniecības mašīnu (traktoru, lokomobiļu, komplicēto un puskomplicēto kuļmašīnu) izmantošanas citās saimniecībās;

- e) sistemātiski saņēma vai saņem ienākumus no dzirnavām, sviesta kuļmucas, grūbu gaņģa vai kāda cita uzņēmuma, ko darbina ar mehānisku, ūdens vai tvaika spēku, kā arī no minēto uzņēmumu iznomāšanas;
- f) saņēma vai saņem ienākumus no iepirkšanas, atkalpārdošanas vai augļošanas.
2. Budžu saimniecībām pieskaitīt arī tās saimniecības, kas Latvijas PSR teritorijas okupācijas laikā paņēma sev atpakaļ zemi vai mantu, kas tām bija nacionalizēta 1940.-1941. gadā zemes reformā un atkal atsavināta zemes reformā pēc Latvijas PSR teritorijas atbrīvošanas no vācu okupācijas, kā arī vācu fašistisko okupantu aktīvo atbalstītāju saimniecības. (..).¹

1. LVA, 270. f., 2. apr., 396. l., 126. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Izvilums no LPSR finansu ministra A. Tabaka 1947. gada
4. septembra norādījumiem par "kulaku" saimniecību noteikšanu un
aplūkšanu ar lauksaimniecības nodokli**

Latvijas PSR Finanšu ministrija
1947. gada 4. septembrī
Nr. 04-392

Dienesta vajadzībām
Apstiprināti ar Latvijas PSR
Ministru padomes
1947. gada 27. augusta
likumu Nr. 761

(..) 5. Kulaku saimniecību sarakstu sastādīšanu un apstiprināšanu izdarīt sekojošā kārtībā:

- a) pagasta izpildu komiteja, piedaloties trūcīgāko zemnieku un kalpu iedzīvotājiem, līdz 1947. gada 20. septembrim sastāda 3 eksemplāros kulaku saimniecību sarakstu, pievienojot tam par katru saimniecību individuālos raksturojumus (saskaņā ar pievienoto veidlapu). Sarakstus un individuālos raksturojumus paraksta izpildu komitejas priekšsēdētājs un sekretārs; pēc tam visi saraksta eksemplāri kopā ar raksturojumiem un pagasta izpildu komitejas sēdes protokolu par kulaku saimniecību noteikšanu jānosūta apriņķa izpildu komitejai apstiprināšanai. (..).¹

1. LVA, PA-134. f. 2. apr., 8. l., 62., 63. lp. Oriģināls.

1947. gada rudenī “kulaku” sarakstos tika ierakstītas 10 432 zemnieku saimniecības (LVA, 327. f., 7. apr., 154. l., 98. lp.)

Izvilkumi no LPSR prokurora A. Mišutina 1948. gada 21. septembra ziņojuma J. Kalnbērziņam par kontrrevolucionāro naidīgo elementu palieku likvidēšanas pasākumiem

Latvijas K(b)P CK sekretāram

biedram Kalnbērziņam J.E.

par kontrrevolucionāro naidīgo elementu palieku likvidēšanas pasākumiem

Latvijas PSR

Latvijas PSR Prokuratūrā esošās ziņas (vispārējās uzraudzības pārbaūžu materiāli, konkrēto krimināllietu analīze u.c.) liecina par to, ka kopš Latvijas PSR teritorijas atbrīvošanas momenta no vācu fašistiskajiem iebrucējiem un visu pēckara periodu, līdzpat pēdējam laikam, kontrrevolucionāro elementu paliekas ar visiem mēriem un līdzekļiem pretojas republikas pēckara tautas saimniecības atjaunošanai, bremzē svarīgo partijas un valdības pasākumu veikšanu, visādos veidos traucē pilsētu un lauku sociālistisko pārveidojumu uzdevumu izpildi.

Patlaban, kad republikā sekmīgi attīstās kolhozu celtniecība un plaši izvēršusies kustība par piegades izpildīšanu 4 gados, kontrrevolucionāro elementu naidīgā darbība ir saasinājusies un pieņēmusi dažādas formas.

Naidīgo kontrrevolucionāro elementu pretošanās kolhozu celtniecībai un piegades izpildīšanai četros gados ir izvirzījuši uzdevumu partijas un padomju iestādēm vienu no pamatuzdevumiem – kontrrevolucionāro elementu palieku pilnīgu likvidāciju Latvijas PSR.

(..)

1946. un 1947. gadā tika atzīmēts liels bandītisko izpausmju un dažādu kontrrevolucionāro aktu skaits.

Tādējādi, no teiktā ir redzams, ka:

- 1) Latvijas PSR iedzīvotāju vidū pēc kara beigām palika liels daudzums vēl nelikvidētu naidīgu kontrrevolucionāru elementu;

- 2) naidīgie elementi izmantoja Lielā Tēvijas kara sākumu, lai atklāti uzstātos pret padomju varu, bet vācu okupācijas laikā, lai aktīvi palīdzētu vāciešiem cīņā ar padomju aktīvistiem un fiziski iznīcinātu republikas teritorijā palikušo padomju – partijas aktīvu un godīgos padomju pilsoņus;
- 3) šo personu naidīgo darbību ievērojamā mērā atviegloja vairāki, kā iekšējā, tā ārējā rakstura apstākļi, kā rezultātā 1946. un 1947. gadā bija liels kā bandītisko, tā arī kontrrevolucionāro aktu skaits.

Fakti liecina par to, ka līdz pat šim laikam Latvijas PSR teritorija nav attīrīta no naidīgiem, kontrrevolucionārajiem elementiem.

Pēc ziņām uz 1948. gada 15. septembri republikā ir 10 127 kulaki un 5000 legalizēti bandīti.

Vairākas konkrētas lietas, kuras ir skatījušas Iekšlietu ministrija, Valsts drošības ministrija un Prokuratūra par kontrrevolucionāro teroristisko bandu dalībniekiem un viņu atbalstītāju saukšanu pie kriminālās atbildības, liecina par to, ka daudzi legalizētie bandīti faktiski nav pārtraukuši sakarus ar savām bandām, nav atbrūņojušies, bet, tieši otrādi, sniedz šīm bandām aktīvu atbalstu izlūkošanā, jaunu biedru vārdēšanā, ieroču, pārtikas produktu iegādē utt.

Nav mazums tādu faktu, kad atsevišķi bandītu grupu locekļi, legalizējušies un izpildījuši bandu vadītāju uzdevumus, pēc tam atkal aiziet šajās bandās.

Kulaki un legalizējušies bandīti ir kontrrevolucionāro elementu uzticams balsts un viņu galvenā rezerve.

(..).

Pēc LPSR IeM Milicijas pārvaldes ziņām Latvijas PSR laukos dzīvojošo iedzīvotāju dokumentācijas un pierakstīšanas laikā tika atrasti 1 4206 cilvēki ar kompromitejošiem materiāliem, tajā skaitā:

sodīti ar “Nolikumu par pasēm” 38. pantu	195 cilvēki,
sodīti ar “Nolikumu par pasēm” 39. pantu	158 cilvēki,
sodīti pēc citiem Kriminālkodeksa pantiem	829 cilvēki,
policistu ģimenes	678 cilvēki,
“SS karaspēkā” dienējuši	3754 cilvēki,
bijušie militāri – fašistiskās organizācijas “Aizsargi”	
dalībnieki	18 150 cilvēki,
bandītisko formējumu dalībnieki	1179 cilvēki,
vācu armijā dienējušie	1681 cilvēki,

citi

1005 cilvēki.

Patlaban šķiriski naidīgie un svešie elementi par savu mērķi ir izvirzījuši:

- 1) iekļūt padomju valsts iestādēs, uzņēmumos, iestādēs un organizācijās, lai sagrautu šo organizāciju pareizu darbību, veiktu saimnieciski politisko pasākumu sabotāžu, kurus veic partijas padomju - orgāni, spiegošanu un sociālistiskā īpašuma izlaupīšanu;
- 2) veikt kontrrevolucionāru aģitāciju pret republikā izvērsto kolhozu celtniecību, iekļūt kolhozos, lai tos sagrautu, iebaidīt tos zemniekus, kuri ir iestājušies kolhozos, veikt nelikumīgu lopu izkaušanu;
- 3) ar visdažādākajiem veidiem sabotēt nodokļu un lauksaimniecības produktu sagādes izpildi (zemes un lopu paslēpšana no aplikšanas, zemes atstāšana bez apstrādes, atsaukšanās uz neražu, lietu, saimniecību fiktīva sadalīšana);
- 4) veikt kontrrevolucionāro darbu jaunatnes un skolēnu vidū, savervēt jaunatni naidīgam darbam;
- 5) diskreditēt vietējos partijas – padomju orgānu vadītājus, censties izmantot naidīgos nolūkos vismazākās kļūdas un trūkumus viņu darbā;
- 6) censties uzkurināt nacionālās nesaskaņas un naidu republikas iedzīvotāju vidū un saliedēt buržuāziski – nacionālistiskos naidīgos elementus ar “neatkarīgās Latvijas” prasībām, kuras izvirza vairākas atmaskotās kontrrevolucionārās organizācijas;
- 7) censties dabūt savā pusē padomju varai nenaidīgo iedzīvotāju daļu no lauku vidējiem zemniekiem un pilsētu inteliģences vidus, izplatot dažāda veida melīgas baumas “par gaidāmo karu”, “par imperiālistisko valstu palīdzību Latvijas atbrīvošanā”, radīt mazapzinīgo iedzīvotāju daļā nervozitāti, bažas par rītdienu, nosūtīt anonīmas vēstules ar draudiem par atbildību, ja tiks sniegta aktīva palīdzība padomju varai utt.

Visas šīs tautas ienaidnieku darbības jaunās formas un metodes ir atklātas konkrētās Valsts drošības ministrijas, Iekšlietu ministrijas un Prokuratūras izmeklētajās lietās.

(..)

Tā, piemēram, pēc LPSR Izglītības ministrijas ziņām, republikas 24 apriņķu un pilsētu skolās strādā 399 bijušie aizsargi, sociāldemokrāti un citi naidīgie elementi.

(..)

Kuldīgas apriņķī partijas – padomju iestāžu vadītāji nepieņēma stingrus mērus, lai attīrītu un nostiprinātu padomju un saimnieciskās iestādes, neņēma vērā tās vietējās īpatnības, kad daudzi kopā ar vācu okupantiem aizbēgušie kulaki, buržuāziskie nacionālisti, kā arī tiešie vāciešu atbalstītāji, palika Kurzemes katlā un pēc Vācijas kapitulācijas iekārtojās darbā vietējās padomju un saimnieciskajās iestādēs.

Tikai pēc Latvijas K(b)P CK iejaukšanās Kuldīgas apriņķī tika atklāti un pēc politiskiem motīviem no darba atbrīvoti vairāk nekā 200 cilvēku.

(..)

Liela padomju kadru piesārņotība ir Liepājā. No Liepājas pilsētas izpildkomitejas un tai pakļautajām daļām, pārbaudot 111 darbiniekus: 53 cilvēki ir bijušie pilsētas valdes darbinieki, 4 atradās gūstā pie vāciešiem, 3 – pēc teritorijas atbrīvošanas no vāciešiem aizbēga no savām iepriekšējām dzīvesvietām, 4 – ir bijušie meņševiki, 5 – dienējuši vācu armijā utt.

(..).

Tāda pati kadru piesārņotība ir arī citās Liepājas pilsētas organizācijās un iestādēs: skolās, juridiskajā konsultācijā, tiesās (tehnisko darbinieku vidū), veselības aizsardzības iestādēs, tirdzniecības un saimnieciskajās organizācijās un uzņēmumos, sakaru iestādēs un citur.

(..).

Šķiriski svešu elementu iekļūšanas fakti valsts iestādēs, organizācijās un uzņēmumos ir atklāti arī citās Latvijas PSR ministrijās un iestādēs.

Ir konstatēti kulaku un šķiriski svešu elementu iekļūšanas fakti arī Latvijas PSR Tukuma, Jēkabpils, Cēsu un Bauskas apriņķa kolhozos.

(..).

Cīņu ar šķiriski svešiem un naidīgiem elementiem sarežģī tas, ka pēc atvaļināšanas no darba kādā no uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām, viņi visiem spēkiem cenšas iekārtoties citās valsts iestādēs.

Lai slēptu savu pagātni un nomaskētu savu naidīgo attieksmi pret padomju varu, daudzi no šiem tautas ienaidniekiem izmanto tādus paņēmienus, kā, piemēram, dzīvesvietas maiņu, uzvārda nomaiņu sakarā ar laulībām, pārējot no darba uz mācībām, profesijas nomaiņu utt.

Viss tas dod viņiem iespēju uz zināmu laiku izvairīties no attiecīgo iestāžu uzraudzības un turpināt savu naidīgo darbību, izmantojot vēl neatmaskoto ienaidnieku atbalstu jaunajās darba vietās.

Fakti liecina par to, ka naidīgu kontrrevolucionāru darbību veic baznīcu un sinagogu garīdzniecība utt.

Bet mums ir zināms, ka baznīca LPSR ir gandrīz vienīgā vecās buržuāziskās valsts iestāde, kura saglabājusies gandrīz vai tās agrākajā veidā.

(..).

LPSR prokuratūras rīcībā ir daudz faktu par kontrrevolucionārās pretkolhozu aģitācijas faktiem no kulaku puses. Pretkolhozu aģitācijas nolūkos kulaki izmanto vietejos apstākļus. Nav mazums gadījumu, kad kulaki atrodas to zemnieku saimniecību centrā, kuras ir apvienojušās kolhozos vai līdzās tiem. Tādos gadījumos kulaki cenšas izmantot katru trūkumu kolhozu celtniecībā ar mērķi aģitēt par individuālo saimniecību priekšrocībām. Tādēļ nākas kulaku saimniecības pārvietot uz citām vietām. Bet šo pārvietošanas veidu varēja izmantot tikai kolhozu celtniecības pirmajā periodā. Pieaugot kolhozu celtniecības apjomiem, nav vietas uz kuriem kulakus pārvietot, bet kolhozos viņus uzņemt nevar. Tāds stāvoklis ir vienlaidu kolektīvizācijas rajonos. (..).

Reizē ar kontrrevolucionāro elementu apslēptas naidīgas darbības faktiem, šajā gadā no mēneša uz mēnesi pieaug bandītisko uzbrukumu skaits padomju – partijas aktīvam, padomju iestādēm, rūpniecības objektiem u.c.

Ja 1948. gada janvārī bija pierēģistrēti 12 bandītiskie uzbrukumu gadījumi, tad februārī to bija 27, martā – 31, aprīlī – 32, maijā – 37, jūnijā – 29, jūlijā – 35 un augustā- 24 (pavisam – 227). (..).

Raksturīgi atzīmēt, ka bandītiskie uzbrukumi, kā likums, pieaug sakarā ar republikā veiktajiem vissvarīgākajiem saimnieciski – politiskajiem un citiem pasākumiem un tie acīmredzami cenšas aizkavēt to sekmīgu īstenošanu.

(..).

No teiktā izriet,

ka šajā gadā sakarā ar kolhozu celtniecības pieaugumu republikā kontrrevolucionāro elementu naidīga darbība no mēneša uz mēnesi pieaug;

ka tautas ienaidnieki atkarībā no konkrētās situācijas un vietējiem apstākļiem savā naidīgajā darbā pielieto dažādas formas un metodes;

ka viņi ar visiem līdzekļiem cenšas traucēt vissvarīgāko partijas un valdības pasākumu īstenošanu;

ka tie naidīgie elementi, kuri atrodas nelegālā stāvoklī, saņem visa veida palīdzību un atbalstu no vietējās pretpadomju iedzīvotāju daļas – kulakiem, aizsargiem, leģionāriem, šucmaņiem un citiem;

ka tautas ienaidnieki cenšas iekļūt un, pateicoties atsevišķu partijas – padomju orgānu vadītāju bezrūpībai, iekļūst padomju valsts aparātā ar nolūku graut pareizu darbību un tā iekšienē veikt naidīgu darbu.

Lai Latvijas PSR galīgā veidā likvidētu kontrrevolucionāru naidīgo elementu paliekas, es lūdzu Jūs apspriest jautājumu par šādu pasākumu veikšanas lietderību:

- 1) Latvijas PSR Valsts drošības ministrijai veikt visu naidīgo kontrrevolucionāro elementu – bijušo aizsargu, šucmaņu, policistu, apsargu, redzamo Ulmaņa fašistiskā režīma darbinieku, lielo tirgotāju, rūpnieku un namīpašnieku, leģionāru, bijušo teroristu bandu dalībnieku, aktīvo vācu fašistisko okupantu atbalstītāju uzskaiti.
- 2) Ministriju un republikānisko resoru specdaļām veikt darbu, lai attīrītu valsts aparātu no šķiriski svešiem elementiem kā centrā, tā arī uz vietām (pakļautajos uzņēmumos, iestādēs un organizācijās).
- 3) Uzdot komisijai viena no Latvijas K(b)P CK sekretāriem valdībā izstrādāt un sagatavot jautājumu izvirzīšanai atbilstošajiem orgāniem par visnaidīgāko un šķiriski svešo elementu, kuri atrodas Latvijas PSR, izsūtīšanu uz valsts iekšieni.

Latvijas PSR prokurors
justīcijas valsts 2. klases padomnieks

A. Mišutins

1948. gada 21. septembrī Rīgā.¹

1. LVA, PA-101. f., 11. apr., 70. l., 88.-106. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentā:

“b. Titovam. Lūdzu izlasīt un (tālāk nesalasāmi – aut.).Šo jautājumu vajag izvirzīt visu laiku.

I. Ļebedevs.”

J. Titovs – LK(b)P CK sekretārs

I. Ļebedevs – LK(b)P CK 2. sekretārs.

**Izvilums no PSRS Ministru padomes 1949. gada 29. janvāra lēmuma
Nr. 390-138 ps “Par kulaku un viņu ģimeņu, nelegālā stāvoklī esošo
bandītu un nacionālistu ģimeņu, bruņotās sadursmēs nošauto un
notiesāto bandītu ģimeņu, legalizējušos bandītu, kas turpina naidīgu**

darbību un viņu ģimeņu, kā arī represēto bandītu atbalstītāju ģimeņu izsūtīšanu no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas teritorijas”

PSR Savienības Ministru padome nolemj:

1. Pieņemt Lietuvas PSR, Latvijas PSR, Igaunijas PSR Ministru padomju un Lietuvas, Latvijas un Igaunijas K(b)P Centrālo komiteju priekšlikumus izsūtīt no Lietuvas PSR, Latvijas PSR un Igaunijas PSR teritorijas kulakus un viņu ģimenes, nelegālā stāvoklī esošo bandītu un nacionālistu ģimenes, legalizējušos bandītus, kas turpina naidīgu darbību un viņu ģimenes, kā arī represēto bandītu atbalstītāju ģimenes.

Pavisam izsūtīt 29 000 ģimeņu, kopā 87 000 cilvēku, to skaitā: no Lietuvas PSR – 8500 ģimeņu, kopā 25 500 cilvēku, no Latvijas PSR – 13 000 ģimeņu, kopā 39 000 cilvēku, un no Igaunijas PSR – 7500 ģimeņu, kopā 22 000 cilvēku.

2. Minēto kategoriju personas noņem uz mūžīgiem laikiem Jakutijas APSR, Krasnojarskas un Habarovskas novados, Omskas, Tomskas, Novosibirskas un Irkutskas apgabalā.

Attiecināt uz tām PSRS Augstākās padomes Prezidija 1948. gada 26. novembra dekrētu “Par Lielā Tēvijas kara laikā uz PSRS attāliem rajoniem izsūtīto personu kriminālatbildību par bēgšanu no obligātā un pastāvīgā noņemšanas vietām”.

3. Uzlikt par pienākumu PSRS Valsts drošības ministrijas (b. Abakumovam) šā lēmuma 1.p.[punktā] minēto kategoriju personas izsūtīt no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas laikā no 1949. g. 20. līdz 25. martam.

Kulakus un viņu ģimenes izsūtīt pēc Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Ministru padomju apstiprinātiem sarakstiem, bet bandītu un nelegālā stāvoklī esošo nacionālistu, bruņotās sadursmēs nošauto un notiesāto bandītu ģimenes, legalizējušos bandītus, kas turpina naidīgu darbību un viņu ģimenes, kā arī represēto bandītu atbalstītāju – ģimenes – pēc PSRS VDM Sevišķās apspriedes lēmuma. (..).

PSR Savienības Ministru padomes priekšsēdētājs

J. Staļins

PSRS Ministru padomes lietu pārvaldnieks

J. Čadajevs.¹

1. Krievijas Federācijas Prezidenta arhīvs, 93. f. PSRS Ministru padomes rīkojumu kolekcija. Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 82. lpp.

LPSR Ministru padomes 1949. gada 17. marta lēmums Nr. 282 par “kulaku” ģimeņu izsūtīšanu ārpus LPSR

Rīga

Pilnīgi slepeni

1949. gada 17. martā

Lēmums Nr. 282 ps

Par kulaku ģimeņu izsūtīšanu ārpus Latvijas PSR

Saskaņā ar PSR Savienības Ministru padomes 1949. gada 29. janvāra lēmumu Nr. 390-138 ps Latvijas PSR Ministru padome nolemj:

1. Izsūtīt ārpus Latvijas PSR uz attālām Padomju Savienības vietām specnometinājumā 10 000 kulaku ģimeņu.
2. Apstiprināt apriņķu Darbaļaužu deputātu padomju izpildu komiteju iesniegtos izsūtīšanai paredzēto kulaku ģimeņu sarakstus.
3. Kulaku ģimeņu izsūtīšanu uzdot veikt Latvijas PSR Valsts drošības ministrijai.

Latvijas PSR Ministru padomes priekšsēdētājs

V. Lācis

Latvijas PSR Ministru padomes lietu pārvaldnieks

I. Bastins.¹

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 406. l., 188. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas. Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 97. lpp.

1949. gada 25.-30. martā tika izsūtīti 42 125 Latvijas iedzīvotāji. Deportēto skaitu papildina ceļā un 1949. gadā izsūtījumā dzimušie 211 bērni, kā arī 513 cilvēki, kurus akcijas laikā neizsūtīja, bet kuri tika izsūtīti laika posmā līdz pat 1953. gadam, un 1422 cilvēki, kas pēc soda termiņa izciešanas nometnēs tika nosūtīti specnometinājumā pie

savām ģimenēm. Pavisam saistībā ar 1949. gada marta deportāciju specnometinājumā atradās 44 271 cilvēks.

1949. gada 25.-30. martā kā “kulaki” tika izsūtītas 9115 ģimenes jeb 29 030 cilvēki, t.i., 68,9 % no visiem šai deportācijā izsūtītajiem Latvijas iedzīvotājiem.

1949. gada 25.-30. martā kā “nacionālistu” ģimenes izsūtīja 4133 ģimenes jeb 13 095 cilvēkus, t.i., 31 % no visiem marta akcijā izsūtītajiem Latvijas iedzīvotājiem.

Atbilstoši “nacionālistu” ģimeņu izsūtīšanas pamatojumam, kas izteikts LPSR VDM apstiprinātajā un LPSR Prokuratūras sankcionētajā slēdzienā par “nacionālistu” ģimenes locekļu izsūtīšanu, 1949. gada 25.-30. martā un līdz 1953. gadam izsūtītie “nacionālistu” ģimenes locekļi grupējami šādi: 6532 izsūtīti radniecības dēļ ar notiesātajiem ģimenes locekļiem, kas, sākoties otrreizējai padomju okupācijai, tiesāti par darbību vācu okupācijas laikā jau 1944. gadā, kā arī turpmākajos gados – līdz masveida deportācijai 1949. gada 25. martā; 6730 izsūtīti kā nacionālās pretestības kustības dalībnieku vai tās atbalstītāju ģimenes locekļi.¹

1. Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 180. lpp.

1949. gada martā deportētos specnometinājuma “mūža nometinājumā” izsūtīja uz Amūras, Omskas un Tomskas apgabaliem, kur viņi atradās līdz atbrīvošanai pagājušā gadsimta piecdesmito gadu otrajā pusē.

Latvijas K(b)P CK biroja lēmums par izsūtīšanas operācijas rezultātiem

Visu zemju proletārieši savienojaties!

Vissavienības Komunistiskā (boļševiku) partija

Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālā komiteja

Stingri slepeni

(No īpašās mapes)

Lēmums

Latvijas K(b)P CK birojs. Protokols Nr. 14. 26 § 1949. gada 29. martā

Par kulaku un viņu ģimeņu, bandītu un nacionālistu ģimeņu izsūtīšanas no republikas operācijas rezultātiem (b.b. Noviks, Golovkovs *)

1. Atzīt, ka Latvijas PSR Valsts drošības ministrija ar PSRS VDM palīdzību sekmīgi sagatavojusi un veikusi kulaku un viņu ģimeņu, bandītu un nacionālistu ģimeņu izsūtīšanu.

PSR Savienības Valdības un Latvijas PSR Ministru padomes lēmumi šajā jautājumā izpildīti.

2. Atzīmēt republikas partijas organizācijas, komjaunatnes un padomju aktīva aktīvo piedalīšanos izsūtīšanas veikšanā.

Latvijas K(b)P CK sekretārs

J. Kalnberziņš.¹

1. LVA, PA-101. f., 12. apr., 38.a. l., 3. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas. Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 109. lpp.

* tā dokumentā, domājams Golovko – PSRS Valsts drošības ministrijas pilnvarotais Baltijas republikās un PSRS VDM iekšējā karaspēka Galvenās pārvaldes operatīvās daļas priekšnieks.

Izvilums no PSRS Valsts drošības ministrijas Iekšējā karaspēka Galvenās pārvaldes priekšnieka ģenerālleitnanta P. Burmaka dienesta ziņojuma PSRS Valsts drošības ministra vietniekam S. Ogoļcovam par PSRS VDM Iekšējā karaspēka piedalīšanos operācijā “Krasta banga”

Pilnīgi slepeni

1949. gada (aprīlī)

Dienesta ziņojums

par VDM Iekšējā karaspēka piedalīšanos operācijā “Krasta banga”

(..)

Secinājumi

Paredzamās operācijas plānošana un karaspēka sagatavošana tika veikta precīzi un organizēti.

Konspirācija tika nodrošināta visos karaspēka posmos – Iekšējā karaspēka Galvenajā pārvaldē, vienību un daļu štābos, pašās daļās – visā sagatavošanas periodā, karaspēka pārdislocēšanas un tā dekoncentrēšanas laikā uz norādītajām vietām.

Karaspēka pārsviešana pa dzelzceļu līdz iesēdināšanas stacijām un tālāk līdz apriņķiem noritēja organizēti un precīzi plānos noteiktajos termiņos.

Karaspēka karavīru darbība operatīvo grupu sastāvā izsūtāmo kontingenta aizturēšanā un nogādāšanā iesēdināšanas stacijās bija pareiza, prasmīga un noteikta. Republiku ministri, PSRS VDM pilnvarotie, VDM apriņķa daļu priekšnieki karaspēka darbībai operācijas nodrošināšanā devuši pozitīvu novērtējumu.

Karaspēka operatīvā un dienesta darbība, realizējot VDM iestāžu plānus gan operācijas sagatavošanas periodā, gan tieši tās norises laikā, lielā mērā novērsa nacionālistiskās pagrīdes bruņoto bandu pretdarbību, tādējādi veicinot operācijas sekmīgu izdošanos.

Laika posmā no š.g 15. marta līdz 2. aprīlim VDM karaspēks Lietuvā, Latvijā un Igaunijā veica 23 čekistu – karaspēka operācijas, izpildīti 3424 dienesta norīkojumi.

Karaspēka darbības rezultātā likvidēti 2 bandītu apriņķa štābi un 6 bandītu grupas. Nogalināti un aizturēti 172 bandīti. Izņemtas 192 vienības šaujamo ierociņu un munīcijas, iegūti dokumenti ar nozīmīgu operatīvo vērtību.

Uzdevuma sekmīgu izpildi veicināja karaspēka veselīgais politiskais un morālais stāvoklis un mērķtiecīgi veiktais partijas un politiskais darbs.

Labākie organizatoriskie, disciplīnas un operatīvās dienesta darbības rādītāji bija 5. strēlnieku divīzijas daļām.

Sakari visā operācijas sagatavošanas un norises laikā bija precīzi un darbojās bez pārtraukumiem.

Autopārvadājumi bija organizēti pareizi, pilnīgi nodrošinot izsūtāmā kontingenta savlaicīgu nogādi iesēdināšanas stacijās.

Karaspēka un iestāžu apgāde ar visa veida materiāltehniskajiem līdzekļiem bija organizēta labi un tika īstenota bez kavēšanās visos operācijas sagatavošanas un norises posmos.

Komandējošais sastāvs un štābi, kā arī viss operācijai piesaistīto daļu personālsastāvs un uz karaspēka daļām norīkotie Galvenās pārvaldes virsnieki PSRS VDM vadības uzdoto svarīgu valstisko uzdevumu izpildījuši sekmīgi.

PSRS VDM iekšējā karaspēka priekšnieks

Ģenerālleitnants
(Burmaks).¹

1. KVKA, 38650.f., 1.apr., 408.l., 45., 65.lp. Kopija. Tulkojums no krievu valodas. Aizvestie.
1949. gada 25. marts, 116., 122.lpp.

**Izvilkums no LPSR iekšlietu ministra A. Eglīša dienesta ziņojuma
PSRS iekšlietu ministram S. Kruglovam par PSRS Iekšlietu ministrijas
pavēles Nr. 00225 – par “kulaku” un viņu ģimeņu, “bandītu un
nacionālistu” ģimeņu izsūtīšanu no Lietuvas, Latvijas un Igaunijas –
izpildi**

Pilnīgi slepeni

Nr. 1/383

Rīgā, 1949. gada 24. aprīlī

PSRS iekšlietu ministram ģenerālpulkvedim

biedram Kruglovam

Maskavā

Dienesta ziņojums

Par Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas paveikto darbu
saskaņā ar PSRS Iekšlietu ministrijas pavēli Nr. 00225 –
1949. gadā

(..)

Vairākos gadījumos mūsu pārsūtīšanas punktu priekšnieki ar Valsts drošības ministrijas komandantu un partijas apriņķu komiteju sekretāru palīdzību pārbaudīja saņemtos iesniegumus par nepareizu izsūtīšanu un panāca to personu atbrīvošanu, kuras bija paņemtas kļūdas dēļ. Taču vairumā gadījumu Valsts drošības ministrijas komandanti pret tādiem iesniegumiem izturējās formāli un tos noraidīja bez pārbaudes, galvenokārt tikai izrādot interesi par “limita” izpildīšanu.

Pārpratumus un nesaprašanos ar Valsts drošības ministrijas darbiniekiem radīja arī nekārtīgi sastādītie izsūtāmo ģimeņu saraksti ar neskaidriem uzvārdiem, bez vecuma, dzīvesvietas norādes utt., pēc kuriem pieņemšanu nevarēja izdarīt, uz ko tomēr pastāvēja Valsts drošības ministrijas pārstāvji.

Ne vienmēr izsūtāmajiem bija iespēja savākt un paņemt līdzīviem atļauto bagāžu, jo Valsts drošības ministrija sagatavošanas laiku bija noteikusi vienu stundu, kura uz vietām patvaļīgi tika saīsināta līdz 45 minūtēm, bet dažas operatīvās grupas to samazināja pat līdz 15 minūtēm. Tādēļ vairākos gadījumos ešelonu un pārsūtīšanas punktu priekšnieki bija spiesti atteikties no to cilvēku pieņemšanas, kuri bija atvesti bez pietiekama apģērba, gultas piederumiem un produktiem, un pieprasīt atļautās bagāžas atgādāšanu. Taču Valsts drošības ministrijas formālās izturēšanās dēļ ne vienmēr to izdevās panākt. (..).

Mūsu darbinieki iesēdināšanas punktos saņēma vairākus izsūtāmo iesniegumus par atsevišķu Valsts drošības ministrijas darbinieku un kareivju marodierismu, veicot arestēšanu.

Tā, piemēram:

Talsu apriņķī Stendes stacijā no izsūtāmās tika saņemts iesniegums par to, ka viņai no mašīnas nozagts maiss ar produktiem. Veicot pasākumus, mūsu darbinieki noskaidroja, ka maisu nozaguši divi Valsts drošības ministrijas kareivji un mašīnas šoferis. (..).

Jelgavas stacijā tika tika saņemts iesniegums par to, ka Valsts drošības ministrijas darbinieki, kas veica arestus izsūtīšanai, no viena pilsoņa paņēmuši 400 rubļu, bet vienai pilsoni atņēmuši pulksteni. (..).

Jēkabpils apriņķī, Daugavas stacijā pēc iesēšanās vilcienā pilsonis J. Bērziņš atklāja, ka no 2 maisiem viņam nozagts apģērbs, kura vietā maisi piebāzti ar kūtsmēsliem. Kā tika noskaidrots, Valsts drošības ministrijas darbinieku un kareivju operatīvā grupa pēc pilsoņa Bērziņa aresta izsūtīšanai nogādāja viņu savākšanas punktā, bet pēc viņa mantām aizbrauca uz citu viensētu un šajā laikā arī izdarīja mantu zādzību.

(..) Pirmais ešelons Nr. 97329 ar izsūtītajiem no Rīgas tika nosūtīts 25. martā plkst. 15 un 47 minūtēs, pēdējais – Nr. 97340 no Jelgavas – 28. martā plkst. 23 un 06 minūtēs, bet papildvilciens – 33. ešelons (Nr. 97383) no Rēzeknes – 30. martā plkst. 10 un 08 minūtēs.

Pavisam 33 ešelonos izvestas 13 624 ģimenes, kopskaitā 41 862 cilvēki, t.sk. 11 529 vīrieši, 19 414 sievietes un 10 919 bērni. Jāpiezīmē, ka šie skaitļi nav absolūti precīzi, jo vairākos gadījumos pēc vagonu sarakstu sastādīšanas pirms pašas ešelonu nosūtīšanas Valsts drošības ministrijas darbinieki noņēma izsūtīšanai nepamatoti paredzētos, kā arī iesēdināja no jauna atvestos, un šīs izmaiņas ne vienmēr paspēja izlabot vagonu sarakstos.

Latvijas PSR iekšlietu ministrs

A. Eglītis. ¹

---

1. KFVA, 9479. f., 1. apr., 475. l., 149.-153. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas. Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 125., 127., 128. lpp.

6. nodaļa**Varas iestāžu nelikumības un noziegumi apsūdzības
materiālu un arestu sagatavošanā****LPSR prokurora A. Mišutina ziņojums par IeTK darbinieku
nelikumībām**

Latvijas K(b)P CK sekretāram
b. Kalnbērziņam

Slepeni
Nr. 64-s

Latvijas PSR prokurors
1944. gada 21. novembrī

Ziņoju Jums, ka līdz pat pēdējam brīdim vairāki Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta apriņķu daļu priekšnieki, arestējot pilsoņus un turot viņus iepriekšējā ieslodzījuma kamerās, pieļauj visrupjākos likuma pārkāpumus. Uz prokuroru ieteikumiem novērst pieļautos pārkāpumus, nekādi pasākumi netiek veikti, bet dažkārt prokuroru ieteikumi tiek ignorēti un, tā vietā, lai pieļautos trūkumus novērstu, tie ar katru dienu tiek palielināti.

Tā, piemēram:

Bauskas iepriekšējā ieslodzījuma kameras š.g. 13. oktobra pārbaudes aktā apriņķa prokurors bija konstatējis, ka no 60 iepriekšējā ieslodzījuma kamerā turētiem cilvēkiem 11 cilvēki tika tur turēti nelikumīgi, bez prokurora sankcijas 10 un vairāk diennaktis.

1. V. Tiktinis arestēts š.g. 3. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
2. V. Dreimanis arestēts 3. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
3. A. Krozevskis arestēts 4. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
4. J. Vītols arestēts 4. oktobrī, līdz 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
5. V. Verba arestēts 5. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.

6. J. Krasovskis arestēts 5. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
7. A. Draškēvičs arestēts 1944. gada 5. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
8. J. Freimanis arestēts 5. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
9. A. Šulcs arestēts 5. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
10. F. Bērziņš arestēts 7. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.
11. J. Gailis arestēts 8. oktobrī, līdz 1944. gada 13. oktobrim turēts bez sankcijas.

Pārējie ieslodzītie, kuriem bija sankcijas, neraugoties uz to, ka iepriekšējā ieslodzījuma kamera ir pārpildīta, tiek turēti virs noteiktajiem termiņiem- 20 un vairāk diennaktis. Apriņķa prokurors Iekšlietu tautas komisariāta apriņķa daļas priekšniekam ieteica nekavējoties novērst likuma pārkāpumus un pārvietot uz cietumu visus tos arestētos, kuriem ir beidzies termiņš viņu turēšanai iepriekšējā ieslodzījuma kamerā. Taču šis ieteikums palika neizpildīts.

Tās pašas iepriekšējā ieslodzījuma kameras š.g. 20. oktobra pārbaudes aktā atkal no jauna tika konstatēti tādi paši pārkāpumi, tikai iepriekšējā ieslodzījuma kamerā arestēto skaits ir palielinājies līdz 68 cilvēkiem. No tiem bez prokurora sankcijas tiek turēti 9 cilvēki 10 un vairāk diennaktis.

Tā, piemēram:

1. A. Gerasimovičs arestēts 10. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim tika turēts bez sankcijas.
2. A. Burkovskis arestēts 17. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim turēts bez sankcijas.
3. F. Bērziņš, arestēts 7. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim turēts bez sankcijas.
4. P. Graudiņš arestēts 8. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim turēts bez sankcijas.
5. J. Lasmanis arestēts 18. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim turēts bez sankcijas.
6. J. Vītols arestēts 4. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim turēts bez sankcijas.
7. G. Veczimalis arestēts 13. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim turēts bez sankcijas.
8. J. Zābaks arestēts 10. oktobrī, līdz š.g. 20. oktobrim turēts bez sankcijas.
9. P. Pumpurs arestēts 18. oktobrī, līdz 1944. gada 20. oktobrim turēts bez sankcijas.

Pārējie 59 cilvēki, par kuriem ir sankcija, iepriekšējā ieslodzījuma kamerā virs noteiktā termiņa tiek turēti mēnesi un vairāk. Bauskas iepriekšējā ieslodzījuma kameras

30. oktobra pārbaudes aktā ir norādīts, ka iepriekšējā ieslodzījuma kamerā tiek turēti 70 ieslodzītie, no kuriem bez prokurora sankcijas 5 cilvēki. Pārējiem ieslodzītajiem, lai arī viņiem ir sankcija un viņu turēšanas termiņš ir beidzies, tomēr uz cietumiem netiek sūtīti. No 1 līdz 10 dienām tur atrodas 7 cilvēki, no 10 līdz 15 dienām – 5 cilvēki, no 15 līdz 20 dienām – 7 cilvēki, no 20 līdz 25 dienām – 9 cilvēki, no 25 līdz 30 dienām – 18 cilvēki, no 30 dienām un vairāk – 17 cilvēki.

Tādu pašu stāvokli pārbaude ir konstatējusi arī citos apriņķos. 1944.gadā Madonas apriņķa iepriekšējā ieslodzījuma kameras pārbaudes aktā ir konstatēts, ka šajā iepriekšējā ieslodzījuma kamerā ieslodzītie tiek turēti bez prokurora sankcijas un virs noteiktā termiņa. No 31 aizturētā cilvēka pārbaudes dienā bez sankcijas bija 5 cilvēki: viens – 9 dienas, viens – 5 dienas, viens – 4 dienas un divi – 3 dienas.

Madonas iepriekšējā ieslodzījuma kameras 1944. gada 2. novembra pārbaudes aktā ir konstatēts, ka tur pavisam tiek turēti divi cilvēki un abi bez prokurora sankcijas četras dienas.

Jēkabpils iepriekšējā ieslodzījuma kamerā, kā konstatēts 1944. gada 30. septembra aktā, pavisam tiek turēti 96 ieslodzītie, no tiem – absolūtais vairākums ar noteiktā aizturēšanas termiņa pārkāpumiem –vienu mēnesi un vairāk.

1. Zeltiņš bez prokurora sankcijas tika turēts no 23. līdz 30. septembrim.
2. A. Pētersons, A. Purmalis, Z. Kalniņš bez prokurora sankcijas tika turēti no š.g. 1. līdz 30. septembrim.

Pārbaudot Ludzas iepriekšējā ieslodzījuma kameru, tika konstatēts, ka uz 1944. gada 12. oktobri tur tika turēti 12 arestētie cilvēki, no kuriem nelikumīgi – 8 cilvēki.

1. G. Buls no š.g. 7 līdz 12. oktobrim tika turēts bez prokurora sankcijas.
2. Pečs – no 1944. gada 10. līdz 12. oktobrim.
3. Ridenis – no 1944. gada 8. līdz 12. oktobrim.
4. Homčenko – no 1944. gada 9. līdz 12. oktobrim.
5. Bārtulis – no 1944. gada 1. līdz 12. oktobrim, t.i., 12 diennaktis.

Ludzas iepriekšējā ieslodzījuma kameras 1944. gada 27. oktobra pārbaudes aktā konstatēts, ka no 11 arestētajiem 6 ieslodzītie tika turēti nelikumīgi, bez prokurora sankcijas.

1. Cikša – no š.g. 23. līdz 27. oktobrim.
2. Puns – no 1944. gada 25. līdz 27. oktobrim.
3. Švalbe – no 1944. gada 23. līdz 27. oktobrim.

4. Dargels – no 1944. gada 24. līdz 27. oktobrim.

No pārējiem 9 ieslodzītajiem apriņķa prokurors 5 cilvēkus ir atbrīvojis nozieguma sastāva trūkuma dēļ.

Tādējādi izrādījās, ka no 14 arestētajiem 10 cilvēki tika turēti nelikumīgi.

Valkas apriņķa iepriekšējā ieslodzījuma kameras 1944. gada 24. oktobra pārbaudes aktā konstatēts, ka no 64 arestētajiem laikus sankcija saņemta par 25 cilvēkiem, bet pārējie 39 cilvēki ilgāku laiku turēti bez sankcijas: no 2 līdz 5 diennaktīm- 5 cilvēki, no 5 līdz 10 diennaktīm – 12 cilvēki, no 20 līdz 25 diennaktīm – 3 cilvēki, no 25 līdz 30 diennaktīm – 7 cilvēki, no 30 līdz 50 diennaktīm – 3 cilvēki.

Tāds pats stāvoklis iepriekšējā ieslodzījuma kamerās ir arī ar aizturēšanas termiņiem. Iepriekšējā ieslodzījuma kameras ir pārpildītas ar arestētajiem, līdz ar to ir izplatīta aplipšana ar utīm, jo arestētos uz cietumiem laikus nepārved. Pārbaudes dienā konstatēts, ka 8 cilvēki iepriekšējā ieslodzījuma kamerā tiek turēti kopš augusta, 24 cilvēki – kopš septembra, bet pārējie, gandrīz visi – vairāk par 10 dienu termiņu.

Abrenes apriņķa iepriekšējā ieslodzījuma kameras 1944. gada 24. oktobra pārbaudes aktā konstatēts, ka no 38 aizturētajiem 16 cilvēki tika turēti bez lēmuma un prokurora sankcijas, bet tikai pēc aizturēšanas protokoliem, no tiem: viens cilvēks – 8 dienas, divi cilvēki – 7 dienas, divi cilvēki – 4 dienas, divi cilvēki – 2 dienas un viens cilvēks – 24 dienas.

Turklāt 3 cilvēki no septembra tika turēti bez aizturēšanas protokola un prokurora sankcijas.

Tajā pašā iepriekšējā ieslodzījuma kamerā konstatēts, ka nav radīti apstākļi ieslodzīto turēšanai, ieslodzītie pirti nav izmantojuši kopš septembra. Ieslodzīto vidū ir izplatītas utis.

1944. gada 20. oktobrī pārbaudot Iekšlietu tautas komisariāta Ilūkstes apriņķa nodaļas iepriekšējā ieslodzījuma kameru, konstatēts, ka iepriekšējā ieslodzījuma kamerā pavisam tiek turēti 20 ieslodzītie, no tiem 13 cilvēki bez prokurora sankcijas ilgāk par noteikto termiņu. Prokurors 2 cilvēkus atbrīvoja kā nelikumīgi aizturētus, kuri tur atradās ilgāk par 2 diennaktīm.

1944. gada 31. oktobrī tika veikta tās pašas iepriekšējā ieslodzījuma kameras otrreizēja pārbaude, kurā konstatēts, ka iepriekšējā ieslodzījuma kamerā tiek turēti 16 cilvēki, no kuriem 10 cilvēki no 26. oktobra – bez sankcijas.

Tajā pašā iepriekšējā ieslodzījuma kamerā pirmajā un otrajā pārbaudē konstatēts, ka kamerā valda антисанитари apstākļi, tur izplatītas utis un ādas slimības. Medicīniskā

palīdzība ieslodzītajiem netiek sniegta, telpas netiek dezinficētas, ieslodzītajiem nav pirts. Prokurora ieteikumi par iepriekšējā ieslodzījuma kamerā esošo turēšanas noteikumu pārkāpumu novēršanu ne tikai netiek izpildīti, bet tiek ignorēti.

Par visiem šiem likuma pārkāpšanas faktiem es Latvijas PSR iekšlietu tautas komisāram b. Eglītim nosūtīju četrus iesniegumus ar prasību nekavējoties veikt stingrus pasākumus, lai novērstu minētos likuma pārkāpumus un disciplināri sodītu Iekšlietu tautas komisariāta apriņķu nodaļu priekšniekus. Taču līdz šim laikam šis jautājums nav pilnīgi atrisināts un nekādi pasākumi, lai novērstu likuma pārkāpumus attiecībā uz ieslodzīto turēšanu iepriekšējā ieslodzījuma kamerās, nav veikti.

Saskatot Iekšlietu tautas komisariāta darbinieku rīcībā visrupjākos VK(b)P CK un PSRS TKP 1938. gada 17. novembra likuma pārkāpumus, es lūdzu Jūs apspriest jautājumus LK(b)P CK biroja sēdē un pieņemt lēmumu, kas uzdotu Iekšlietu tautas komisariāta iestādēm nepieļaut nākotnē līdzīgus likuma pārkāpumus.

Latvijas PSR prokurors, justīcijas valsts 3. klases padomnieks

A. Mišutins.¹

---

1. LVA, PA-101. f., 6. apr., 21. l., 39., 40. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentā:

b. Eglītim. Iesaku Jums personīgi pārbaudīt un novērst šās nevēlības un nelikumīgo rīcību. Par izpildi paziņot līdz 1944. g. 1. decembrim. 22.11.1944. g. Kalnbērziņš

**Izvilums no LPSR prokurora A. Mišutina 1945. gada 11. aprīļa
ziņojuma LK(b)P CK sekretāram J. Kalnbērziņam par IeTK milicijas
darbinieku izdarītajiem noziegumiem**

Slepeni

Latvijas K(b)P Centrālās komitejas sekretāram
biedram Kalnbērziņam

(..) Ir gadījumi, kad milicijas un IeTK darbinieki izdara visnelietīgākos noziegumus.

1. 17. martā IeTK darbinieki kopā ar karaspēka daļu Madonas apriņķī, veicot bandītu grupas likvidācijas operāciju, Stirnienes pagastā arestēja 7 sievietes, kuras aizveda uz Madonu, sistemātiski piekāva ar nūjām un plēsa aiz matiem.

Tādā veidā, kā ziņo apriņķa prokurors, viņas piekāva līdz nepazīšanai, bet trīs no viņām izvaroja. Anna R (..) divu stundu laikā tika izvarota 5 reizes, bet dienas laikā astoņas reizes. Izvarošanai vairākas reizes tika pakļautas arī pārējās.

Vardarbību veica kā ierindas sarkanarmieši, tā arī leitnants, kurš lietā izdarīja izmeklēšanu.

Š.g. 6. aprīlī materiāli nodoti LPSR IeTK karaspēka prokuroram, lai vainīgos, kuri izdarīja noziegumu, sauktu pie kriminālatbildības.

2. 1944. gada 31. decembrī VDTK iestādes arestēja pilsoni Annu Vageli, kura dzīvoja Rīgā. Nākamajā dienā pie arestētās Vageles vīra dzīvoklī ieradās staršina, kurš bija piedalījies Annas Vageles arestā un pieprasīja Vagelim iedot viņam 6000 rubļus, tad viņa sieva no ieslodzījuma tikšot atbrīvota.

Vagelim tādas naudas summas nebija un viņš piekrita iedot 2500 rubļus, kam staršina piekrita. Bez tam viņam tika iedota arī degvīna pudele. Saņēmis naudu, staršina aizgāja un vairāk neparādījās, bet Anna Vagele palika arestā.

Pēc kāda laika pie Vageļa ieradās VDTK kapteinis un prasīja, kādēļ Vagelis neinteresējoties par savas sievas likteni, uz ko Vagelis atbildēja, ka viņš interesējoties, taču neko izdarīt nevarot. Kapteinis piedāvāja viņam pakalpojumu, ka viņam esot viņa sievas lūgums, atnest viņai veļu un produktus, paziņojot, ka sieva lūdz atsūtīt viņai trīs segas, trīs vilnas jaciņas, trīs veļas pārus, kabatlakatiņus, sviestu un speķi. Uzticēdamies kapteinim, Vagelis neiedeva visu no prasītā, taču tomēr lielu daudzumu. Tādā veidā minētais kapteinis piecas vai sešas reizes saņēma mantas, lai tās nodotu Vagelei un visu to piesavinājās pats. (..).

Latvijas PSR prokurors

A. Mišutins.¹

---

1. LVA, PA-101. f., 8. apr., 20. l., 81., 82. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta karaspēka kara prokurora
palīga justīcijas vecākā leitnanta Smirnova pārskats par represīvo
iestāžu darbinieku izdarītajiem noziegumiem**

“Apstiprinu”

LPSR Iekšlietu tautas komisariāta

karaspēka kara prokurors

justīcijas apakšpulkvedis

M. Timčenko

1945. gada 28. novembrī

Īss pārskats

Par Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta,
milicijas, militarizētās apsardzes, cietumu un nometņu uzraugu sastāva
noziedzības un notiesāšanas stāvokli

Par noziedzības stāvokli

1945. gada 3. ceturksnī Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta sevišķajā inspekcijā, Iekšlietu tautas komisariāta apriņķu daļās, operatīvajā čekistu nodaļā un to nometņu un cietumu nodaļās, pretizlūkošanas nodaļā “Smerš”, kā arī milicijas ceļu nodaļā tika ierosinātas 42 lietas par 64 cilvēkiem, bet 1945. gada 2. ceturksnī bija tikai 28 lietas par 33 cilvēkiem. Tādējādi 3. ceturksnī noziegumu un ierosināto lietu ir 1,5 reizes vairāk nekā 2. ceturksnī, bet to personu skaits, kuras sauktas pie kriminālatbildības ir palielinājies gandrīz 2 reizes. No šīm ziņām ir redzams, ka augstāk norādīto kategoriju vidū noziegumu skaits nevis samazinās, bet tieši otrādi, pieaug, no ceturkšņa uz ceturksni palielinās.

N. p. k.	Izmeklēšanas iestāžu nosaukums	2. ceturksnis		3. ceturksnis	
		lietu skaits	personu skaits	lietu skaits	personu skaits
1.	IeTK sevišķā inspekcija un apriņķu nodaļas	16	20	25	44
2.	Operatīvā čekistu nodaļa un nometnes	5	6	10	13
3.	Cietumu nodaļa un cietumi	5	5	5	5
4.	LPSR IeTK labošanas darbu	-	-	1	1

5.	koloniju nodaļa IeTK pretizlūkošanas nodaļa “Smerš”	1	1	1	1
6.	Milicijas ceļu nodaļa				
	Kopā:	28	33	42	64

Piezīme: Šajos skaitļos (28 un 42) ietilpst arī lietu skaits 1. un 2. ceturkšņa beigās, kuras nebija pabeigtas un pārgāja uz nākošo ceturksni. 2. ceturksnī bija 6 tādas lietas.

Pavisam 3. ceturksnī izmeklēšanu pabeidza un kara prokuratūrai nodeva 20 lietas par 35 apsūdzētajiem cilvēkiem, bet 2. ceturksnī tādu lietu bija par 26 cilvēkiem.

Šīs ziņas ar nozieguma raksturojumu atspoguļojas šajā tabulā:

N. p. k.	Nozieguma veids	2. ceturksnis		3. ceturksnis	
		lietu skaits	personu skaits	lietu skaits	personu skaits
1.	Dzimtenes nodevība (KK 58.-1. “a” pants)	-	-	1	1
2.	Kontrrevolucionārā aģitācija (KK 58.-10.p. 2. daļa)	1	1	-	-
3.	Sociālistiskā īpašuma izlaupīšana (1932. g. 7. 8. likums)	-	-	2	3
4.	Pilsoņu piekaušana un nelikumīgas kratīšanas	3	5	2	2
5.	Slepkavības (KK 136.p.)	2	2	2	2
6.	Sakari ar arestētajiem	5	7	-	-
7.	Citas ļaunprātības	7	12	10	12
8.	Izsaimniekošana un piesavināšanās	-	-	2	3
9.	Dezertēšana	2	2	1	1
10.	Huligānisms (KK 74. p.)	1	1	6	6
11.	Īpašuma zādzība (KK 162. p.)	2	4	2	2

Kopā:	26	37	30	35
-------	----	----	----	----

Kā redzams, 3. ceturksnī ir dienesta un militāro noziegumu, huligānisma, izsaimniekošanas un sociālistiskā īpašuma izlaupīšanas pieaugums. Piemēram, tādu noziegumu kā sociālistiskā īpašuma izlaupīšana un valsts līdzekļu izsaimniekošana 2. ceturksnī nebija vispār, bet 3. ceturksnī tādu bija 4 gadījumi, kuros apsūdzēti 6 cilvēki. Dienesta noziegumi (sava dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, nolaidīga attieksme pret dienestu un varas pārsniegšana) 2. ceturksnī bija 7 gadījumi, bet 3. ceturksnī bija 6 gadījumi. Nesamazinās tādi revolucionārās likumības pārkāpumi kā pilsoņu piekaušana, nelikumīgas kratīšanas, ko izdara atsevišķi Iekšlietu tautas komisariāta un milicijas darbinieki. Tāpat notiek pilsoņu mantas atņemšana un piesavināšanās.

Tā, piemēram, Iekšlietu tautas komisariāta Viļakas apriņķa daļas Rugāju pagasta nodaļas operatīvais pilnvarotais I. Murmilovs nodarbojās ar pilsoņu piekaušanu, sistemātiski izdarīja nelikumīgas kratīšanas, atņēma iedzīvotājiem mantas un vērtslietas, kuras pats piesavinājās.

Tā, piemēram, no 1945. gada jūlija līdz septembrim Murmilovs atņēma un piesavinājās: no Mildas Zutičas 30-35 gabalus veļas ziepju, Natālijai Dankerei – sienas pulksteni, Antonam Ozoliņam – kabatas pulksteni, galda pulksteni, kā arī citas mantas, Vladislavam Kozlovskim – dīvānu un divus krēslus, Jānim Kalējam – lietusmēteli, Bronislavai Platajai – zvejniecības tīklus un citas mantas, Anetei Gristenai- zīda kleitu. Viņš, pildot savus dienesta pienākumus, pret pilsoņiem pielietoja fiziskas iedarbības līdzekļus: 1945. gada 5. jūlijā, būdams piedzēries, Murmilovs viensētās piekāva Emīliju Baleju, Voitku Zakaroncu, Līnu Krieviņu, Jūliju Poli, Jāni Poli un Mildu Prikasi. Ar viņu, piedraudot ar ieroci, viņš veica dzimumaktu. Savā darba kabinetā pratināšanas laikā Murmilovs piekāva pilsoņus Ķikutu, Kozlovski, Klusiņu un Blato.

Strādājot Rugāju pagastā, Murmilovs divas reizes aizbrauca uz savu dzimteni Astrahaņu un aizveda sev līdz daudz vērtīgu mantu, kuras bija atņēmis pilsoņiem. Viņš aizveda apmēram 10 čemodānus ar mantām un pārtikas produktiem, kā arī 10 kabatas un rokas pulksteņus, to vidū arī zelta pulksteni. Daļu no mantām: 1 dīvānu, 2 krēslus, kažoku un citas pilsoņiem atņemtās mantas Murmilovs bez jebkādiem dokumentiem nosūtīja uz Iekšlietu tautas komisariāta apriņķa daļu kapteinim Pipo.

Tajā pašā apriņķī 1945. gada jūnijā – septembrī ar pilsoņu piekaušanu nodarbojās Iekšlietu tautas komisariāta Baltinavas pagasta nodaļas priekšnieks I. Minosjans un

Iekšlietu tautas komisariāta Tilžas pagasta nodaļas priekšnieks A. Mihelsons, kuri pilsoņiem nelikumīgi atņēma lopus, pārtikas produktus un citas mantas. Pie tam, lai mantas piesavinātos, viņi nekādu atņemtā īpašuma uzskaiti neveica.

Minosjans, Mihelsons, Pipo un citi Iekšlietu tautas komisariāta un Viļakas apriņķa milicijas darbinieki sistemātiski pret aizturētajiem bandītu atbalstītājiem pielietoja linča tiesu, viņus nošaujot bez izmeklēšanas un tiesas. No 1945. gada jūlija līdz septembrim, kā arī oktobra sākumā šajā apriņķī nelikumīgi tika nošauti apmēram 27 cilvēki.

Tādi pat fakti ir bijuši arī citos apriņķos (Madonas, Rēzeknes).

Sakarā ar to, ka turpinās atsevišķu Iekšlietu tautas komisariāta un milicijas darbinieku kriminālnoziedzumi, ir nepieciešams ātri un noteikti reaģēt uz šiem faktiem un pastiprināt cīņu ar tāda veida noziedzumiem. (..).

Kara tribunāla sodu prakse

(..)

Raksturīgākās lietas:

1. Bijušais karagūstekņu nometnes Nr. 277 priekšnieka vietnieks vecākais leitnants I. Jeršovs 1945. gada jūnijā, būdams ciemos un piedzēries, pazaudēja savu pulksteni. Pulksteņa zādzībā turot aizdomās pilsoni Zemīti, viņš aizgāja pie tās ciemos un ar pistoli "TT" viņu nošāva. (..).
2. Bijušais LPSR Iekšlietu tautas komisariāta cietuma Nr. 1 uzraugs staršina S. Holodins 1945. gada 6. augustā no ieslodzītā Babajeva paņēma zelta gredzenu, kuru par 375 rubļiem pārdeva un par saņemto naudu 192 rubļiem nopirka Babajevam produktus, bet pārējos 183 rubļus piesavinājās. 1945. gada 8. augustā Holodins no tā paša Babajeva paņēma 300 rubļus. No tiem par 130 rubļiem viņš Babajevam nopirka produktus, bet pārējos 170 rubļus piesavinājās. 1945. gada 9. augustā Holodins no cita ieslodzītā paņēma pulksteni, kuru pārdeva par 425 rubļiem, bet naudu piesavinājās. (..)
3. Bijušais Iekšlietu tautas komisariāta Ventspils apriņķa daļas finanšu nodaļas priekšnieks I. Kapitonovs sistemātiski žūpoja, kā rezultātā viņš notērēja 3754 rubļus no valsts līdzekļiem. (..)
4. Bijušais Iekšlietu tautas komisariāta Ludzas apriņķa daļas Nautrēnu pagasta nodaļas iecirkņa pilnvarotais I. Otdzuļs, tā paša pagasta Iekšlietu tautas komisariāta nodaļas milicis Treida un I. Daliga 1945. gada 12. maijā, izpildot

dienesta pienākumus, pilsones Bronislavas Jurkānes mājās kratīšanas laikā sarīkoja huligāniskas darbības, pieprasīja no mājas saimnieces Jurkānes degvīnu, uzsāka šaudīšanos, bet Otdzuļš vairākas reizes ar kulaku iesita pilsonim Beļinskim pa seju, jo viņš pieprasīja atdot viņam atņemto uzvalku. Pa ceļam uz Iekšlietu tautas komisariāta Nautrēnu pagasta nodaļu visi iegāja Sarnu sādžas iedzīvotāja Tadeuša Jurkāna mājā, sarīkojot tur huligāniskas izdarības: mājas saimniecei Jurkānei lika atnest degvīnu, bet, kad viņa atteicās, nošāva ar šauteni viņas 1923. gadā dzimušo meitu Malvīni. (..)

Latvijas PSR iekšlietu tautas komisariāta karaspēka
kara prokurora palīgs
justīcijas vecākais leitnants

Smirnovs.¹

-
1. LVA, PA-101. f., 8. apr., 20. l., 307., 308., 309., 311., 312., 313. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**LPSR Iekšlietu tautas komisariāta un LPSR Prokuratūras
Pavēle
par Latvijas PSR prokuratūras un IeTK iestāžu neapmierinošo darbu
arestantu lietu izmeklēšanā
par 1945. gadu**

00139/211661

Pilnīgi slepeni

Saturs: Par Latv. PSR Prokuratūras un IeTK iestāžu neapmierinošo darbu arestantu lietu izmeklēšanā

1945. gada 21. novembrī

Rīga

Pēc Latv. PSR Prokuratūras un IeTK ziņām, ir konstatēts, ka ar katru mēnesi cietumos palielinās to izmeklēšanā esošo ieslodzīto skaits, kuri tiek turēti, pārkāpjot KPFSR KPK (Kriminālprocesa kodeksa) 105. un 106. pantu. Ja uz 1945. gada

1. septembri no visiem ieslodzījumiem republikā, pārkāpjot termiņus, tika turēti 830 cilvēki jeb 20,6 %, tad uz 1945. gada 1. X ieslodzīto skaits ar KPK pārkāpumiem palielinājās līdz 1408 vai par 33 %.

Latv. PSR IeTK iestādēm uz 1945. gada 1. IX skaitījās 119 vai 13,4 % izmeklēšanā esoši ieslodzītie ar termiņu pārkāpumiem, uz 1945. gada 1. X skaitījās 167 cilvēki vai 20,6 %. Visvairāk pagarināto lietu skaitās IeTK Rīgas apriņķa nodaļā – 23 cilvēki, IeTK Cēsu apriņķa nodaļā – 10 cilvēki, IeTK Rēzeknes apriņķa nodaļā – 12 cilvēki. Izmeklēšanā esošo ieslodzīto vidū, kuri skaitās IeTK, ir pēc KPFSR Kriminālkodeksa 59.-3. panta 1945. gada janvārī arestētie: Augusts Jāņa dēls Tobulis, kurš skaitās pie IeTK Valkas apriņķa daļas, Anrozjs Kazimira dēls Augstris, Francis Daduna (?) dēls Tuļščiķs, Andrejs Konstantina dēls Ruze un citi skaitās pie IeTK Rēzeknes apriņķa nodaļas.

Latv. PSR IeTK nodaļā cīņai ar bandītismu skaitās grupveida izmeklēšanas lieta par Pētera Pētera dēla Raskača un citu apsūdzību pēc KPFSR kriminālkodeksa 59.-3. panta, skaitā 12 cilvēki, no 1945. gada 23. VI.

Daugavpils apriņķa milicijas iestādēs skaitās 9 cilvēki, kuri ieslodzīti ar termiņu pārkāpumiem, kuru vidū ir Nikolajs Jēpifana dēls Grigorjevs, arestēts 1945. g. 5. I., Pjotrs Donāta dēls Pakuļs, arestēts 1945. g. 22. II un citi. IeTK Milicijas kriminālmeklēšanas nodaļā skaitās 16 izmeklēšanā esošie ieslodzītie, kuru vidū Ulita (?) Kirila meita Pikeļeva, arestēta 1945. g. 9. VI, Irina Friča meita Rozenberga, arestēta 1945. g. 8. VI un citi.

Latv. PSR teritoriālajām Prokuratūras iestādēm uz 1945. gada 1. X ar termiņu pārkāpumiem skaitījās 36 cilvēki vai 21,6 %, uz 1945. gada 1. XI skaitījās 103 cilvēki vai 25 %. Visvairāk izmeklēšanā esošo ieslodzīto skaitās Daugavpils apriņķa prokuroram – 17 cilvēki, Bauskas apriņķa prokuroram – 7 cilvēki, Talsu apriņķa prokuroram – 6 cilvēki u.c. Izmeklēšanā esošais ieslodzītais Antons Donata dēls Lončs, arestēts 1944. gada 16. XII pēc KPFSR KK 142. panta, Rēzeknes apriņķa prokuroram skaitās no 1945. gada 4. V. Izmeklēšanā esošais arestētais Artūrs Pētera dēls Plinte, kurš pēc KPFSR KK 59.-3. panta arestēts 1945. gada 16. V no aresta dienas skaitās Talsu apriņķa prokuroram. Izmeklēšanā esošā ieslodzītā Mihalina Pētera meita Jonane, kura pēc KPFSR KK 17.-59.-3. panta arestēta 1945. gada 22. III no 1945. gada 17. VII skaitās Ludzas apriņķa prokuroram.

Arestu sankcionēšai IeTK darbinieki, milicijas un Prokuratūras iestādes pieiet formāli, nepietiekami pārbaudot materiālus, kā rezultātā izmeklēšanas tiesu iestādes, izskatot lietu instancēs, daudzus ieslodzītos atbrīvo no apcietinājuma.

Tā, piemēram, 1945. gada augustā no cietumiem lietu pārtraukšanas dēļ tika atbrīvoti 30 cilvēki, lietas izmeklējot un izmainot drošības līdzekli. To pašu iemeslu dēļ septembrī atbrīvoti 120 cilvēki. Augustā tiesas pieņēma 6, bet septembrī 20 attaisnojošus spriedumus.

Lielāko tiesu sankcijas personu arestam, kuras atbrīvotas no cietumiem, savā laikā deva pilsētu un apriņķu prokurori. Sakarā ar tādu formālu pieeju sankciju došanai, daudzi arestētie ilgu laiku ieslodzījumā tika turēti nelikumīgi.

Augstāk minētie izmeklēšanas darba trūkumi ir rezultāts tam, ka IeTK apriņķu pilsētu nodaļu priekšnieki bieži izmeklēšanas veikšanu uztic maz pieredzējušiem darbiniekiem un ik dienas neseko viņu darbam, bet pilsētu, apriņķu un rajonu prokurori vāji īsteno izmeklēšanas kontroli un nepietiekami sniedz praktisku palīdzību izmeklēšanas veikšanā IeTK un milicijas iestādēm.

Tāds stāvoklis arestantu lietu izmeklēšanā un sankciju došanā arestiem turpmāk nav ciešams.

Pavēlam:

1. IeTK apriņķu daļu priekšniekiem, LPSR IeTK milicijas pārvaldes priekšniekam, pilsētu, apriņķu un rajonu prokuroriem 15 dienu laikā pārbaudīt arestantu lietu skaitu, salīdzinot tās ar cietumu ziņām, pieņemt mērus, lai šajā periodā tiktu pabeigtas visas izmeklēšanas lietas. Darbu veikt ar tādu aprēķinu, lai uz 1945. gada 25. XII cietumos netiktu turēts neviens ieslodzītais pēc KPK 105. un 116. panta pārkāpumiem.
2. Pilsētu, apriņķu un rajonu prokuroriem un IeTK apriņķu nodaļu priekšniekiem, arestējot to vai citu personu, rūpīgi pārbaudīt iepriekšējās pārbaudes materiālus un tikai tad, ja ir pietiekamas ziņas, veikt ieslodzīšanu. Tiesības sankcionēt arestu ir pilsētas, apriņķu vai rajona prokuroram vai viņu pienākumu izpildītājiem.
3. IeTK apriņķu nodaļu priekšniekiem, pilsētu, apriņķu un rajonu prokuroriem stingri sekot tam, lai tās iestādes, kurām nosūtīta izmeklēšanas lieta, ieslodzītos nosūtītu uz cietumiem.
4. Pilsētu, apriņķu un rajonu prokuroriem tautas tiesās nekavējoties pārbaudīt neizskatītās arestantu lietas, atklājot lietas ar KPFSR KPK, PSR Savienības

Tieslietu tautas komisariāta, IeTK un PSRS prokurora 12. septembra direktīvas Nr. 054/0233/199 s pārkāpumiem, pieņemot mērus to visdrīzākajai izskatīšanai.

5. IeTK pilsētu un apriņķu daļu priekšniekiem ņemt savā personīgajā kontrolē izmeklēšanas veikšanu un stingri sekot, lai operatīvais sastāvs, kurš nodarbojas ar izmeklēšanas darbu, ievērotu sociālistisko likumību.

Pilsētu, apriņķu un rajonu prokuroriem iekārtot arestantu lietu uzskaiti, noteikt izmeklēšanas veikšanas ikdienas kontroli un sniegt IeTK un milicijas iestādēm praktisku palīdzību izmeklēšanas darbā, nododot attiecīgus norādījumus, tā arī personīgi piedaloties lietu izmeklēšanā.

Uzdot pilsētu, apriņķu un rajonu prokuroriem ik dienu veikt kontroli par arestantu lietu izskatīšanu tautas tiesās.

6. LPSR Prokuratūras izmeklēšanas daļas priekšniekam biedram Paeglem, nodaļas priekšniekam par SZM (Strādnieku – zemnieku milicijas) uzraudzību biedram Zakkaram un krimināli tiesiskās daļas priekšniekam biedram Audriņam iekārtot speciālu uzskaiti par arestantu lietām un stingri sekot šo lietu savlaicīgai izmeklēšanai un izskatīšanai tiesās.

7. IeTK pilsētu un apriņķu nodaļu priekšniekiem, IeTK operatīvo daļu priekšniekiem atklāt personas, kuras ir pieļāvušas vilcināšanos arestantu lietās un vainīgajām uzlikt administratīvus sodus.

Pilsētu, apriņķu un rajonu prokuroriem visos vilcināšanās gadījumos ar lietu izmeklēšanu un sociālistiskās likumības pārkāpšanu, nekavējoties ziņot republikas prokuroram vainīgo sodīšanai.

Latvijas PSR iekšlietu tautas komisārs

ģenerālmajors

A. Eglītis

Latv. PSR prokurora vietas izpildītājs

3. klases justīcijas padomnieks

V. Čerņajevs.¹

---

1. LR IeM arhīvs, 1. f., 3. apr., 4. l., 207., 208., 209. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Latvijas PSR iekšlietu tautas komisāra A. Eglīša pavēle par čekistu disciplīnas uzlabošanu Latvijas PSR IeTK aparātos

Slepeni

Latvijas PSR iekšlietu tautas komisāra pavēle

1945. gads

Saturs: Par čekistu disciplīnas nostiprināšanu Latvijas PSR IeTK aparātos

Nr. 019

1945. gada 26./28. novembrī

Neraugoties uz maniem vairākkārtējiem norādījumiem IeTK apriņķu daļu priekšniekiem, viņu vietniekiem un apakšvienību priekšniekiem par darba kontroles un audzināšanas darba pastiprināšanu ar nolūku izskaust pārkāpumus un noziegumus IeTK personālsastāva vidū, līdz šim laikam ir sastopami visrupjākie revolucionārās likumības pārkāpumi.

Tā, piemēram, IeTK Rēzeknes apriņķa nodaļas IeTK Silajāņu pagasta nodaļas priekšnieks Rogozins 1945. gada oktobrī arestēja 3 bandītu atbalstītājus, nogādāja viņus uz Ribenišu sādžu, kur pēc viņa pavēles iznīcinātāju bataljona kaujinieki viņus nošāva.

Tā paša apriņķa IeTK daļas Makašēnu pagastā cīņai ar bandītismu daļas operatīvais pilnvarotais Galkins pratināšanas laikā ievainoja ar revolvera šāvieniem bandītu, kurš bija ieradies brīvprātīgi. Viņš slimnīcā nomira.

IeTK Madonas apriņķa Bērzaunes pagasta nodaļas priekšnieks leitnants Gusars un nodaļas cīņai ar bandītismu operatīvais pilnvarotais Ruls, pārgērbusies civilajās drēbēs, piedraudot ar ieročiem, aplaupīja kādu viensētu.

IeTK Madonas apriņķa IeTK Mēdzulas pagasta nodaļas priekšnieks vecākais leitnants Konstantinovs kopā ar milicijas iecirkņa pilnvarotajiem Ņevkritihu un Bolotņikovu nodarbojās ar nelikumīgām kratīšanām, kuru laikā pieprasīja degvīnu, naudu, bet š.g 22. oktobrī izdarīja dzīvokļa apzagšanu.

IeTK Jēkabpils apriņķa IeTK Vislicas pagasta nodaļas priekšnieks Zaharovs ar iznīcinātāju bataljona kaujinieku grupu, izpildot operatīvo uzdevumu un būdami dzēruma stāvoklī, sarīkoja grautiņu kādā viensētā, salauza mēbeles, izsita logus, sasita traukus un ar šauteni nošāva 2 cūkas, kuru gaļu sadalīja savā starpā.

IeTK Daugavpils apriņķa Līvānu pagasta milicijas iecirkņa pilnvarotais Ivanovs ar iznīcinātāju bataljona kaujinieku grupu, izpildot operatīvo uzdevumu, kādā no pagasta viensētām nelikumīgi atņēma divas cūkas un alus mucu, cūkas tūdaļ pat ar šauteni nošāva, gaļu piesavinājās, bet alu izdzēra. (..).

Pavēlu:

1. IeTK Rēzeknes apriņķa nodaļas priekšniekam apakšpulkvedim Rodionovam izteikt rājienu.
IeTK Madonas apriņķa nodaļas priekšniekam majoram Stamura izteikt rājienu.
IeTK Jēkabpils apriņķa nodaļas priekšniekam kapteinim Kiršbaumam un IeTK Daugavpils pilsētas nodaļas priekšniekam majoram Titovam izteikt brīdinājumu.
2. Brīdinu visus IeTK apriņķu nodaļu priekšniekus, viņu vietniekus un apakšvienību priekšniekus, ka turpmāk nepieņemot nepieciešamos pasākumus, lai novērstu pārkāpumus un noziegumus viņiem uzticētajos aparātos, tiks sodīti tāpat kā disciplīnas pārkāpēji.
3. Pavēli izziņot visam Latvijas PSR IeTK personālsastāvam.

Latvijas PSR iekšlietu tautas komisārs ģenerālmajors

A. Eglītis.¹

---

1. IeM arhīvs, 1. f., 3. apr., 4. l., 26., 26.^a lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas karaspēka kara prokurora palīga
apakšpulkveža Goroševiča apskats par Valsts drošības ministrijas
iestāžu pārtrauktajām izmeklēšanas lietām un sociālistiskās likumības
pārkāpšanas faktiem**

“Apstiprinu”

Pilnīgi slepeni

LPSR Iekšlietu ministrijas
karaspēka kara prokurora
vietas izpildītājs
justīcijas apakšpulkvedis
Luhminskis

1950. gada 28. februārī

Apskats

Par Valsts drošības ministrijas iestāžu pārtrauktajām izmeklēšanas lietām un sociālistiskās likumības pārkāpšanas faktiem lietu izmeklēšanā 1949. gada 2. pusgadā un 1950. gada janvārī

1949. gada 2. pusgadā un 1950. gada janvārī LPSR Valsts drošības ministrijas iestādes pavisam ir pārtraukušas 18 speciālās lietas par 27 cilvēkiem. (..).

(..) No 27 cilvēkiem, kuru lietu tiesvedība tika pārtraukta, no ieslodzījuma atbrīvoti 15 cilvēki. Lietu tiesvedība ir pārtraukta 11 cilvēkiem sakarā ar viņu nāvi pēc saslimšanas ieslodzījuma laikā.

No ieslodzījuma atbrīvotie tika apsūdzēti:

1. Dzimtenes nodevība	9 cilvēki
2. Dzimtenes nodevēju atbalstīšanā un slēpšanā	6 cilvēki. (..)

No ieslodzījuma atbrīvoto tautība:

latvieši	12 cilvēki
krievi	3 cilvēki

Atbrīvotās personas tika turētas ieslodzījumā:

no 3 līdz 10 dienām	1 cilvēks
no 1 mēneša līdz 2 mēnešiem	7 cilvēki
no 2 līdz 3 mēnešiem	3 cilvēki
no 3 līdz 4 mēnešiem	2 cilvēki
no 1 gada līdz 1,5 gadam	2 cilvēki. (..)

Lietu pārtraukšanas iemesli

(..) Izpētot pārtraukto lietu un arestēto atbrīvošanas no ieslodzījuma iemeslus, nācās atzīmēt, ka lietu pārtraukšanas galvenais apstāklis ir tas, ka iepriekšējos materiālus, kurus Valsts drošības ministrijas iestādes iesniedz kara prokuratūrai arestu sankcijas saņemšanai, atsevišķi Valsts drošības ministrijas iestāžu darbinieki ir sastādījuši neobjektīvi, bet atsevišķās lietās materiāli ir falsificēti, kā rezultātā ir arestēti tie cilvēki, kurus arestēt nevajadzēja.

Zemāk tiek minētas raksturīgākās pārtrauktās lietas:

1. LPSR Valsts drošības ministrijas Cēsu apriņķa nodaļas operatīvais pilnvarotais leitnants Petrovs 1949. gada augustā kara prokuratūrai iesniedza

materiālus par pilsoņa J. Bebra arestu kā aktīvu bandītu atbalstītāju, pie tam viņš noslēpa, ka Bebris 1948. un 1949. gadā vietējās varas pārstāvjiem daudzkārt ziņoja par to, ka viņa mājās vairākkārt parādījušies bandīti. Petrovs noslēpa arī to, ka sakarā ar šiem Bebra paziņojumiem vietējās varas orgāni vairākkārt veica to noziedznieku meklēšanu, kuri bija iegājuši viņa mājā. Falsificēto materiālu pārbaudes rezultātā, kuri kļuva par Bebra aresta pamatu, izmeklēšanas procesā lieta par viņa tiesvedību pārtraukta. (..).

2. LPSR Valsts drošības ministrijas Ilūkstes apriņķa nodaļa arestēja pilsoni Jonasi Čeiči par aktīvu līdzdalību soda akcijās pret padomju pilsoņiem laikā, kad Aknīstes pagastu bija okupējis ienaidnieks. 7. augustā Čeiči atbrīvoja, jo izrādījās, ka nav arestēta tā persona, kuru vajadzēja arestēt.
3. 1949. gada 25. maijā tika arestēts Valters Jansons, kurš 1941. gada jūnijā kopā ar bijušiem aizsargiem pārgāja nelegālā stāvoklī un bija “zaļo bandas” dalībnieks. Šīs bandas sastāvā viņš ar ieročiem rokās cīnījās pret Padomju armiju, apšaudīja un atbruņoja sīkas Padomju armijas karavīru grupas, kuras bija atpalikušas no savām karaspēka daļām. Līdz ar vācu karaspēka ienākšanu Suntažu pagastā viņš brīvprātīgi iestājās paš aizsardzības grupā un šucmaņos, un ar ieročiem rokās piedalījās padomju pilsoņu arestos, konvojēšanā un nošaušanā. Par Jansona aresta pamatu kļuva 4 liecinieku liecības. Iepriekšējās izmeklēšanas laikā minētie liecinieki no jauna tika nopratināti un arestēti Jansona atpazīšanas laikā paziņoja, ka viņi to nepazīstot un liecības attiecoties uz citu personu – Suntažu pagasta iedzīvotāju Osvaldu Jansonu. Vienlaicīgi sakarā ar šo lietu tika nopratināti arī citi liecinieki, kuri liecināja, ka arestēto Jansonu viņi pazīstot sen un, ka viņš visu vācu okupācijas laiku dzīvojis Madonas apriņķa Lubānas pagastā un strādājis par mežsargu. (..).
4. 1949. gada 25. maijā tika arestēts Alfrēds Vāravs. Par Vārava aresta pamatu kalpoja divu arestēto liecinieku liecības, kuri Vāravu apvainoja par to, ka viņš vācu okupācijas laikā, dzīvojot Rīgā, 1944. gada augustā brīvprātīgi iestājies vācu armijas 15. “SS” divīzijā un piedalījies kaujās pret Padomju armijas daļām. Vēlāk Vāravs ticis nosūtīts uz 19. “SS” divīziju Kurzemes frontē, kur 1945. gada martā brīvprātīgi iestājies vācu izlūkošanas daļā 212. Izmeklēšanas procesā Vāravs sevi par vainīgu neatzina un liecināja, ka nekāda sakara ar vācu izlūkošanas iestādēm viņam neesot bijis, bet līdz 1944. gada martam viņš dzīvojis okupētajā teritorijā un strādājis par tehniķi rūpnīcā “VEF”, bet pēc

tam kopā ar citiem strādniekiem mobilizēts vācu armijā, kurā kā ierindnieks dienējis līdz 1944. gada oktobrim, kad dezertējis un līdz 1945. gada maijam slēpies Tukuma apriņķa Matkules pagasta “Dorinu” mājās.

Liecinieki Bambis un Streina, no jauna nopratināti, no savām agrāk sniegtajām liecībām atteicās un paziņoja, ka viņi iepriekšējās izmeklēšanas laikā snieguši izdomātas liecības. Tādējādi pirmatnējais materiāls par Vāravu neapstiprinājās, tiesvedība Vārava lietu pārtrauca un viņu no ieslodzījuma atbrīvoja.

5. 1949. gada 27. aprīlī LPSR Valsts drošības ministrijas iestādes arestēja Jāni Gertneru par to, ka viņš kopš LPSR pirmajām vācu okupācijas dienām brīvprātīgi iestājies pašaizsardzības grupā. Viņa apbruņojumā bijusi šautene un viņš piedalījies padomju pilsoņu un aktīvistu masveida arestos un nošaušanā. 1943. gadā Gertners brīvprātīgi iestājies policijas bataljonā. Par Gertnera aresta pamatu kalpoja četru liecinieku liecības. Iepriekšējās izmeklēšanas procesā augstāk minētie liecinieki savas liecības izmainīja un paziņoja, ka viņi Gertneru nepazīstot un vācu policijā viņu nekad neesot redzējuši un policijā strādājis nevis Jānis Gertners, bet Ernests Gertners, kura atrašanās vieta viņiem neesot zināma. Vēl vairāk. Lietā ir noskaidrots, ka Gertners Viļakas apriņķī nekad neesot dzīvojis un ne ar kādu soda darbību vācu okupācijas laikā nav nodarbojies. Tādējādi pirmatnējais materiāls par Gertneru nav apstiprinājies, un lietu attiecībā par Gertneru 1949. gada 6. septembrī pārtrauca un viņu no ieslodzījuma atbrīvoja.
6. 1949. gada 30. augustā Valsts drošības ministrijas Rēzeknes apriņķa daļas operatīvais pilnvarotais Štekels aizturēja kolhoza rēķinvedi Donātu Skudru, kuru turēja aizdomās par sakariem ar bandītiem un ievietoja iepriekšējā ieslodzījuma kamerā. Skudra ieslodzījumā tika turēts līdz 1949. gada 16. septembrim, bet vēlāk no ieslodzījuma viņu atbrīvoja. Bet pēc tam atkal 1949. gada 7. oktobrī ar prokurora sankciju Skudra otro reizi tika arestēts un ieslodzīts cietumā. Tādējādi Skudra nelikumīgi bez prokurora sankcijas tika turēts ieslodzījumā 18 diennaktis. 1949. gada 16. novembrī Skudra pratināšanā liecināja, ka viņu laika posmā no 1949. gada 30. augusta līdz 16. septembrim vairākkārt nopratinājis operatīvais pilnvarotais Štekels, kurš pratināšanas laikā viņu fiziski ietekmējis, ka par viņu 30. augustā, 31. augustā, 1. un 2. septembrī, tikuši sastādīti protokoli, kurus viņš parakstījis. Taču pārbaudot Skudras

apsūdzības izmeklēšanas lietu, augstāk minēto protokolu nebija un aresta sankcijas saņemšanas momentā šie protokoli lietai pievienoti netika.

Skudras materiālu izmeklēšanas procesā tie neapstiprinājās un 1950. gada 16. janvārī lieta pret viņu tika pārtraukta un viņš no ieslodzījuma atbrīvots.

Tā Skudra ieslodzījumā nepamatoti tika turēts vairāk nekā 3 mēnešus. 1949. gada 23. novembrī kara prokuratūra iesniedza LPSR Valsts drošības ministram norādījumu, lai vainīgos sauktu pie atbildības un turpmāk nepieļautu revolucionārās likumības pārkāpumus, taču atbilde līdz šim laikam nav saņemta.

7. 1949. gada 8. aprīlī Valsts drošības ministrijas Ilūkstes apriņķa nodaļa arestēja Staņislavu Subatu par sakariem ar bruņotu bandītu grupu, kuras dalībniekus viņš uzņēmis savās mājās un apgādājis ar pārtikas produktiem, informējis par karaspēka parādīšanos pagastā un ar laivu pārcēlis bandītus pāri Daugavai. Par Subata aresta pamatu kalpoja liecinieku Marušēviča un arestētā Plānā 1948. gada liecības un paša Subata 1948. gada 6. oktobra personīgā atzīšanās, kuru bija sastādījis Valsts drošības ministrijas Ilūkstes apriņķa nodaļas operatīvais pilnvarotais jaunākais leitnants Valters un operatīvais pilnvarotais leitnants Šmoņins. Iepriekšējās izmeklēšanas procesā liecinieki Plānais un Subata savas liecības izmainīja, savu agrāko liecību došanu motivējot ar nepareizām izmeklēšanas metodēm, piemēram, ar fiziskas iedarbības pielietošanu pret Plāno. Citi nopratinātie liecinieki neapstiprināja Subata sakarus ar bandītiem un 1949. gada 14. jūlijā tiesvedības lietu pret Subatu pārtrauca un viņu no ieslodzījuma atbrīvoja. Tādējādi Subats tika arestēts un turēts ieslodzījumā nelikumīgi, apmēram, 4 mēnešus operatīvo pilnvaroto Šmoņina un Valtera vainas dēļ, kuri pēc būtības falsificēja Subata apsūdzības materiālus. Pēc kara prokuratūras priekšlikuma par leitnanta Šmoņina un jaunākā leitnanta Valtera saukšanas pie atbildības. LPSR valsts drošības ministra vietnieks viņiem izteica tikai brīdinājumu.

Analoģiskas ir arī citas pārtrauktās lietas. Augstāk minēto lietu ir pietiekami daudz, lai izdarītu secinājumu par to, ka galvenais lietu pārtraukšanas iemesls ir, kā jau tika norādīts, liecinieku liecību neobjektīva pierakstīšana, materiālu falsifikācija un atsevišķu Valsts drošības ministrijas darbinieku steiga, sagatavojot arestu materiālus. (..).

Kā apstiprinājumu atsevišķu Valsts drošības ministrijas iestāžu nenopietnajai un sasteigtajai attieksmei arestu materiālu sagatavošanā var minēt šādus faktus:

1. 1949. gada septembrī kara prokuratūrai tika iesniegts materiāls Jāņa Horsta arestam par to, ka 1948. gada vasarā Horsts iestājies nacionālistiskajā pagrīdes organizācijā, kura sev bija izvirzījusi mērķi – veikt bruņotu cīņu pret padomju varu. Vēlākās pārbaudes laikā tika noskaidrots, ka Horsts jau 1949. gada jūnijā izdarījis pašnāvību.
2. Septembrī tika iesniegts materiāls Mārta Labona arestam par to, ka vācu okupācijas laikā viņš bijis aktīvs vācu soda vienību dalībnieks. Pārbaudē tika noskaidrots, ka sakarā ar smagu slimību Labons atradies slimnīca un 1949. gada septembrī nomiris.
3. 1949. gada martā tika dota sankcija Kārļa Sīpola arestam. Viņš tika atmaskots par to, ka 1943. gadā brīvprātīgi iestājies par uzraugu Rīgas centrālcietuma dienestā, nežēlīgi izturējies pret politiskajiem ieslodzītajiem un viņus piekāvis. Pārbaudes procesā tika konstatēts, ka Sīpolu jau 1946. gadā LPSR Iekšlietu ministrijas karaspēka kara tribunāls pēc Kriminālkodeksa 58.-1.^a panta notiesājis uz 20 gadiem katorgas darbos un, atrodoties nometnē, viņš 1947. gada 20. aprīlī nomiris.

Galvenais šo materiālu trūkums, kuri tiek iesniegti arestu sankciju saņemšanai, joprojām ir tas, ka daudzos gadījumos arestēto nopratināšanas protokoli tiek sastādīti nekvalitatīvi, daudzi Valsts drošības ministrijas operatīvie darbinieki liecinieku liecības pieraksta nekonkrēti, vispārējās frāzēs par nozieguma faktiem, nenorādot tos apstākļus, kuri nopratinātajiem ir zināmi par tiem vai citiem noziegumiem, kas negatīvā veidā atsaucas uz tālāko izmeklēšanas procesu, kad šīs, personas vēlāk iztaujājot, savas liecības būtiski izmaina. (..).

Pie tam, noformējot aresta materiālus, nepietiekami tiek pārbaudīta arestam paredzētā personība, nepietiekami tiek noprecizēts viņu uzvārds, vārds un tēva vārds, dzimšanas gads un vieta un nodarbošanās. (..).

Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas karaspēka kara prokurora palīgs
justīcijas apakšpulkvedis

Goroševičs.¹

---

1. LVA, PA-101. f., 13. apr., 82. l., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

7. nodaļa

Nelikumības un noziegumi ieslodzījuma vietās

Latvijas PSR prokurora A. Mišutina ziņojums par stāvokli Latvijas cietumos

Slepeni

Nr. 2025-s

PSRS prokuratūra

LPSR prokurors

1945. gada 29. oktobrī

Latvijas K(b)P CK sekretāram

b. J. Kalnbērziņam

Latvijas PSR prokuratūra ir veikusi LPSR Iekšlietu tautas komisariāta cietumu stāvokļa un tajos turēto arestēto likumības pārbaudi. Pārbaudes rezultātā Latvijas PSR cietumos tika konstatēts ārkārtīgi smags stāvoklis attiecībā uz ieslodzīšanas termiņiem un ieslodzīto sanitārajiem un sadzīves apstākļiem. Pavisam republikas teritorijā atrodas 11 cietumi, no kuriem 3 atrodas Rīgā un Ventspilī, Daugavpilī, Liepājā, Cēsīs, Valmierā, Rēzeknē, Madonā un Ludzā.

Visos 11 cietumos ir jābūt ieslodzītiem ne vairāk kā 4430 cilvēkiem (limits), taču 1945. gada 20. oktobrī tajos atradās 5416 cilvēki, kas limitu pārsniedz vairāk nekā par 25 %. No šī skaita 4285 cilvēki ir izmeklēšanā esošie ieslodzītie un 1091 cilvēks ir jau notiesāts un nosūtāms uz nometnēm vai kolonijām. Turklāt cietumos atrodas 41 cilvēks, kuriem ir piespriests nāvessods.

Sevišķi smags stāvoklis ar ieslodzīto uzturēšanu ir konstatēts šādos cietumos: Rīgas pilsētas 1. (Centrālajā) cietumā, kurā pēc limita būtu jāatrodas 700 cilvēkiem, taču faktiski tur ir ieslodzīti 1654 cilvēki, t.i. – gandrīz 2,5 reizes vairāk par noteikto normu.

Cietumā Nr. 10 Rēzeknē, kurā pēc limita būtu jāatrodas 250 cilvēkiem, taču tur faktiski ieslodzīti ir 596 cilvēki.

Cietumā Nr. 7 Liepājā, kurā pēc limita būtu jāatrodas 225 cilvēkiem, tiek turēti 334 cilvēki.

Līdzīgs stāvoklis ir arī Madonas, Ludzas cietumos un Rīgas pilsētas cietumā Nr.2.

Šāds stāvoklis ir izveidojies vairāku iemeslu dēļ, no kuriem galvenais ir izmeklēšanas iestāžu nevērtīgā vilcināšanās ar lietu izmeklēšanu.

Tā, piemēram, Latvijas PSR Valsts drošības tautas komisariāta iestādēm skaitās 1571 cilvēks, Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariātam – 830 cilvēki, prokuratūras iestādēm – 830 cilvēki, milicijai – 387 cilvēki un pretizlūkošanas dienestam “Smerš” – 30 cilvēki.

Ieslodzītie arestā tiek turēti ilgu laiku – no 5 līdz 6 un pat vairāk mēnešiem. Ieslodzīto aizturēšanas termiņi tiek rupji pārkāpti. Turklāt šāds stāvoklis pasliktinās mēnesi no mēneša. Tā, piemēram, uz 1945. gada 1. septembri Latvijas PSR Valsts drošības tautas komisariāts virs termiņa aizturēja 510 cilvēkus jeb 31 % no kopējā ieslodzīto skaita, bet uz 1945. gada 1. oktobri šis skaits palielinājās līdz 846, kas sastāda 52 %, t.i., vairāk kā pusi no visiem arestētajiem. No šiem ieslodzītajiem Latvijas PSR Valsts drošības tautas komisariāta iestādēm 2 cilvēki skaitās no 1944. gada oktobra, 7 cilvēki no novembra un 8 cilvēki no decembra. Viņiem no janvāra skaitās – 76 cilvēki, no februāra – 110, no marta – 98 un no aprīļa un maija – 383 cilvēki. Īpaši slikti izmeklēšanu veic Valsts drošības tautas komisariāta Abrenes, Madonas un Rēzeknes apriņķa nodaļas. Tā, piemēram, Valsts drošības tautas komisariāta Abrenes apriņķa nodaļā uz 1945. gada 1. oktobri skaitījās 149 arestētie, no kuriem lielākā daļa tika aizturēti 1945. gada februārī, martā un aprīlī.

Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta iestādēm uz 1945. gada 1. septembri skaitījās 119 cilvēki ar aizturēšanas termiņu pārkāpumiem, bet uz 1945. gada 1. oktobri šis skaits sasniedza 167 cilvēkus jeb 20,6 % no viņiem esošā arestēto skaita. Tātad arī Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariātam ir tendence pasliktināt izmeklēšanas termiņus arestēto lietās.

No tām personām, kuras skaitās Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariātam, vairāki arestētie tiek turēti no pagājušā gada novembra un decembra. Tā, piemēram, ieslodzītais V. Naglis, kuru arestēja 1944. gada 17. novembrī, vēl līdz šai dienai skaitās kā LPSR Iekšlietu tautas komisariāta aizturētais. No 1945. gada janvāra ieslodzītais A. Tubulis skaitās Iekšlietu tautas komisariāta Valkas apriņķa nodaļā. No tā paša laika

Iekšlietu tautas komisariāta Rēzeknes apriņķa nodaļā skaitās ieslodzītie Aukstris, Tuščiks un Ruze.

LPSR milicijas iestādēm uz 1945. gada 1. oktobri skaitās 79 cilvēki jeb 24 %, kuru aizturēšanas termiņi ir beigušies. Tajā skaitā Daugavpils apriņķa milicijai 10 ieslodzītie skaitās no 1944. gada. LPSR Iekšlietu tautas komisariāta Milicijas pārvaldes kriminālmeklēšanas nodaļā ieslodzītie Zaharēvičs, Rasa un Buļš skaitās no 1945. gada janvāra, kā arī ieslodzītā U. Pikeļeviča, kura apsūdzēta pēc 164. panta 2. daļas, I. Rozenberga, kura apsūdzēta pēc 192. panta 2. daļas. Viņas arestētas jau 1945. gada 8. jūnijā.

Tāds pats stāvoklis ar ieslodzīto aizturēšanu ir tiesu un prokuratūras iestādēm. Tā, piemēram, LPSR Iekšlietu tautas komisariāta karaspēka kara tribunālam uz 1945. gada 1. septembri skaitījās 43 cilvēki, t.i., 13,8 %, kurus aizturēja virs noteiktā termiņa, bet uz 1945. gada 1. oktobri šis skaits ir palielinājies līdz 118 cilvēkiem, t.i., – par 24 %, tajā skaitā no 1945. gada 4. jūlija kara tribunālam skaitās 34 cilvēki, kuri apsūdzēti vienā grupveida lietā. Tie ir Francs, Eglītis un citi. No 1945. gada 11. jūlija skaitās 24 ieslodzītie, kuri apsūdzēti Albana, Asara un citu grupveida lietā.

Latvijas PSR tautas tiesām uz 1945. gada 1. septembri skaitījās 7 ieslodzītie, kuri tika turēti, pārkāpjot aizturēšanas termiņus, bet uz 1945. gada 1. oktobri tādu aizturēto bija jau 17 cilvēki jeb 23 % no kopējā ieslodzīto skaita. Tajā skaitā Daugavpils apriņķa 3. iecirkņa tautas tiesai no 1945. gada 4. jūnija skaitās ieslodzītais A. Voronovs un no 1945. gada 25. jūnija ieslodzītais V. Lukjanovs.

Kara prokuroriem ar aizturēšanas termiņa pārkāpumiem skaitās 45 ieslodzītie, t.sk. Rīgas pilsētas garnizona kara prokuroram no 1945. gada 16. jūlija skaitās arestētais V. Rogačevskis. LPSR Iekšlietu tautas komisariāta karaspēka kara prokuroram no 1945. gada 30. jūlija skaitās 5 cilvēki, kuri apsūdzēti I. Poļakova un citu grupveida lietā. Teritoriālās prokuratūras iestādēm skaitās 103 cilvēki ar aizturēšanas termiņu pārkāpumiem, t.sk. Rēzeknes apriņķa prokuratūrai no 1945. gada 4. maija skaitās ieslodzītais A. Lenčs, kurš arestēts jau 1944. gada decembrī. Talsu apriņķa prokuratūrai no 1945. gada 17. jūnija skaitās 6 cilvēki, kuri apsūdzēti Zariņa, Leiba un citu grupveida lietā.

Otrs galvenais Latvijas PSR cietumu lielās pārslodzes iemesls ir notiesāto nesavlaicīga nosūtīšana uz kolonijām un nometnēm. Tā, piemēram, līdz 1945. gada 20. oktobrim uz kolonijām un nometnēm vajadzēja etapēt 1901 notiesāto cilvēku, taču viņu nosūtīšana notiek ārkārtīgi lēni, un ieslodzītie pēc notiesāšanas un sprieduma

stāšanās likumīgā spēkā ilgu laiku turpina palikt cietumos. Tā, piemēram, Rīgas pilsētas cietumā Nr. 1 tiek turēti 593 tādi ieslodzītie, Rīgas pilsētas cietumā Nr. 2 – 323, Liepājas pilsētas cietumā Nr. 7 – 92, Rēzeknes pilsētas cietumā Nr. 10 – 83 ieslodzītie utt.

Neraugoties uz tādu stāvokli un republikas prokuratūras vairākkārtējiem norādījumiem, LPSR Iekšlietu tautas komisariāts notiesāto un arestēto nosūtīšanai neveic nepieciešamos pasākumus.

Sakarā ar cietumu pārpildītību un to, ka LPSR Iekšlietu tautas komisariāts neveic nepieciešamos pasākumus, ieslodzīto sanitārie un sadzīves apstākļi ir ārkārtīgi smagi. Cietumu lielākajā daļā nav gultu vai nāru. Nav ne tikai gultas piederumu, bet pat salmu maisu, un ieslodzītie dažkārt ir spiesti vairākus mēnešus gulēt tieši uz kailas cementa grīdas.

Neapmierinoša ir arī sanitāri medicīniskā apkalpošana. Lielākajā cietumu daļā nav galveno medikamentu, tie nav nokomplektēti ar medicīnisko personālu (Madonā, Rēzeknē, Cēsīs). Vairākos cietumos ir vērojama netīrība un utis (Valmierā, Ventspilī un citur).

Sakarā ar ilgo aizturēšanu un antisanitāro stāvokli, cietumos daudzi ieslodzītie slimo un 1945. gada 9 mēnešos Latvijas PSR cietumos ir nomiruši 98 cilvēki.

Epidēmiskās saslimšanas pagaidām nav novērotas, taču to uzliesmojums nav izslēgts.

Vairākums cietumu ziemas periodam ir sagatavojušies apmierinoši, taču Valmieras, Rēzeknes un Ludzas cietumi vēl nav pabeiguši kameru balsināšanu un logu iestiklošanu. Visos cietumos ļoti slikts stāvoklis ir ar kurināmā ieviešanu. Līdz 1945. gada 30. oktobrim ir ievesti tikai 10 % no nepieciešamā malkas daudzuma.

Republikas prokuratūra izmeklēšanas iestādēm vairākkārt ir izvirzījusi jautājumu par to, lai paātrinātu izmeklēšanu tajās lietās, par kurām apsūdzētie ir arestēti.

Katru mēnesi saraksti par tiesas arestētajiem, kuri cietumos tiek turēti virs termiņiem, tiek nosūtīti iekšlietu tautas komisāram un valsts drošības tautas komisāram ar ieteikumiem, nekavējoties pabeigt izmeklēšanu tajās lietās, par kurām ieslodzītie tiek aizturēti virs noteiktā termiņa.

LPSR prokuratūra LPSR iekšlietu tautas komisāram vairākkārt izvirzīja jautājumu par to, lai nekavējoties uz kolonijām un nometnēm etapētu notiesātos ieslodzītos, taču šis jautājums pēc būtības nav atrisināts līdz pat šim laikam.

Republikas prokuratūra katru mēnesi visos republikas cietumos veic arestēto uzturēšanas stāvokļa pārbaudi un uz vietas dod norādījumus par atklāto trūkumu novēršanu.

1945. gada 17. oktobrī republikas prokuratūra sarīkoja speciālu apspriedi uz kuru izsauca LPSR Iekšlietu tautas komisariāta, Valsts drošības tautas komisariāta un milicijas izmeklēšanas darbiniekus un visus Rīgas pilsētā esošos kara prokurus. Tika apspriests jautājums par izmeklēšanas trūkumiem tajās lietās, pēc kurām arestētie ieslodzījumā tiek turēti ilgu laiku.

Ziņojot par teikto un ņemot vērā to, ka stāvoklis ar izmeklēšanas termiņiem un ieslodzīto sanitārais stāvoklis no mēneša uz mēnesi pasliktinās, es lūdzu Jūs izvirzīt šo jautājumu apspriešanai LK(b)P Centrālās komitejas biroja slēgtajā sēdē.

Latvijas PSR prokurors, justīcijas 2. klases padomnieks

A. Mišutins.¹

LVA, PA-101. f., 8. apr., 20. l., 281., 282., 283. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentā:

9. novembrī plkst. 1 dienā sasaukt Rīgas cietumu priekšnieku, republikas prokurora, b.b. Novika, Eglīša un Babkina apspriedi.

2.11.45. Kalnbērziņš.

Latvijas PSR iekšlietu ministra A. Eglīša pavēle par cietumu atslogošanu un ieslodzīto darba izmantošanas uzlabošanu.

Pilnīgi slepeni.

Latvijas PSR iekšlietu ministra pavēle

1946. gadā

Saturs: Par Latvijas PSR IeM cietumu atslogošanu un ieslodzīto darbā izmantošanas uzlabošanu labošanas darbu kolonijās

Nr. 0043

Rīga

Lai izpildītu PSRS iekšlietu ministra ģenerālpulkveža biedra Kruglova 1946. g. 27. IV pavēli Nr. 00362 par Latvijas PSR IeM cietumu savlaicīgu atslogošanu un

pienācīgas kārtības ieviešanu, par LPSR IeM labošanas darbu kolonijās ieslodzīto pilnīgu un efektīvu izmantošanu

Pavēlu:

Cietumu daļas priekšniekam biedram Bērziņam :

1. Maijā un jūnijā no Latvijas PSR IeM cietumiem pēc PSRS IeM Gulaga norīkojumiem izvest uz nometnēm un labošanas darbu kolonijām visus notiesātos ieslodzītos.
2. Maksimāli samazināt ieslodzītos, kuri tiek izmantoti darbos cietumu iekšienē (saimnieciskie darbi), izmantojot šim nolūkam galvenokārt kasacinētos (no ieslodzījuma atbrīvotos-aut.) ieslodzītos.
Darbaspēku, kurš nepieciešams palīgsaimniecībām, celtniecībai un citiem cietumu darbiem, katrā cietumā noteikt atsevišķi, saskaņā ar normatīviem un līdz š.g. 25. maijam iesniegt man apstiprināšanai.
3. Nepieļaut notiesāto ieslodzīto aizturēšanu cietumos ilgāk par desmit dienu termiņu.
4. Turpmāk visus ieslodzītos, vecumā līdz 17 gadiem ieskaitot, soda izciešanai ar PSRS IeM norīkojumiem nosūtīt uz bērnu darba kolonijām.

Labošanas darbu koloniju priekšniekam biedram Brjuhanovam :

1. Nekavējoties pieņemt no Latvijas IeM cietumiem labošanas darbu koloniju vienībās visus III – IV kategorijas ieslodzītos, kuri nav pakļauti nosūtīšanai uz nometnēm un turpmāk nepieļaut šīs kategorijas ieslodzīto aizkavētu turēšanu cietumos.
2. Nekavējoties pieņemt labošanas darbu koloniju vienībās visus cietumos, turētos I – II darbu kategorijas ieslodzītos, kuri dažādu iemeslu dēļ nav pakļauti nosūtīšanai uz nometnēm, nodrošinot arī turpmāk viņu savlaicīgu pieņemšanu labošanas darbu koloniju vienībās.
3. Ne vēlāk par 10. jūniju mēbeļu fabrikā Nr. 1 atklāt (..) atsevišķu nometnes punktu 500 ieslodzītajiem.
4. Līdz 25. jūnijam pie labošanas darbu kolonijas uz bijušā cietuma Nr. 3 bāzes organizēt filiāli 250 cilvēkiem, lai izmantotu III – IV kategorijas ieslodzīto darbu.

5. Veikt pasākumus, lai jūnijā – septembrī organizētu jaunas kolonijas 1500 – 2000 ieslodzīto izvietojšanai (..).

Latvijas PSR iekšlietu ministrs ģenerālmajors

A. Eglītis.¹

1. LR IeM arhīvs, 1.f., 3.apr., 11.l., 61., 62.lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Latvijas PSR iekšlietu ministra A. Eglīša pavēle par Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas izmeklēšanas cietumiem un vietu limitu

Pilnīgi slepeni

Latv. PSR Iekšlietu ministrijas pavēle

1947. gads

Saturs: PSR Savienības iekšlietu ministra 1947. gada 29. janvāra pavēles izsludināšana par Latvijas PSR IeM izmeklēšanas cietumu dislokāciju un vietu limitu

Nr. 22. 1947. gada 8. martā

Rīga

Izpildot PSR Savienības IeM 1947. g. 29 I pavēli Nr. 0096, tiek paziņota Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas izmeklēšanas cietumu dislokācija ar tiem noteiktajiem vietu limitiem.

Cietums Nr. 1 – Rīga	2600
--- // --- Nr. 2 – Rīga	1000
--- // --- Nr. 3 – Rīga	230
--- // --- Nr. 4 – Ventspils	300
--- // --- Nr. 5 – Daugavpils	975
--- // --- Nr. 6 – Jelgava	620
--- // --- Nr. 7 – Liepāja	350
--- // --- Nr. 8 – Cēsis	370
--- // --- Nr. 9 – Valmiera	325
--- // --- Nr. 10 – Rēzekne	240
--- // --- Nr. 11 – Madona	65
--- // --- Nr. 12 – Ludza	85

Agrāk izsludinātos limitus atcelt.

Latvijas PSR iekšlietu ministrs

ģenerālmajors

A. Eglītis. ¹

---

1. LR IeM arhīvs, 1.f., 3.apr., 13.l., 4.lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Latvijas PSR iekšlietu ministra A. Eglīša norādījumi par cietumu kameru aģentūras izmantošanas pastiprināšanu

Pilnīgi slepeni

Visiem Latvijas PSR IeM milicijas daļu un nodaļu priekšniekiem, IeM aprīņķu nodaļu
un cietumu priekšniekiem

Tikai priekšniekam .....

Aģentūras – operatīvajā darbā pareizi un lietišķi nostādot operatīvo izmeklēšanas darbinieku darbu ar Latv. PSR cietumu operatīvajām daļām, kameru aģentūra varētu kļūt par papildus vērtīgu avotu, lai atmaskotu krimināli bandītiskos elementus, brīvībā atrodošās personas un jau arestētos, kuri spītīgi no izmeklēšanas slēpj savu noziedzīgo darbību un savus līdzdalībniekus, kuri no sabiedrības nav izolēti.

Milicijas darbinieku lietišķo sakaru rezultātā ar cietumu operatīvajām nodaļām, ar kameru aģentūras palīdzību, pakļaujot sagatavošanai milicijas iestāžu arestētos noziedzniekus, ir atklājušas vairākas slepkavības, laupīšanas, atradušas ievērojamu daudzumu bandītu un sociālistiskā īpašuma izlaupītāju, kuri vēl ir palikuši brīvībā, kā arī atraduši un noziedzīgiem elementiem atņēmuši lielu ieroču daudzumu.

Šie rezultāti ir sasniegti tur, kur milicijas operatīvais izmeklēšanas aparāts pareizi un savlaicīgi ir novērtējis situāciju, izmantojis kameru aģentūru, darbā nodibinājis ciešus kontaktus ar cietumu operatīvajām nodaļām un savlaicīgi realizējis kameru aģentūras materiālus.

Tā, piemēram:

Cietumā Nr. 6 tika ievietots izmeklēšanā esošais ieslodzītais Vladimirs Fjodora dēls Kupcovs, kurš apsūdzēts pēc KK 165. panta. Viņš skaitās IeM Jelgavas aprīņķa nodaļā, ar norādījumu viņu turēt vieninieku kamerā un pakļaut aģentūras izstrādei, lai noskaidrotu, cik slepkavību Kupcovs ir izdarījis.

Lai izpildītu uzdevumu, pie Kupcova vieninieku kamerā tika ievietots slepenais ziņotājs “K”, kurš laikā no 1947. gada 14. februāra līdz 5. martam sarunās ar konkrēto objektu noskaidroja, ka Kupcovs bez ģimenes noslepkavošanas, par ko viņš tika arestēts Latvijas PSR Tukuma apriņķī, laupīšanas nolūkā ir izdarījis deviņas slepkavības un to, ka Kupcovu, kurš atradās armijā, par vietējo iedzīvotāju aplaupīšanu, Rietumu frontes Kara tribunāls kopā ar kādu Peško notiesāja ar nošaušanu, taču viņš no ieslodzījuma izbēga. Viss iegūtais materiāls tika nosūtīts izmeklēšanas iestādei un izmeklēšanā Kupcovs visā atzinās. Pamatojoties uz to, Kupcova apsūdzība tika pārkvalificēta uz KPFSR KK 59.-3. un 82. pantu.

1947. gada 4. martā no ziņotāja Nr. 2 (cietums Nr. 9) tika saņemts materiāls, ka Mazsalacas apkārtnē “Kirhenšteinu” mājās dzīvo Antons Dreija, Pēteris Kašs, ka viņi abi strādā ceļu šoseju pārvaldē un arī kāds Roberts Šķelters. Esot brīvībā Šķelters ziņotājam pastāstīja, ka viņš izbēdzis no nometnes (kad un no kādas nepateica), patlaban nekur nestrādājot, norādītajā adresē dzīvojot bez pierakstīšanās. Viņš esot noorganizējis bandu 12 cilvēku sastāvā un nodarbojoties ar laupīšanām. Ar ieročiem bandu apgādājot Šķeltera brālis, kurš esot iznīcinātāju bataljona kaujinieks Mazsalacā. No bandas dalībniekiem Šķelters nosauca tikai Dreiju un Kašu.

Saņemtais materiāls tika nosūtīts IeM Valmieras apriņķa nodaļai, kurš pārbaudes gaitā apstiprinājās. Pēc veiktajiem operatīvajiem pasākumiem Roberts Šķelters un Pēteris Kašs arestēti un saukti pie kriminālatbildības pēc KPFSR KK 59.-3. panta, Šķelteram atņemot ieročus.

1947. gada 8. martā ziņotājs “Nr. 293” (cietums Nr. 5) paziņoja, ka esot brīvībā, viņš bijis pie pilsoņa Henriha Baranovska, kurš dzīvo Daugavpilī. Iedzeršanas laikā Baranovskis teicis, ka viņam esot ieroči un, lai teikto apstiprinātu, izņēmis no kabatas un klātesošajiem parādījis revolveri.

Materiāls tika nosūtīts IeM Daugavpils pilsētas nodaļai un, to realizējot, fakti apstiprinājās. Ierocis atņemts un Baranovskis arestēts.

Taču daudzi milicijas darbinieki līdz šim laikam šo iespēju neizmanto un neorientē cietumu operatīvās nodaļas krimināli bandītisko un citu noziedzīgo elementu satveršanai.

Iesaku:

1. IeM milicijas iestāžu priekšniekiem, lai sekmīgi veiktu viņu pārziņā esošo ieslodzīto, kuri atrodas cietumos, kameru sagatavošanu un cīņu ar kriminālajiem bandītiskajiem elementiem, kuri atrodas brīvībā, orientēt cietumu priekšniekus par arestētajiem, kuri izraisa operatīvu ineteresi, dodot konkrētus uzdevumus neatklāto noziedzīgo darbību atklāšanai.
2. Savlaicīgi un pilnā mērā izmantot kameru aģentūras materiālus, tos realizējot, nepieļaut ziņotāju atšifrēšanu šajos materiālos.
3. Lai izvairītos no dezinformācijas un pārbaudītu saņemtā materiāla patiesumu, paziņot cietumu priekšniekiem par kameru aģentūras materiālu realizāciju.

LPSR iekšlietu ministrs ģenerālmajors

A. Eglītis

1947. g. 19. aprīlī

Nr. 44 p.s. Rīga. ¹

---

1. LR IeM arhīvs, 1. f., 3. apr., 16. l., 63., 64., 65. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Latvijas PSR iekšlietu ministra, Latvijas PSR valsts drošības ministra
un Latvijas PSR prokurora pavēle par ieslodzīto nosūtīšanu uz IeM
sevišķajām nometnēm un sevišķajiem cietumiem**

Latvijas PSR iekšlietu ministra, Latvijas PSR valsts drošības ministra un Latvijas PSR
prokurora

1948. gada pavēle

Nr. 23/0012/4 ps

Saturs: Par komisijas izveidošanu, lai atlasītu ieslodzītos, kuri paredzēti
pārvietošanai uz IeM sevišķajām nometnēm un sevišķajiem cietumiem

1948. gada 6. aprīlī

Rīga

Saskaņā ar PSR Savienības IeM, PSR Savienības VDM un PSRS ģenerālprokurora 1948. gada 16. marta pavēli Nr. 00279/00108/72 ps par sevišķi bīstamu valsts noziedznieku nosūtīšanu uzturēšanai nometnēs un cietumos ar stingru režīmu

pavēlam:

1. Lai atlasītu ieslodzītos, kuri tiek turēti Latv. PSR IeM labošanas darbu kolonijās un cietumos, kuri ir jāpārviesto uz IeM sevišķajām nometnēm un sevišķajiem cietumiem, izveidot komisiju šādā sastāvā:
Latvijas PSR iekšlietu ministra vietnieks pulkvedis biedrs Sieks;
Lat. PSR valsts drošības ministra vietnieks pulkvedis biedrs Vēvers un
Latvijas PSR prokurors valsts justīcijas 2. klases padomnieks biedrs Mišutins.
2. Savā darbā komisijai vadīties no PSR Savienības IeM, VDM un ģenerālprokurora pavēles Nr. 00279/00108/72 ps un visu darbu par ieslodzīto atlasī, slēdzienu pieņemšanu un protokolu sastādīšanu pabeigt 2 mēnešu laikā.
3. Latv. PSR labošanas darbu koloniju nodaļas priekšniekam majoram Plaudim un LPSR IeM cietumu daļas priekšniekam apakšpulkvedim Bērziņam 2 nedēļu laikā sagatavot un iesniegt komisijai visu labošanas darbu kolonijās un cietumos ieslodzīto sarakstus, kuri ir notiesāti par kontrrevolucionāriem noziegumiem un politisko bandītismu.

Latvijas PSR iekšlietu ministrs ģenerālmajors

A. Eglītis

Latv. PSR valsts drošības ministrs ģenerālmajors

A. Noviks

Latv. PSR prokurors, valsts jūstīcijas 2. klases padomnieks

A. Mišutins. ¹

---

1. LR IeM arhīvs. 1. f., 3. apr., 20. l., 408. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

8. nodaļa**Repatriantu filtrācija un represēšana**

**PSRS iekšlietu tautas komisāra valsts drošības ģenerālkomisāra
L. Berijas un valsts drošības tautas komisāra, PSRS valsts drošības
1. ranga komisāra V. Merkulova 1945. gada 16. jūnija pavēle
Nr. 00706/00268 par atgriezušos padomju bēgļu pārbaudes un
filtrācijas kārtību**

Nr. 00706/00268

1945. gada 16. jūnijā

Maskavā

Saskaņā ar Valsts aizsardzības komitejas 1945. gada 22. maija lēmumu Nr. 8670 ps Sarkanās armijas un sabiedroto karaspēka atbrīvotie padomju pilsoņi (izņemot bijušās Sarkanās armijas militārpersonas) pēc viņu reģistrācijas frontes sapulcināšanas – pārsūtīšanas punktos un repatriējamo padomju pilsoņu noņemšanai nosūtāmi uz savām pastāvīgajām dzīvesvietām.

Repatriantu pārbaude un filtrācija pēc ierašanās pastāvīgajās dzīvesvietās tiek uzdots IeTK – VDTK iestādēm.

Šī uzdevuma izpildīšanai

pavēlam:

1. Organizēt savās pastāvīgajās dzīvesvietās repatriantu uzskaiti: lauku apvidos- ciema padomēs un iecirkņa milicijas aparātā, pilsētās un rajonu centros – milicijas nodaļās.

Ieradušos repatriantu sarakstus sastādīt pēc formas: uzvārds, vārds, tēva vārds, dzimšanas gads un vieta, pastāvīgā dzīvesvieta, ierašanās datums. Iesniegt IeTK rajonu un pilsētu nodaļās. Lai atklātu tos, kuri nav ieradušies savās pastāvīgajās dzīvesvietās pēc repatriantu reģistrācijas, sarakstus

pārbaudīt pēc reģistrācijas materiāliem, kas ienāk no frontes nometnēm un sapulcēšanās punktiem.

Neieradušos repatriantu sarakstus mēneša laikā (no nometnes vai sapulcēšanās punkta atstāšanas) iesniegt PSRS IeTK 1. specdaļā katra mēneša 1. datumā, lai izsludinātu viņu meklēšanu.

2. Visiem repatriantiem, kuri ieradušies pastāvīgajā dzīvesvietā, uzlikt par pienākumu ierasties vietējā IeTK iestādē, lai reģistrētos un saņemtu dzīvesvietas formu (dokumentu).

Ierašanās termiņus noteikt atkarībā no repatriantu reģistrācijas un pārbaudes darba apjoma.

Repatriantu reģistrācijai un pārbaudei izveidot katrā rajonā pārbaudes – filtrācijas komisijas, nokomplektējot tās ar nepieciešamo skaitu IeTK un VDTK operatīvo darbinieku.

Katrs repatriants rūpīgi jāizjautā par viņa dzīvesvietas pamešanas un uzturēšanās apstākļiem pretinieka teritorijā līdz brīdim atgriežoties uz dzimteni un īsi jāprotokolē viņa liecības.

Pēc aptaujas, reģistrējamā operatīvās uzskaites pārbaudes, nepieciešamības gadījumā liecinieku aptaujas un atbilstošo ziņu ievākšanas, pieņemt lēmumu par repatrianta lietu, vadoties no:

- a) lietas par personām, kuras neizraisa šaubas un kuru pārbaude atzīta par pabeigtu, nodot IeTK – VDTK 1. specdaļā (pēc teritorijas), lai tās uzņemtu vispārējā uzskaitē;
- b) lietas par personām, kuras izraisa aizdomas par viņu līdzdalību naidīgā sadarbībā ar vācu fašistiskajiem okupantiem, nodot šīs personas vietējām VDTK iestādēm tālākai izpētei caur aģentūru.

Slēdzienus par repatriantu lietām apstiprina rajona pārbaudes – filtrācijas komisijas priekšsēdētājs.

3. Sevišķi rūpīgi pārbaudīt repatriantus, kuri nokļuvuši savās pastāvīgajās dzīvesvietās, paejot garām frontes sapulcēšanas – pārsūtīšanas punktiem.

Atklājot repatriantus, kuri nav reģistrējušies nometnēs un sapulcēšanas punktos tajās pilsētās un ciemos, kas nav viņu pastāvīgās dzīvesvietas, rūpīgi iztaujāt šīs personas, ievākt par viņiem attiecīgās ziņas un, ja viņu atrašanās pie pretinieka un parādīšanās attiecīgajā rajonā neizraisīs šaubas – netraucēt viņiem dzīvot un strādāt brīvā režīma vietās un uzņēmumos. Aizdomīgās

personas, ja ir pietiekams pamats, arestēt, ja tādu ziņu nav, izpētīt caur aģentūru.

Visos gadījumos attiecībā uz repatriantiem, kuri nav vietējie iedzīvotāji, orientēt attiecīgās IeTK iestādes viņu iepriekšējā dzīves un darba vietā.

4. Rajonu pārbaudes, filtrācijas komisiju un aģentūras operatīvā darba ar repatriantiem uzdevums ir atklāt viņu vidū:
  - a) vācu izlūkošanas, pretizlūkošanas, policijas un atklāto soda iestāžu slepenos līdzstrādniekus;
  - b) vācu aģentus, kuri apmācīti izlūkošanas, diversiju, pretizlūkošanas un policijas skolās un kuri izpilda vācu uzdevumus padomju aizmugurē;
  - c) vācu savervētos aģentūru darbam ar padomju pilsoņiem pretinieka noietnēs, kā arī speciālo aģentūru, ko savervēja vācieši izlūkošanas darbam pret PSRS pēckara laikā;
  - d) citu ārzemju izlūkdienestu savervētos aģentus izlūkošanai pret PSRS, kuri jāmeklē galvenokārt starp repatriantiem, kurus mums nodevuši sabiedrotie;
  - e) Dzimtenes nodevējus, okupantu ielikteņus un līdzskrējējus, citus pretpadomju elementus, kuri bēga no PSRS kopā ar aizejošām pretinieka daļām, kā arī no vācu un padomju pilsoņu vidus radīto bruņoto formējumu dalībniekus (“Vlasovieši”¹, “nacionālie leģioni”, kazaku daļas utt.);
  - f) pēc vācu norādījumiem radīto balto emigrantu un nacionālistisko organizāciju (“KOXP”², “POBC”³, “HTCHP”⁴, gruzīnu, armēņu, tatāru, Vidusāzijas tautu un citu) dalībniekus.

Personas, pret kurām ir liecības par dalību augstāk minētajos noziegumos, jāarestē un jānodod izmeklēšanai;

- a) ārzemju izlūkdienestu aģentus, diversantus, teroristus un pretpadomju organizāciju dalībniekus – VDTK – VDTKP⁵;
- b) Dzimtenes nodevējus, okupantu ielikteņus un līdzskrējējus un pārējos pretpadomju elementus – IeTK – IeTKP.⁶

Arestēto lietu izmeklēšanu virzīt uz viņu naidīgās darbības atmakošanu, līdzdalībnieku, pretpadomju pagrīdes un pretinieka aģentūras atklāšanu mūsu aizmugurē.

5. Reģistrētajiem repatriantiem izsniegt pagaidu apliecības uz sešiem mēnešiem ar tiesībām dzīvot tikai attiecīgajā rajonā, neizbraucot uz citiem rajoniem un apgabaliem.

Apliecības, kuras repatriantiem izdotas frontes nometnēs un sapulcēšanās punktos ar tiesībām doties uz pastāvīgo dzīvesvietu, atņemt.

Pēc pārbaudes beigām repatriantiem, kuri neizraisa šaubas, izsniegt pasēs uz vispārējiem pamatiem noteiktajā kārtībā.

6. Par repatriantu reģistrācijas un pārbaudīšanu gaitu iesniegt atskaites katru dekadē IeTK un VDTK (iestādēm).

PSRS iekšlietu tautas komisārs,
valsts drošības ģenerālkomisārs

L. Berija

PSRS valsts drošības tautas komisārs,
1. ranga komisārs

V. Merkulovs.¹

1. Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata. 2007, 163., 164. lp.

1.A. Vlasova vadītās Krievijas Atbrīvošanas armijas dalībnieki.

2. Krievijas Kristiešu aizsardzības komiteja.

3. Krievu visu bruņoto spēku savienība.

4. Nacionālā krievu tautas glābšanas sabiedrība.

5. PSRS Valsts drošības tautas komisariāta pārvalde.

6. PSRS Iekšlietu tautas komisariāta pārvalde.

**Latvijas PSR iekšlietu ministra vietnieka A. Sieka un LPSR IeM daļas
cīņai ar bandītismu priekšnieka Ritikova paskaidrojums par
repatriantiem un viņu pārbaudi**

Latvijas PSR Iekšlietu ministrija

Rīga

Pilnīgi slepeni

1947. gada 25. janvārī

Visiem Latv. PSR IeM aprinču daļu priekšniekiem

Tikai IeM aprinča daļas priekšniekam

biedram .....

Saskaņā ar PSR Savienības Iekšlietu ministra un Valsts drošības ministra 1946. gada 9. decembra pavēli Nr. 00118/0536, Latv. PSR IeM 1946. gada 19. decembra pavēli Nr. 186 ps, Jums dots norādījums par repatriantu materiālu nodošanu VDM aprīņu daļām.

Šo norādījumu izpildes procesā daži IeM aprīņu daļu priekšnieki tos izskaidro nepareizi, uzskata par repatriantiem visus leģionārus, policistus, aizsargus un citas personas, kuras ieradušās no PSRS IeM aizmugures pārbaudes – filtrācijas nometnēm, kuri nekad nebija ārvalstu teritorijā.

Tiek paskaidrots.

1. Par repatriantiem tiek uzskatīti visi tie, kuri ieradušies no ārvalstu: Anglijas, Amerikas, Rumānijas, Francijas, Dānijas, Zviedrijas, Vācijas utt. teritorijas.
2. Nedrīkst repatriantiem pieskaitīt tās personas, kuras dienēja vācu armijas ierindas un ārpus ierindas formējumos “SS” leģionā un soda bataljonos, policistus, vācu atbalstītājus, kuri neatradās ārvalstu teritorijā.
3. Kopīgi ar VDM iestādēm ir nepieciešams paātrināt repatriantu, kuri vēl nav izgājuši filtrāciju pārbaudi un to pabeigt tā kā tas ir norādīts PSRS IeM – VDM 1946. gada 9. decembra pavēlē Nr. 001113/0536 līdz 1947. gada 1. februārim.
4. Līdz šim laikam pēc aktiem nodot VDM aprīņu nodaļām augstāk minētajā pavēlē norādītās repatriantu lietas un aģentūru un nodošanas aktu kopijas nosūtīt LPSR IeM daļai cīņai ar bandītismu.

LPSR iekšlietu ministra vietnieks pulkvedis

A. Sieks

LPSR IeM daļas cīņai ar bandītismu priekšnieks pulkvedis

/Ritikovs/.¹

---

1. LR IeM arhīvs, 1. f., 3. apr., 16. l., 9. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Padomju militārās administrācijas Vācijā Apvienoto Nāciju pilsoņu repatriācijas un meklēšanas pārvaldes daļas priekšnieka ģenerālmajora M. Jurkina lūgums izskaidrot vācu armijā dienējušo militārpersonu tālāko likteni

Slepeni

Padomju militārās administrācijas
 Vācijā Apvienoto Nāciju pilsoņu
 repatriācijas un meklēšanas
 pārvalde

1947. gada 25. septembrī

Nr. 36101512

UPSR Ministru padomes repatriācijas daļas priekšniekam

biedram Zozuļenko

Baltkrievijas PSR Ministru padomes repatriācijas daļas priekšniekam

biedram Varkovam

Lietuvas PSR Ministru padomes repatriācijas daļas priekšniekam

biedram Slavinasam

Latvijas PSR Ministru padomes repatriācijas daļas priekšniekam

biedram Ostrovam

Pēdējā laikā palielinājies gadījumu skaits, kad pilsoņi, kuri dienēja Vācijas armijā kā kareivji vai virsnieki, kuri atrodas Vācijas okupācijas rietumu zonās, griežas pie mūsu virsniekiem, kuri strādā ar repatriācijas jautājumiem, ar šādiem jautājumiem:

“Kāds būs viņu liktenis, ja viņi atgriezīsies dzimtenē? Vai varas iestādes viņus nevajās par to, ka viņi kā kareivji vai virsnieki dienēja vācu armijā?”

Latvijas PSR, Lietuvas PSR un Ukrainas PSR valdību aicinājumos šis jautājums precīzi nav noformulēts un tādēļ stingru un pārliecinošu atbildi nevar dot, kas ietekmē minēto pilsoņu repatriāciju uz dzimteni.

Igaunijas PSR valdības aicinājumā ir pateikts skaidri:

“Igaņu izcelsmes pilsoņi, kuri dienēja vācu armijā kā ierindnieki vai virsnieki, pēc atgriešanās dzimtenē par to pie atbildības netiek saukti. Viņi var atgriezties tur, kur dzīvoja līdz karam, strādāt un izmantot visas tiesības, tāpat kā visi citi pilsoņi. Tas attiecas arī uz tiem, kuri dezertēja no Padomju armijas, kaut arī tas ir liels noziegums

dzimtenes, padomju likumu priekšā, taču padomju vara piedod un dezertierus nesoda”.
utt.

Es lūdzu šo jautājumu izlemt jūsu republiku valdībām un rezultātu paziņot, lai no tā turpmāk vadītos, kārtojot jautājumu par jūsu republiku pilsoņu repatriēšanu uz dzimteni.

Vienlaicīgi es lūdzu atsūtīt dažus Konstitūcijas eksemplārus un republikas shematisko uzbūvi, kas parāda valsts celtniecību.

Sakarā ar tulku trūkumu, aicinājumus, uzsaukumus un citus svarīgus dokumentus, lūdzu atsūtīt ar tulkojumu krievu valodā, 8 eksemplārus.

Padomju militārās administrācijas Vācijā Apvienoto Nāciju pilsoņu repatriācijas un meklēšanas pārvaldes daļas priekšnieks.

ģenerālmajors M. Jurkins.¹

---

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 303. l., 199. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentā:

Konstitūciju nopirkt un nosūtīt. Latv. valodā – 10 eks., krievu valodā – 10 eks. J. Ostrovs. 4. X 47.

Izpildīts N 1100-s 3. XI 47. g.

Latvijas PSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieka J. Ostrova paziņojums par repatriantu – “dzimtenes nodevēju” tālāko likteni

Slepeni

Rīga

Nr. 1100-s

1947. gada 3. novembrī

Apvienoto Nāciju pilsoņu repatriācijas un meklēšanas daļas
priekšniekam Vācijā

ģenerālmajoram M. Jurkinam

atbildot uz Nr. 36/01512 s

Latvijas republikas valdība patlaban neuzskata par mērķtiecīgu izdarīt izmaiņas savā aicinājumā atgriezties dzimtenē tiem pilsoņiem, kuri atrodas Amerikas, Anglijas un Francijas Vācijas okupācijas zonās, kā arī dot pilnu garantiju par to, ka personas, kuras ir izdarījušas noziegumus Dzimtenes priekšā (Padomju armijas dezertieri, dzimtenes

nodevēji) pēc ierašanās dzimtenē netiks saukti pie atbildības par tiem noziegumiem, kurus viņi izdarīja Padomju Latvijā vācu okupācijas laikā.

Latvijas PSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks

J. Ostrovs.¹

---

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 303. l., 203. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Šo LPSR valdības noteikto kārtību represīvās iestādes stingri ievēroja.

**Mārtiņa Baumaņa 1947. gada 15. augusta lūgums LPSR Augstākās
padomes Prezidija priekšsēdētājam A. Kirhenšteinam sniegt
paskaidrojumu par repatriantu stāvokli pēc atgriešanās dzimtenē**

Latvijas PSR Augstākās padomes priekšsēdētājam

Profesoram Kirhenšteina kungam

Latvijas pilsoņa

Mārtiņa Andreja dēla Baumaņa,
dzimuša 1897. gada 21. decembrī

Lūgums

Es esmu bijušās Latvijas virsnieks kapteiņa dienesta pakāpē ar vidējo izglītību (Mangushofas jūras skola). Desmit sava dienesta gadus es atrados robežapsardzes brigādē, pēc kuras likvidācijas es 1940. g. 1. oktobrī tiku atvaļināts. Pēc atvaļināšanas no karadienesta es meklēju darbu kaut kādā no valsts iestādēm, taču visur man atteica, uzskatot mani par politiski neuzticamu. Beidzot es dabūju darbu kūdras rakšanā kūdras purvā. 1942. gadā biju spiests iestāties vācu armijā, jo par atteikšanos iestāties armijā man draudēja ar nosūtīšanu uz koncentrācijas nometni. No 1942. g. līdz 1943. gada novembrim es dienēju Liepājā kā sardzes rotas komandieris, bet pēc sastrīdēšanās ar vācu priekšniecību tiku nosūtīts uz fronti, kur atrados līdz 1944. gada marta sākumam. Marta sākumā pēc ievainojuma un strīda ar vācu sakaru virsnieku bataljonā es tiku

nosūtīts atpakaļ uz Rīgu un pēc izvešanas ieskaitīts 20. policijas bataljonā, kura sastāvā 1944. gada oktobrī tiku evakuēts uz Vāciju, kur atrodos līdz šim laikam.

Tagad atrodoties svešumā un vēloties atgriezties dzimtenē, lūdzu neatteikt man paziņot:

- 1) Vai es saņēmu sodu un kādu par to, ka “brīvprātīgi” iestājos dienestā vācu armijā un karoju pret Padomju Savienību. Mierīgo iedzīvotāju un karagūstekņu nošaušanā vai viņu pazemošanā es neesmu piedalījies un neesmu pavēlējis to darīt saviem padotajiem, un
- 2) Vai dzimtenē man būs iespēja dabūt darbu atbilstoši savai izglītībai, vecumam un veselības stāvoklim.

Ļoti lūdzu neatteikt man atbildi, kuru lūdzu nosūtīt man ar Padomju misijas Libekā vecākā virsnieka starpniecību.

Libekā

1947. gada 15. augsutā

M. Baumanis. ¹

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 107. l., 27., 28. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Apvienoto nāciju pilsoņu repatriācijas un meklēšanas daļas
priekšnieka Vācijā ģenerālmajora Jurkina informācija LPSR
Augstākās padomes sekretāram par M. Baumaņa vēstules nosūtīšanu**

Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidija sekretāram

Līdz ar šo nosūtu pilsoņa Baumaņa, kurš atrodas pārvietoto personu nometnē Libekā (Vācijas angļu okupācijas zona), Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam biedram Kirhenšteinam adresēto vēstuli, kuru viņš nodeva mūsu virsniekam, kurš zonā strādā ar repatriāciju. Atbildi lūdzu nosūtiet man, lai izsniegtu adresātam.

Apvienoto nāciju pilsoņu repatriācijas un meklēšanas daļas
priekšnieks Vācijā ģenerālmajors

Jurkins. ¹

1. LVA, 290. f., 1.s. apr., 101. l., 16. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**LPSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētāja pieņemamās daļas
vadītāja V. Kaukes paskaidrojums M. Baumanim par atgriešanās
iespējām dzimtenē**

1947. g. septembrī

Mārtiņam Baumanim

Libekā

Vācijas angļu okupācijas zonā

Atbildot uz Jūsu Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam profesoram Dr. A. Kirhenšteinam adresēto vēstuli, atļaujat vispirms izteikt vislielāko izbrīnu, ka Jums līdz šai dienai rada šaubas tādi jautājumi, kuri jau vairākkārtīgi plaši un vispusīgi noskaidroti republikas vadītāju oficiālos paziņojumos presē un radoraidījumos.

Jums droši vien no šiem avotiem ir zināms, ka no DP (pārvietoto personu – aut.) nometnēm atgriezušies daudzi latvieši, kas kara laikā dienēja vācu armijā nevien kā ierindas kareivji, bet arī kā virsnieki visdažādāko ieroču šķiru formācijās, neizslēdzot pat aviāciju. Pat lielākais mūsu nelabvēlis nevarēs uzrādīt nevienu tādu gadījumu, kad pret šiem ļaudīm būtu vērstas kaut mazākās represijas. Taisni otrādi, viņi atgriežas mājās kā pilntiesīgi Latvijas Sociālistiskās Republikas pilsoņi, nevien bauda pastāvošos likumos paredzētās pilsoņu tiesības un garantijas, bet saņem no padomju iestādēm plašu palīdzību normālās dzīves apstākļu radīšanai.

Šie neapgāžamie fakti ir visnoteiktākā atbilde Jūsu jautājumiem: vai atgriežoties mājās tiks sodīts par dienestu vācu armijā.

Mūsu apstākļos liekas pilnīgi nesaprotams Jūsu jautājums, vai dzimtenē Jums būs iespējams atrast savām spējām un izglītībai piemērotu darbu? Padomju Latvijā norit spraigs un vispusīgs jaunceltnes darbs, ka mūsu galvenās rūpes ir darba roku trūkums. Padomju ļaudis jau aizmirsuši bezdarbu, jo ikviens var atrast kāroto un piemēroto darbu.

Liekas, ka Jūsu jautājumi izskaidrojumi vienīgi ar neapvaldīto pretpadomju aģitāciju, ko svešumā atrodošos latviešu vidū ved ļaudis, kas tik smagi noziegušies pret

savu tautu, ka baidas atgriezties dzimtenē un tamdēļ grib arī citiem aizsprostot ceļu uz mājām.

LPSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētāja pieņemamās daļas vadītājs

(V. Kauke).¹

---

1. LVA, 290. f., 1.s. apr., 101. l., 20., 21. lp. Oriģināls.

M. Baumanis šiem melīgajiem solījumiem noticēja. Viņš atgriezās Latvijā, taču 1949. gada maijā tika arestēts un 1949. gada 16. septembrī par “dzimtenes nodevību” notiesāts ar ieslodzījumu Gulaga nometnē. (LVA, 1986. f., 1. apr., 3089. l., 472. lp.).

LPSR VDM darbinieki šo LPSR Augstākās padomes Prezidija vēstuli M. Baumanim aresta laikā atņēma un viņa lietas izskatīšanā kara tribunālam nenodeva. Sākumā pat tika noliegta šādas vēstules esamību, bet vēlāk tā netika atzīta par LPSR Augstākās padomes Prezidija oficiālu dokumentu.

9. nodaļa

Bijušo Latvijas sociāldemokrātiskās partijas līderu represēšana

LPSR Valsts drošības ministrijas lēmums par Otto Brikšķa arestu

“Apstiprinu”

LPSR valsts drošības ministrs

ģenerālmajors A. Noviks

1951. gada 18. janvārī

“Sankcionēju”

LPSR prokurora vietnieks

V. Sokolovs

1951. gada 18. janvārī

Lēmums par arestu

1951. gada 17. janvārī

Latvijas PSR Rīga

Es, LPSR VDM 5. daļas 1. nodaļas priekšnieka vietnieks vecākais leitnants Nainišs, izskatījis VDM saņemtos materiālus par Otto Žaņa dēla Brikšķa, dzimuša 1904. gadā Rīgā, latvieša, bezpartejiska, PSRS pilsoņa, precējies, strādā par tulku Latvijas Valsts izdevniecībā, dzīvo Rīgā, Kirova ielā 13-9, noziedzīgo darbību,

konstatēju:

ka O. Ž. Brikšķis no 1924. līdz 1934. gadam bija Latvijas sociāldemokrātiskās partijas biedrs, šīs partijas CK loceklis un laikraksta “Sociāldemokrāts” redaktors.

Pēc LPSR VDM ziņām Brikšķis savu apkārtējo vidū sistemātiski veic asu pretpadomju meņševistisku aģitāciju, apmelo partijas un padomju valdības vadītājus, gaida padomju varas gāšanu ar angļu un amerikāņu bruņoto spēku palīdzību, runā par nepieciešamību veikt organizētu kontrrevolucionāru darbību pret padomju varu.

Būdams žurnālists un LPSR padomju rakstnieku savienības tuļks, Brikšķis savās recenzijās par padomju rakstnieku lūgām ievazāja meņševistiskus kosmopolitiskus uzskatus.

Nolēmu:

Otto Žaņa dēlu Brikšķi, kurš dzīvo Rīgā, Kirova ielā 19, dz. 9, pakļaut arestam un kratīšanai.

LPSR VDM 5. daļas 1. nodaļas priekšnieka vietnieks

vecākais leitants Nainišs

Piekrītam:

LPSR VDM 5. daļas 1. nodaļas priekšnieks

kapteinis Burejevs

LPSR VDM 5. daļas priekšnieks

majors Ļevkovičs.¹

---

1. LVA, 1986. f., 2. apr., 3920. l., 2. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

1952. gada 19. janvārī PSRS VDM Sevišķā apspriede pēc LPSR VDM ietiekuma O. Brikšķim piesprieda 10 gadu ieslodzījuma labošanas darbu nometnē. No ieslodzījuma viņu atbrīvoja 1955. gada maijā, piemērojot 1953. gada 27. marta amnestiju.

**Izvilums no PSRS ģenerālprokurora vietnieka A. Mišutina protesta
O. Brikšķa lietā**

Latvijas PSR Augstākās tiesas
krimināllietu kolēģijai

Slepeni

1963. gada 2. decembrī
Nr. 13/5-7586 ps/5908 s

Protests

O. Ž. Brikšķa lietā

(..) Apsūdzības apstiprināšanai par meņševistiskās ideoloģijas ievazāšanu teātra recenzijās, kuras laikrakstos publicētas 1948.-1949. gadā, lietai pievienots izraksts no Latvijas K(b)P CK sekretāra (acīmredzot A. Pelšes – aut.) raksta “Imperiālistiskās reakcijas ideoloģiskā agresija un antipatriotiskā teātra kritika”.

Šajā rakstā citētie izvilkumi no Briksķa recenzijām par dažām lugām nesastāda kriminālnoziedzuma sastāvu. (..).

Ņemot vērā, ka Briksķa atrašanās Latvijā sociāldemokrātiskajā partijā laika posmā no 1923. līdz 1934. gadam un darbošanās šajā partijā nav krimināli sodama. (..),

lūdzu, PSRS VDM Sevišķās apspriedes 1952. gada 19. janvāra lēmumu attiecībā uz O. Ž. Briksķi atcelt un lietu pārtraukt noziedzuma sastāva trūkuma dēļ.

PSRS ģenerālprokurora vietnieks,
justīcijas 1. klases padomnieks

A. Mišutins.¹

---

1. LVA, 1986. f., 2. apr., 3920. l., 1.a, 293., 294., 295. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

LPSR Augstākās tiesas krimināllietu kolēģija 1964. gada 22. janvārī atzina, ka O. Briksķis 1952. gadā ticis notiesāts nepamatoti.

LPSR Valsts drošības ministrijas lēmums par Kārļa Būmeistera arestu

Lēmums par Kārļa Būmeistera arestu

“Apstiprinu”

LPSR valsts drošības ministrs

ģenerālmajors A. Noviks

1951. gada 18. janvārī

“Sankcionēju”

LPSR prokurora vietnieks

Sokolovs

1951. gada 17. janvārī

Latv. PSR, Rīgā

Es, LPSR VDM 5. daļas 1. nodaļas vecākais operatīvais pilnvarotais vecākais leitnants Pavlovskis, izskatījis LPSR VDM saņemtos materiālus par noziedzīgo darbību attiecību pret Kārli Jēkaba dēlu Būmeisteru, dzimušu 1888. gadā Madonas apriņķa

Grašu pagastā, PSRS pilsoni, latvieti, bezpartejisku, strādā trikotāžas rūpniecības trestā par grāmatvedi, dzīvo Rīgā, Čiekurkalna 5. šķērslīnijā 26, dz. 1,

konstatēju:

K. J. Būmeisters buržuāziskās varas laikā Latvijā bija Latvijas sociāldemokrātiskās partijas Latgales apgabala komitejas loceklis, no 1922. līdz 1931. gadam bija Latvijas buržuāziskās Saeimas deputāts. No 1932. līdz 1934. gadam viņš bija buržuāziskās Latvijas banku padomes loceklis.

K. J. Būmeistera noziedzīgo darbību apstiprina Latv. PSR VDM esošie materiāli.

Pamatojoties uz teikto, -

nolēmu:

Kārli Jēkaba dēlu Būmeisteru, kurš dzīvo Rīgā, Čiekurkalna 5. šķērslīnijā 26, dz. 1 pakļaut arestam un kratīšanai.

LPSR VDM 5. daļas 1. nodaļas vecākais operatīvais pilnvarotais

vecākais leitnants Pavlovskis

“Piekrītam”

LPSR VDM 5. daļas 1. nodaļas priekšnieks

kapteinis Burejevs

LPSR VDM 5. daļas priekšnieks

majors Ļevkovičs.¹

---

1. LVA, 1986. f., 2. apr., P-3679. l., 1. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**PSRS VDM Sevišķās apspriedes lēmums par K. Būmeistera
notiesāšanu**

Izraksts no Sevišķās apspriedes pie PSRS Valsts drošības ministra 1951. gada 21. jūlija
sēdes protokola Nr. 28

Klausījās:

62. Latv. PSR VDM lietu Nr. 15218 par Kārļa Jēkaba dēla Būmeistera, dz. 1888. g. Latv. PSR, latvieša, PSRS pilsoņa, bezpartejiska, apsūdzību. (..)

Nolēma:

Kārli Jēkaba dēlu Būmeisteru par naidīgu darbību pret PSRS un pretpadomju aģitāciju ieslodzīt labošanas darbu nometnē uz 7 gadiem, termiņu skaitot no 1951. gada 19. janvāra. ¹

1. LVA, 1986. f., 2. apr., P-3679. l., 178. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentos:

7/VIII 51. g. Izsniegts norīkojums uz IeM nometni Nr. 7 Bratskā.

Pēc prokurora protesta LPSR Augstākās tiesas krimināllietu tiesas kolēģija 1956. gada 5. maijā PSRS VDM Sevišķās apspriedes lēmumu atcēla un K. Būmeisteru no ieslodzījuma atbrīvoja.

Izvilums no Klāva Lorenca apsūdzības slēdziena

“Apstiprinu”

Latvijas PSR valsts drošības

ministra vietnieks

pulkvedis J. Vēvers

1951. gada 19. maijā

Apsūdzības slēdzienu apstiprinu.

Lietu nosūtīt izskatīšanai

PSRS VDM Sevišķajā apspriedē.

Soda mēram – 10 gadi labošanas

darbu nometnē – piekrītu.

LPSR prokurora vietnieks

Sokolovs. 19/V 51. g.

Apsūdzības slēdziens

(izmeklēšanas lieta Nr. 15215)

(..) 1951. gada 18. janvārī Latvijas PSR VDM arestēja un sauca pie kriminālatbildības Klāvu Kristapa dēlu Lorencu.

(..) tiek apsūdzēts:

Klāvs Kristapa dēls Lorencs, dzimis 1885. gadā Latv. PSR Liepājā, latvietis, PSRS pilsonis, ar nepabeigtu augstāko izglītību, no strādniekiem, viņa trīs radniekus ir represējušas padomju varas iestādes, līdz arestam strādāja par Latv. PSR Ministru padomes Galvenās meliorācijas pārvaldes plānu un finanšu daļas priekšnieku, dzīvojis Rīgā, Valdemāra ielā 67, dz. 6, par to, ka 1905. gadā iestājies Latvijas novada sociāldemokrātiskajā partijā, pieslējās meņševistiskajam novirzienam un bija tā konsekvents sekotājs līdz savas politiskās karjeras beigām – 1917. gadā, būdams Martova novirziena sociālists – internacionālists, meņševiks, Maskavas pilsētas domes deputāts un Satversmes sapulces vēlēšanu laikā uzstājās pret komunistiem. Oktobra sacelšanās sagatavošanas laikā 1917. gadā uzstājās pret sociālistiskās revolūcijas īstenošanu. 1918.-1920. gadā no meņševiku partijas iegāja Vladivostokas pilsētas domē, uzturēja sakarus ar latviešu Sibīrijas – Urālu nacionālo padomi. No 1920. līdz 1934. gadam bija Latvijas sociāldemokrātiskās partijas prezidija loceklis un buržuāziskās Latvijas Saeimas nemainīgs deputāts, buržuāziskajā valdībā ieņēma darba ministra amatu un, maskējoties ar kreiso frāzēm, veica aktīvu cīņu pret strādnieku revolucionāro kustību, komunistisko partiju un Padomju Savienību.

1940. gadā uzstājās par jaunas valdības izveidošanu bez komunistu piedalīšanās. Latv. PSR teritorijā vācu okupācijas laikā uzturēja sakarus ar latviešu Centrālās padomes locekļiem, piedalījās jautājumu apspriešanā par cīņu pret PSRS un par buržuāziskā režīma nodibināšanu Latvijā ar angļu un amerikāņu karaspēka palīdzību, glabāja pretpadomju literatūru. (..).

Izmeklēšanas lieta Nr. 15215 par K. Lorenca apsūdzību ir pabeigta, izdarītais noziegums ir pierādīts, tādēļ, vadoties no KPFSR Kriminālprocesa kodeksa 208. panta, šo lietu ar Latv. PSR Prokuratūras starpniecību nosūtīt izskatīšanai PSRS VDM Sevišķajā apspriedē.

Apsūdzētajam Klāvam Kristapa dēlam Lorencam es ieteiktu soda mēru 10 gadus labošanas darbu nometnē.

LPSR VDM izmeklēšanas daļas 6. nodaļas priekšnieka vietnieks

majors Permikovs

LPSR VDM izmeklēšanas daļas priekšnieks

apakšpulkvedis Pešehonovs.¹

---

1. LVA, 1986. f., 2. apr., P-4463. l., 213., 214., 215., 216. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

PSRS VDM Sevišķā apspriede 1951. gada 21. jūlijā K. Lorenkam piesprieda 10 gadus labošanas darbu nomētnē. PSRS Centrālā notiesāto lietu pārskatīšanas komisija 1955. gada 20. jūlijā K. Lorenca apsūdzības lietu pārskatīja, piemēroja 1953. gada 27. marta amnestiju un viņu no ieslodzījuma atbrīvoja.

Izvilks no Latvijas PSR prokurora V. Ļipina ziņojuma par LPSR Prokuratūras speclietu daļas darbu

250-5/1685 s

25. VIII 51. g.

PSR Savienības Prokuratūras speclietu daļas priekšnieka vietas izpildītājam justīcijas
3. klases valsts padomniekam biedram Kamočkinam

Atbildot uz 1951. g. 9. augusta Nr. 13_n-371/28147

Papildus atskaites ziņojumam par LPSR Prokuratūras darbu 1951. gada 2. ceturksnī, ziņoju, ka viens no iemesliem izmeklēšanas termiņu palielināšanā tajās lietās, kuras izmeklē LPSR VDM, kuru izmeklēšanas uzraudzību veicam mēs, ir tas, ka atskaites periodā bija vairākas sarežģītas un darbietilpīgas lietas par dažādu kontrrevolucionāro partiju un grupu dalībniekiem. Tā, piemēram, š.g maijā un jūnijā tika pabeigtas 7 lietas par aktīviem meņševikiem, Latvijas sociāldemokrātiskās partijas biedriem. Vienas tādas lietas aprakstu par [K.] Eliasa apsūdzību, mēs devām atskaites ziņojumā par 1951. gada 2. ceturksni.

Šī iemesla dēļ [lietu sarežģītība] tika aizkavēta šādu lietu izmeklēšana:

K. J. Būmeistera apsūdzība pēc KPFSR KK 58.-4. UN 58.-10. panta 1. daļas, viena no meņševiku novirziena līderiem Latvijā, kurš aktīvi cīnījās ar revolucionāro strādnieku kustību. Izmeklēšana lietā turpinājās no 1951. gada 19. janvāra līdz 19. maijam.

[K.] Lorenca apsūdzība pēc tiem pašiem KK pantiem, bijušā (kopš 1904. gada) LSDSP [Latvijas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas] biedra, kurš pilnīgi atbalstīja Martova uzskatus. Kopš 1921. gada Lorencs bija Latvijas sociāldemokrātiskās

strādnieku partijas CK loceklis, Saeimas deputāts un Latvijas buržuāziskās valdības darba ministrs.

O. Ž. Brikšļa apsūdzība pēc tiem pašiem KK pantiem, bijušā Latvijas SD [sociāldemokrātiskās] partijas CK locekļa un meņševistiskā laikraksta “Sociāldemokrāts” redaktora. Izmeklēšana lietā turpinājās no 1951. gada 18. janvāra līdz 20. jūnijam.

A. P. Jaunzema apsūdzība pēc KPFSR KK 58.-4. un 58.-10. panta, viena no “SSS” [Strādnieku sports un sargs] – Latvijas sociāldemokrātiskās partijas kaujas organizācijas organizatoriem. Šī organizācija tika izveidota un praktiski veica uzdevumus, lai izklīdinātu komunistiskās partijas organizētās strādnieku sapulces un mītiņus un lai fiziski iznīcinātu (? – aut.) atsevišķus strādnieku šķiras un komunistiskās partijas pārstāvjus. Izmeklēšana lieta ilga no š.g. 30. marta līdz 30. maijam.

V. J. Grēviņa apsūdzība, viena no Latvijas SD partijas organizatoriem un vadītāja, aktīva meņševika, buržuāziskās Latvijas Satversmes sapulces deputāta un laikraksta “Sociāldemokrāts” redakcijas locekļa, izmeklēšana lieta turpinājās no 1951. gada 19. janvāra līdz 19. maijam pēc tiem pašiem KK pantiem.

J. P. Dimzas apsūdzība pēc tiem pašiem pantiem, aktīva meņševika, laikraksta “Sociāldemokrāts” redakcijas vadītāja un Latvijas sociāldemokrātiskās partijas štata propagandista. Izmeklēšana lietā turpinājās no 1951. gada 21. februāra līdz 14. maijam.

Šo lietu izmeklēšanu uzraudzību veica: Kuzņecova – lietās par Eliasa, Brikšļa un Jaunzema apsūdzību, Kudrjavcevs – lietās par Būmeistera, Lorenca, Grēviņa un Dimzas apsūdzību.

Izmeklēšana šajās lietās prasīja ļoti lielu darbu gan ar arhīvu materiāliem, tā arī ar viņu sakaru pārbaudi ar Latvijas meņševiku Centrālo padomi ārzemēs, kura pastāv Zviedrijā vēl līdz šai dienai.

Šo meņševiku arests 1951. gada sākumā ir izskaidrojams ar to, ka kopš 1950. gada otrās puses atsevišķi bijušās Latvijas sociāldemokrātiskās partijas biedri aktivizēja savu darbību, sarīkoja sapulces, izplatīja pretpadomju literatūru un mēģināja nodibināt sakarus ar Centrālo padomi. Šo personu aresta brīdī pie viņām tika atrasts liels daudzums pretpadomju, tajā skaitā meņševiku literatūras. (..).

Latvija PSR prokurors,

justīcijas 3. klases padomnieks Ļipins.¹

---

1. LVA, 1221. f., 1.s. apr., 11. l., 58., 59., 61. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Plašāk skat.: Jānis Riekstiņš. "Būdami naidīgi noskaņoti pret padomju varu ..." // Latvijas Vēstnesis.
2004. g. 3., 8., 10. septembris

10. nodaļa

Arhīvi – represīvo iestāžu izpalīgi “pretpadomju elementu” meklēšanā un atklāšanā

Izvilkumi no LPSR iekšlietu tautas komisāra A. Eglīša dienesta ziņojuma PSRS iekšlietu tautas komisāra vietniekam S. Kruglovam par Latvijas PSR arhīvu darbu 1944. gadā

Pilnīgi slepeni

PSRS Iekšlietu tautas komisāra vietniekam
valsts drošības 2. ranga komisāram
biedram **Kruglovam**

Dienesta ziņojums

No vācu fašistiskajiem iebrucējiem atbrīvotajā Latvijas PSR teritorijā strādāja LPSR IeTK operatīvās grupas. Operatīvās grupas Latvijas PSR teritorijā, Ludzā ieradās š.g. 26. jūlijā un uzsāka dokumentālo materiālu savākšanas, koncentrācijas un saglabāšanas darbu.

Visos apriņķu centros tika savākti vērtīgi dokumentālie materiāli, kuriem ir liela nozīme tautas saimniecībā, zinātnē un mūsu sociālistiskās Dzimtenes aizsardzībā, bet īpaši – čekistu operatīvajā darbā. Arhīvu darbinieki, neraugoties uz nelielo pieredzi arhīvu iestāžu specifiskā, izdarīja milzīgu darbu, lai savāktu materiālus par Dzimtenes nodevējiem Latvijas PSR un atjaunotu valsts arhīvus.

III

Latvijas PSR valsts apriņķu arhīvu stāvoklis

(..)

1. Ludzas apriņķa valsts arhīvs

Ludzas pilsētā mēs esam atraduši lielu daudzumu apriņķa policijas priekšnieka un apriņķa vecākā dokumentālos materiālus sākot no 1941. gada

augusta līdz 1944. gadam. Ir atrasti visu Ludzas apriņķa iecirkņu policistu un tā saucamās palīgpolicijas dalībnieku saraksti. (..). Bez citiem dokumentālajiem materiāliem mēs esam atraduši 224 palīgpolicijas dalībnieku personas lietas. (..)

Ludzas apriņķī arhīvu daļas darbinieki līdz š.g. 1. oktobrim ir atklājuši 1700 policistus un aizsargus – aktīvus padomju tautas ienaidniekus. Sastādīti saraksti par 1275 policistiem un aizsargiem un sastādītas kartītes par 425 policistiem un aizsargiem. Viss šis materiāls tika nodots IeTK Ludzas apriņķa nodaļas priekšniekam valsts drošības apakšpulkvedim biedram Sparinskim. (..).

2. Daugavpils apriņķa valsts arhīvs

(..) Reizē ar dokumentālo materiālu savākšanu un koncentrāciju notika arī materiālu operatīvā apstrāde. Pirmajās dienās IeTK Daugavpils apriņķa nodaļas priekšniekam valsts drošības majoram biedram Titovam tika nodoti materiāli un policistu saraksti par 350 cilvēkiem. Pavisam atrasti 950 policisti, aizsargi un citas fašistiskās personas, par kurām sastādīti saraksti un kartītes. Visi saraksti un kartītes nodotas attiecīgajām IeTK iestādēm. (..).

3. Rēzeknes apriņķa valsts arhīvs

(..) Arhīvu daļa nosūtīja palīgā valsts arhīvam biedrus B. B. Fridmani un D. D. Stivrinu, kuri nekavējoties uzsāka dokumentālo materiālu operatīvo apstrādi. Šī darba rezultātā tika atklāti 1844 Dzimtenes nodevēji, galvenokārt policisti, aizsargi un tie, kuri bija vēlējušies brīvprātīgi iestāties vācu armijā. No augstāk minētā policistu un aizsargu skaita par 1429 personām ir sastādīti saraksti un 415 personas ir ierakstītas kartītēs. Saraksti nodoti LPSR IeTK Rēzeknes apriņķa nodaļas priekšniekam valsts drošības apakšpulkvedim biedram Rodionovam.

4. Ilūkstes apriņķa valsts arhīvs

(..) Pēc apriņķa centra Ilūkstes pilsētas atbrīvošanas no vācu fašistiskajiem iebrucējiem operatīvās grupas darbinieki atklāja, ka lielu daļu dokumentālo materiālu vācieši ir aizveduši, kurus vēlāk atrada Jēkabpilī. To svarīgo operatīvo materiālu vidū, kuri tika atrasti Ilūkstē, atrodas Ilūkstes aizsargu pulka personālsastāva saraksts.

5. Jēkabpils apriņķa valsts arhīvs

(..) Jēkabpilī un Krustpilī ir atklāts liels daudzums dokumentālo materiālu un to vidū: no Ilūkstes apriņķa valsts arhīva vāciešu aizvestie dokumentālie materiāli ar svaru apmēram 3 tonnas – Krustpils policijas dokumenti, laikraksti, rokraksti. (..). Liels daudzums materiālu ir atrasts to personu mājās, kuras ir aizbēgušas kopā ar vāciešiem. (..). Reizē ar dokumentālo materiālu savākšanu, arhīvu nodaļas operatīvās grupas darbinieki nodarbojās ar svarīgo operatīvo dokumentu apstrādi, kā rezultātā tika atklāti un IeTK vietējai daļai nodoti saraksti par 500 policistiem, aizsargiem un citiem Jēkabpils apriņķa naidīgiem elementiem. (..).

6. Madonas apriņķa valsts arhīvs

(..) Liels daudzums palikušo dokumentālo materiālu attiecas uz vācu okupācijas laiku no 1941.-1944. gadam. Savākti arī svarīgi operatīvās nozīmes dokumentālie materiāli, kā piemēram, darbinieku aptaujas lapas, pagastu, pilsētu un apriņķa pārvaldes policistu anketas, saraksti un citi materiāli.

Ir iznīcināti dokumenti, kuri attiecas uz vācu okupācijas pēdējo laiku. Gulbenē vācu okupanti nodedzināja ēku ar visiem 2. policijas iecirkņa dokumentālajiem materiāliem. (...)

(..) Reizē ar materiālu savākšanu notika dokumentu operatīvā apstrāde. Arhīvu daļa bija atsūtījusi vecāko zinātnisko līdzstrādnieci B. B. Fridmani, kura atrada un sastādīja sarakstus par 1200 policistiem un aizsargiem. Pavisam Madonas apriņķī līdz 15. oktobrim ir atklāti 2410 dzimtenes nodevēji, no kuriem sarakstos ir ierakstīti 1200 policisti un citi fašistiskie elementi, kartītēs ir ierakstīti 800 policisti un 410 aizsargi. Šis darbs tiek turpināts. Visi materiāli nodoti IeTK Madonas apriņķa daļas priekšniekam valsts drošības kapteinim biedram Žvigulim.

7. Abrenes apriņķa valsts arhīvs

(..) Līdz 1. oktobrim bija atklāti 1500 dzimtenes nodevēji, galvenokārt policisti un aizsargi. Policistu un aizsargu sarakstu kopijas nodotas IeTK apriņķa nodaļai un VDTK apriņķa nodaļai.

8. Valkas apriņķa valsts arhīvs

(..) Dokumentālo materiālu vidū tika atrasti saraksti par pārtikas un rūpniecības preču izsniegšanu policijas sastāvam, pie tam ziņās norādīts ieņemamais amats un viņu personīgais paraksts par saņemšanu. Pēc šīm

ziņām tika sastādīti policistu saraksti tur, kur tiešie policistu saraksti netika atrasti. (..) Uz 1. novembri ir noskaidroti 1600 dzimtenes nodevēji. Sastādīti saraksti par viņiem un nodoti IeTK aprinķa nodaļai un VDTK aprinķa nodaļai. Pie tam 3. Baltijas frontes “Smerš” nodoti šādi dokumenti: Latvijas pases, policistu apliecības, fašistisko iestāžu un Alūksnes vācu komandatūras veidlapas. (..).

9. Valmieras aprinķa valsts arhīvs

(..) Citu dokumentu vidū tika atrasti 280. un 281. policijas bataljona saraksti par 630 cilvēkiem. Līdz 1. oktobrim tika noskaidroti un sastādīti saraksti par 1500 dzimtenes nodevējiem, kuri nodoti IeTK un VDTK aprinķa nodaļām.

10. Cēsu aprinķa valsts arhīvs

(..) Līdz š.g. 1. oktobrim noskaidroti un ierakstīti sarakstos 1200 policisti, aizsargi, pilsētas pašpārvaldes darbinieki, pagastu vecākie un citi. Saraksti nodoti IeTK un VDTK aprinķa nodaļu priekšniekiem. (..)

LPSR iekšlietu tautas komisārs

A. Eglītis.¹

---

1. LVA, 1163. f., 1.^a apr., 219. l., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Izvilums no atskaites par Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas Arhīvu daļas darbu 1945. gadā

Pilnīgi slepeni

Atskaite

Par Latv. PSR IeM Arhīvu daļas darbu 1945. gadā

(..)

VII Darbs ar slepenajiem dokumentālajiem materiāliem

Atskaites gadā turpinājās slepeno dokumentālo materiālu koncentrācija Centrālajā valsts arhīvā, galvenokārt no aprinķu valsts arhīviem. Centrālā valsts arhīva slepeno fondu nodaļā ir sakoncentrēti slepeni dokumentālie materiāli 96 fondos ar skaitu – 56 924 glabājamās vienības (..).

Pēc slepenajiem dokumentiem LPSR valsts arhīvs 1945. gadā no neapstrādātajiem materiāliem sastādīja sarakstus par 23 892 dzimtenes nodevējiem, bet no Latv. PSR atbrīvošanas momenta no vācu fašistiskajiem iebrucejiem tika sastādīti saraksti par 36 411 cilvēkiem, kuri nodoti izmantošanai IeTK un VDTK. (..).

Dzimtenes nodevēju noskaidrošanas darbs galvenokārt tika veikts pēc aprinķu valsts arhīvu slepenajiem dokumentālajiem materiāliem. 1945. gadā 15 aprinķu valsts arhīvos tika sastādīti saraksti par 17 605 cilvēkiem. (..).

Galvenais darbs ar slepenajiem dokumentālajiem materiāliem tiek veikts Centrālā valsts arhīva slepenajā nodaļā, taču šī darba ievērojamu daļu paveica aprinķu valsts arhīvu priekšnieki pirms slepeno dokumentālo materiālu nodošanas Centrālajā valsts arhīvā. No dažiem LPSR IeTK aprinķu nodaļu priekšniekiem ir saņemtas atsauksmes par to palīdzību, kuru viņiem sniedza aprinķu valsts arhīvi. Tā, piemēram, IeTK Madonas aprinķa nodaļa atzīmē, ka “pēc arhīva materiāliem viņi sastādījuši sarakstus par Madonas policijas pulku pēc pagastiem par 2000 cilvēkiem, Madonas aprinķa pagastu un pilsētas pašpārvaldes amatpersonu sarakstu par 600 cilvēkiem. Saņemtie materiāli sniedza lielu palīdzību operatīvajā darbā”.

Uz arhīva materiālu pamata ir arestēti:

IeTK Rīgas aprinķa nodaļā	252	cilvēki
IeTK Talsu aprinķa nodaļā	70	-- // --
IeTK Tukuma aprinķa nodaļā	7	-- // --
IeTK Ilūkstes aprinķa nodaļā	342	-- // --
IeTK Ludzas aprinķa nodaļā	19	-- // --utt.

Latv. PSR iekšlietu tautas komisārs

ģenerālmajors

(Eglītis)

Latv. PSR IeTK

arhīvu daļas priekšnieks

kapteinis

A. Blumfelds. ¹

1. LVA, 1163. f., 1.^a apr., 219. l., 218., 231., 232., 246. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

LPSR IeM Centrālā valsts arhīva slepeno fondu nodaļas atskaite par darbu 1946. gada III ceturksnī

Pilnīgi slepeni

Atskaite

par LPSR IeM Centrālā arhīva slepeno fondu nodaļas paveikto darbu

1946. gada III ceturksnī

Atskaites periodā ir paveikts šāds darbs:

1. Pēc Latv. PSR IeM, VDM, LPSR IeM un VDM kadru daļu, Jūras flotes pretizlūkošanas daļu, kā arī visu LPSR IeM un VDM aprīņķu daļu pieprasījumiem ir izsniegtas izziņas par 5225 cilvēkiem (no tām 752 pozitīvas un 4473 negatīvas). Minēto izsniegto izziņu skaitā ir arī 412 izziņas LPSR IeM un VDM operatīvajām iestādēm, “Smerš” un Jūras flotes pretizlūkosanas daļai izsniegtās (324 pozitīvas un 88 negatīvas). No 324 pozitīvajām izziņām operatīvajām iestādēm ir atklāti 118 buržuāziskās politiskās partijas “Zemnieku savienība” biedri, 85 militāri – fašistiskās organizācijas “Aizsargi” dalībnieki, 72 personas, kuras Latvijas teritorijā ir sadarbojušās ar vācu okupantiem, 31 fašistiskās politiskās partijas “Pērkonkrusts” biedrs, 13 bijušās buržuāziskās Latvijas policisti un cietumu darbinieki un 6 personas ar citām kompromitējošām ziņām. 428 pozitīvas izziņas izsniegtas pēc LPSR IeM un VDM kadru daļu pieprasījumiem, to vidū 106 ir militāri-fašistiskās organizācijas “Aizsargi” biedri, 21 buržuāziskās politiskās partijas “Zemnieku savienība” biedrs, 62 bijušie sociāldemokrāti, 4 fašistiskās politiskās partijas “Pērkonkrusts” biedri, 16 dažādu fašistisko politisko partiju („Vanagi”, korporanti utt.) biedri. (..). LPSR IeM arhīvu nodaļai ir nodoti 2 specziņojumi operatīvai izmantošanai (par vienu pārbēdzēju) un bijušās politpārvaldes ziņotāju un gestapo darbinieku Balodi.
2. Darbs, lai atklātu kontrrevolucionāros elementus pēc okupācijas laika materiāliem – Madonas aprīņķa priekšnieka fonda, Valmieras rezerves cietuma, Jelgavas rezerves cietuma un ģenerālkomisāra Rīgā fondiem: izlasītas 8224 lapas un sastādītas 615 kartiņas.
3. Uzņemti sarakstu uzskaitē un nodoti LPSR IeM Arhīvu daļai operatīvai izmantošanai šādi saraksti:
  - a) Madonas aprīņķa policistu saraksts par 948 cilvēkiem;
  - b) Valmieras rezerves cietuma (koncentrācijas nometnes) darbinieku saraksts par 185 cilvēkiem;

c) latviešu "SS" leģiona militārpersonu saraksts par 111 cilvēkiem.

Pavisam saraksts par 1144 cilvēkiem.

4. Sistematizēti un savesti kārtībā:

- a) aizsargu pulku 11 fondi ar 16 735 glabāšanas vienībām;
- b) vācu okupācijas laika 16 fondi ar 4220 glabāšanas vienībām;
- c) bijušā sūtņa Zariņa fonds ar 113 glabāšanas vienībām;
- d) advokāta Dzelzīša fonds ar 3416 glabāšanas vienībām.

Pavisam sistematizētas un savestas kārtībā 24 984 glabāšanas vienības.

5. Papildināta Centrālā valsts arhīva slepeno fondu kartotēka, iekļaujot tajā 4315 kartītes.

Sistematizēts stingri pēc alfabēta tik pat daudz kartīšu. (..).

LPSR IeM Centrālā valsts arhīva direktors

Pekkers

CVA slepenās daļas priekšnieks

(Levitans)

7. X 46. g. Rīgā. ¹

---

1. LVA, 1163. f., 1.^a apr., 220. l., 41., 42. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Izvilumi no Latvijas PSR Centrālā valsts arhīva slepeno fondu daļas atskaites par darbu 1947. gadā

Pilnīgi slepeni

(..)

VI

Kontrrevolucionāro elementu un personu ar kompromitējošiem datiem atrašana

(..) Uz 1948. gada 1. janvāri nodaļas uzskaitē atrodas 542 851 persona, tajā skaitā:

1) Spiegi	415
2) Aizdomās par spiegošanu turētie	621
3) Provokatori un citi buržuāziskās Latvijas pretizlūkošanas un soda iestāžu darbinieki	392

4) Politapsardzes personālsastāvs	897
5) Izlūkošanas, pretizlūkošanas un soda iestāžu personālsastāvs (atklātais)	4745
6) Buržuāziskās Latvijas pretpadomju politisko partiju, savienību un organizāciju biedri	15 765
7) Latvijas sociāldemokrātiskās partijas biedri (meņševiki)	15 628
8) Kонтрреволюcionāro nacionālistisko organizāciju biedri	7214
9) Monarhisti – baltgvardi	1830
10) Buržuāziskās Latvijas armijas virsnieki	5247
11) Buržuāziskās Latvijas militāri – fašistisko organizāciju („Aizsargi”, „Vanagi”) biedri	89 250
12) Ārzemju firmu un sabiedrību kalpotāji	1317
13) Ārzemju speciālisti	387
14) Dzimtenes nodevēji, nodevēji un citi vācu okupantu atbalstītāji	74 879
15) Vācieši, kuri dzīvo Latvijā	62 000
16) Dažādu konfesiju garīdznieki	973
17) Citi elementi, kuri uzņemti kartotēkas uzskaitē (personas, kuras vācu okupācijas laikā uz Latviju bija evakuētas no citām PSRS republikām, vācu armijas padomju karagūstekņi, buržuāziskās Latvijas pilsoņi, kuri bija atradušies ārzemēs u.c.). (..).	

Pieprasījumu un izziņu izpildīšana

Līdz 1947. gada 25. XII tika saņemti 14 923 pieprasījumi par personām, tajā skaitā:

- 1) no LPSR IeM kadru daļas, milicijas skolas un citām IeM nodaļām par 8250 personām.
- 2) no LPSR VDM apsardzes nodaļas par 2177 personām.
- 3) no LPSR VDM operatīvajām nodaļām par 1685 personām.
- 4) no citu savienoto republiku IeM – VDM un PSRS IeM Galvenās arhīvu pārvaldes par 1025 personām.
- 5) no Latvijas K(b)P CK par 1544 personām.

- 6) no Latvijas PSR Ārlietu ministrijas par 115 personām.
- 7) no citām padomju un partijas organizācijām par 117 personām. (..).

1947. gadā ievērojami nostiprinājās sakari ar operatīvajām iestādēm.

Pieprasījumi tika saņemti no šādām Latvijas PSR IeM – VDM operatīvajām iestādēm:

- 1) IeM pretizlūkošanas,
- 2) VDM pretizlūkošanas,
- 3) Baltijas kara apgabala VDM pretizlūkošanas,
- 4) jūras salu rajona VDM pretizlūkošanas,
- 5) atsevišķu karaspēka daļu (latviešu gvardes strēlnieku brigāde, tanku divīzija, aviācijas divīzija utt.) VDM pretizlūkošanas daļas,
- 6) karagūstekņu un internēto pārvaldes čekistu operatīvās daļas,
- 7) VDM 2. daļas,
- 8) VDM 2. N daļas,
- 9) VDM 4. daļas,
- 10) VDM 5. daļas,
- 11) VDM “O” daļas,
- 12) VDM ūdens daļas,
- 13) VDM transporta daļas,
- 14) VDM 20 apriņķu daļas,
- 15) VDM izmeklēšanas daļas,
- 16) IeM tribunāla. (..)

Latv. PSR IeM arhīvu daļas priekšnieks

kapteinis

(Blumfelds)

LPSR IeM Centrālā valsts arhīva priekšnieks

Pekkers. ¹

---

1. LVA, 1163. f., 1.^a apr., 223. l., 105., 106., 107., 109. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

**Izvilums no Latvijas PSR iekšlietu ministra vietnieka I. Zujāna
ziņojuma par dokumentu zinātniski – tehnisko apstrādi LPSR
Iekšlietu ministrijas Centrālajā valsts arhīvā**

Pilnīgi slepeni

1953. gada 5. septembrī

Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas
sekretāram biedram **J. E. Kalnbērziņam**

Izpildot Latvijas KP CK 1952. gada 14. marta un 1953. gada 18. marta lēmumus, kā arī PSRS IeM 1950. gada 15. oktobra pavēli Nr. 0707, Latv. PSR IeM Centrālā valsts arhīva darbinieki ir pakļāvuši zinātniski tehniskajai apstrādei:

1951. gadā – 1 124 873 glabāšanas vienības un 327 kg atbirumu; operatīvo čekistu darba rezultātā ir atrasti dokumentālie materiāli un sastādītas 13 839 provokatoru, spiegu, ziņotāju un citu pretpadomju elementu kartītes;

1952. g. – 1 236 000 glabāšanas vienības un 3671 kg dokumentālo materiālu atbirumu, atrastas un sastādītas kartītes par 51 398 provokatoriem, Dzimtenes nodevējiem un citiem pretpadomju elementiem.

Pie tam, šajā laikā atklāti un uzņemti specuzskaitē 29 500 pretpadomju elementi (provokatori, Dzimtenes nodevēji, fašistisko un cionistisko organizāciju biedri, policisti un citi). (..).

Lai izpildītu Latvijas PSR KP CK lēmumus un attiecīgās PSRS IeM pavēles, Latv. PSR Iekšlietu ministrijas vadība no 1953. gada 1. jūlija no citām Latv. PSR arhīvu iestādēm piekomandēja četrus (4) darbiniekus: vienu operatīvo darbinieku – zinātnisko līdzstrādnieku, divus (2) zinātniskos līdzstrādniekus, kuri prot vācu valodu un vienu (1) rajona valsts arhīva vadītāju, kurš pārvalda krievu un latviešu valodas. (..).

Latvijas PSR iekšlietu ministra vietnieks

apakšpulkvedis

Zujāns.¹

---

1. LVA, PA-101. f., 16. apr., 99. l., 84. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

11. nodaļa

Atsevišķu varas iestāžu pārstāvju iebildumi pret plašo represiju izvēršanu pret Latvijas iedzīvotājiem

Latvijas PSR valsts drošības tautas komisāra vietnieka valsts drošības pulkveža J. Vēvera 1945. gada 31. janvāra dienesta ziņojums PSR Savienības valsts drošības tautas komisāram valsts drošības 1. ranga komisāram V. Merkulovam par LK(b)P Ilūkstes apriņķa komitejas pirmā sekretāra S. Matuza attieksmi pret valsts drošības tautas komisariāta darbiniekiem

Pilnīgi slepeni

Kopija

PSR Savienības valsts drošības tautas komisāram
valsts drošības 1. ranga komisāram
biedram Merkulovam

Partijas Ilūkstes apriņķa komitejas pirmais sekretārs biedrs S. Matuzs sistemātiski izvirza prasības Valsts drošības tautas komisariāta apriņķa nodaļas priekšniekam biedram Ivanovam, lai viņš piešķirtu VDTK operatīvo sastāvu kā partijas apriņķa komitejas pilnvarotos pagastos, to vai citu saimniecisko pasākumu veikšanai.

Š.g. 6. janvārī partijas apriņķa komitejas instruktors Ņikitins ieteica biedram Ivanovam nosūtīt uz pagastiem 3 operatīvos darbiniekus (no kopā ar biedru Ivanovu 5 esošajiem), lai noturētu zemnieku sapulces. Biedrs Ivanovs paziņoja biedram Ņikitinam, ka sakarā ar to lielo darbu, kādu patlaban izpilda VDTK aparāts, viņš šim nolūkam nevienu iedot nevar.

Pēc tam neviens no apriņķa komitejas sekretāriem ar biedru Ivanovu par šo jautājumu nerunāja, bet plkst. 12 tajā pašā dienā tika sasaukts partijas apriņķa komitejas birojs ar jautājumu par apriņķa komitejas biroja locekļa VDTK daļas priekšnieka biedra Ivanova rīcību.

Šajā sēdē apriņķa komitejas otrais sekretārs ieteica biedram Ivanovam izteikt stingro rājienu ar brīdinājumu. Apriņķa komitejas trešais sekretārs tajā pašā biroja sēdē paziņoja, ka “VDTK darbinieki ir pārvērtušies par blēžiem un kņaziņiem un ir atrāvušies no partijas dzīves” utt.

Šo uzstāšanos atbalstīja partijas apriņķa komitejas pirmais sekretārs biedrs Matuzs.

Janvāra desmitajos datumos biedrs Matuzs no jauna mēģināja mobilizēt VDTK apriņķa nodaļas operatīvo sastāvu cukurbiešu sagādei un pavasara sējas kampaņas sagatavošanai ar laiku līdz 5 dienām. Tikai pēc VDTK Daugavpils operatīvā sektora pilnvarotā biedra Staroverova iejaukšanās, šis VDTK darbinieku komandējums tika atcelts.

Sakarā ar VDTK veikto aktīvo pretpadomju elementu izskaušanas operāciju, Matuzs biedram Ivanovam pieprasīja viņam ziņot visus aģentūras un oficiālos materiālus par tām personām, kuras ir paredzēts arestēt. Biedram Ivanovam to darīt ir aizliegts.

Sakarā ar šo pašu operāciju Matuzs partijas vidū izplata noskaņojumus par to, ka VDTK veic masveida arestus, lai izpildītu viņiem noteiktos kontrolskaitļus. Šī iemesla dēļ viņš ieteica prokurora vietniecei Bogomolovai “ne sevišķi sankcionēt lietas par tiem, kurus paredzēts arestēt”, jo Matuzs uzskata, ka jau 1941. gadā VDTK iestādes pretpadomju elementu izsūtīšanu no Ilūkstes apriņķa esot izdarījuši neparezi, jo izsūtījuši tos, kurus izsūtīt nevajadzēja. Personīgā sarunā ar VDTK operatīvā sektora priekšnieku Staroverovu, Matuzs paziņoja, ka tagad arestus nevarot veikt kā tas bija 1937.-1938. gadā. “Jo mazāk arestu, jo stāvoklis labāks.”

Prokurora vietniecei Bogomolovai Matuzs norādīja, ka VDTK arestētās personas par Dzimtenes nodevību faktiski nav vainīgas:

“Ja mēs paši būtu nokļuvuši viņu vietā okupētajā teritorijā, arī mēs būtu rīkojušies tāpat kā viņi, būtu sākuši glābt savas dzīvības kā glāba viņi un būtu darījuši to pašu.”

VDTK Ilūkstes apriņķa nodaļa arestēja Silenes mašīnu iznomāšanas punkta vadītāju Ivanu Ignata dēlu Ludišu, kurš apsūdzēts par to, ka viņš 1941. gadā vāciešiem nodevis visu Silenes komjaunatnes organizācijas sastāvu. Uzskatot Ludiša arestu par nepareizu, Matuzs par to rakstīja Latvijas K(b)P CK, paralēli VDTK veiktajai izmeklēšanai Ludiša lietā, nozīmēja savu izmeklēšanu.

Prokurora vietniece Bogomolova ir paziņojusi, ka Matuzs Patērētāju savienībā ir paņēmis pārtikas produktus un rūpniecības preces par 7000 rubļiem, bet naudu par to Patērētāju savienībai līdz šim nemaksā.

Latv. PSR valsts drošības tautas komisāra vietnieks

valsts drošības pulkvedis

(Vēvers)

1945. gada 31. janvārī

Rīga

Izraksts pareizs: PSRS VDTK sekretariāta priekšnieka vietnieks

valsts drošības apakšpulkvedis – Apakidze. ¹

---

1. LVA, PA-101. f., 8. apr., 19. l., 7., 8., 9. lp. Noraksts. Tulkojums no krievu valodas.

1945. gada 1. februārī Merkulovs J. Vēvera ziņojumu nosūtīja J. Kalnbērziņam un VK(b)P CK Latvijas biroja priekšsēdētājam Šataļinam, pieprasot Matuzu “saukt pie atbildības”. (LVA, PA-101. f., 8. apr., 9. l., 6. lp.)

Izvilums no LK(b)P Jelgavas apriņķa komitejas pirmā sekretāra K. Plātera runas LK(b)P CK 1945. gada 15.-16. februāra plēnuma

(..)

Par mūsu apriņķa attīrīšanu no tautas ienaidniekiem

Pie mums lielu darbu veic armijas organizācijas “Smerš”, kuras daudz ko nesaskaņo ar mūsu IeTK priekšnieku b. Trukšānu. Daudzkārt pat tiek izdarītas tādas lietas, kādas jādomā, nevajadzēja darīt. Lūk, tāds gadījums. Vecītis, dzimis 1888. gadā, no 19 līdz 23 gadiem sastāvējis aizsargos. Viņu paņēma. Jājautā, kādēļ? Ja viņš būtu bijis aizsargs Ulmaņa varas laikos, tā būtu cita lieta. Taču viņiem norādījums ir tāds, ka visi aizsargi, neatkarīgi no tā, kad viņi ir sastāvējuši šajā organizācijā, ir jāizņem. Varbūt, ka tas kaut kādā veidā ir pareizi. Es aizbraucu uz pagastu, tur ir noņemts pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs, sekretārs, un gadās tā, ka pagasta izpildu komiteja ir aizslēgta.

Es prasu Trukšānam:

“Tu to zini?”

“Nē”, viņš saka:

“Es nezinu.”

Iznāk tā, ka pulkvedis Nosovs vispirms paziņo, ka viņi veikšot lielu darbu, taču kādu darbu viņi veic, kuru paņems, iepriekš par to neziņo, lai radītu viedokli, ka tie ir tautas ienaidnieki, ka viņus vajag izņemt. Pie mums bija tāds gadījums ar daktera Čakstes sievu, viņu paņēma. Nācās iejaukties biedram Kalnbērziņam, lai atbrīvotu. Pēc tam viņu atbrīvoja. Es domāju, ka būtu labāk, ja tādu faktu būtu mazāk.

Mūsu apriņķī, neraugoties uz frontes tuvumu, neraugoties uz to, ka nav samiernieciskas attieksmes pret kulakiem, bandītisma nav tādēļ, ka mums daudz palīdzēja armijas daļas, un, kur bandīti parādīsies, tur uzreiz ar viņiem būs cauri – viņiem nav kur dēties. (zālē smieklī).¹

---

1. LVA, PA-101. f., 7. apr., 3. l., 94., 95. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

A. Štradaha 1946. gada 16. aprīļa vēstule J. Staļinam par Latvijas iedzīvotāju noskaņojumu sakarā ar represijām

1946. gada 16. aprīlī

Biedram Staļinam

Esot komandējumā Latvijas PSR, es iebraucu savā dzimtajā sādžā, kur nebiju bijis daudzus gadus. Maniem paziņām un radniekiem ir ļoti daudz sūdzību un lūgumu par nepareizi izsūtītajiem dokumentu masveida pārbaudes laikā pēc vāciešu kapitulācijas.

Tā, piemēram, Nikolajs Štradahs lūdz par dēla atgriešanos. Liecinieki apstiprina, ka viņa dēls Pāvels, dzimis 1924. gadā, 1943. gadā ticis mobilizēts vācu armijā, no tās ar ieročiem dezertējis un līdz kapitulācijai slēpies. Tāpat arī Valdis Jākobsons, dzimis 1922. gadā.

Daļa jauniešu, lai izvairītos no iesaukšanas vācu armijā, iestājās dažādās paš aizsardzības organizācijās – arī tās ir izsūtītas. Piemēram, Pāvels Fibis, dzimis 1927. gadā, viņa tēvs ir vidējais zemnieks. Piespiedu kārtā vācu armijā nobilizētais

Caunītis tagad ir izsūtīts uz Komi APSR. Caunīša – Štradaha ģimene savā laikā bija revolucionāra, viņa man palīdzēja revolucionārajā darbā 1912.-1913. gadā un slēpa mani 1921., 1923. gadā, kad es Latvijā biju nelegāli. Grundmanis – dezertēja no vācu armijas, slēpās, bet tagd viņš ir izsūtīts uz Karēļu – Somu PSR.

Augstāk minētie fakti liecina, ka Latvijas PSR šajos jautājumos ir bijis ievērojams daudzums nepareizu lēmumu. Ja tikai vienā ciemā tādu gadījumu ir desmitiem, tad pa visu Latviju tādu būs ievērojams daudzums.

Politiski šie nepareizie lēmumi nodara mums ļaunumu un nevis labumu, kad mēs neprotam atšķirt ienaidniekus no draugiem, un, ka mēs svārstīgos grūžam ienaidnieka nometnē.

Daudz ko tādu varēja piedot masu pārbaužu laikā, bet tagad ir pienācis laiks konkrēti noskaidrot un nemest birokrātiski visus vienā maisā, bet Latvijā tā tas notiek.

Latvijā ir ārkārtīgi attīstīts nacionālisms, un reti kur tas ir tādā sāpīgi asā līmenī kā šeit, ar to ir jārēķinās un ar liekām represijām tas nav novēršams.

Latvijā 28 gadu laikā tika veikta spēcīga aģitācija pret PSRS, īpaši tas ietekmēja jaunatni. Tas pastāvīgi ir jāņem vērā un šie pusnaidnieciskie noskaņojumi atsevišķos gadījumos nevar izzust uzreiz.

Šajos apstākļos nepareizi izsūtīto atbrīvošanai neapšaubāmi būtu labas sekas un ar to vēlreiz tiktu apstiprināts padomju varas strādnieku – zemnieku īstais raksturs, kurai dārgas ir katra strādnieka – zemnieka un inteliģenta intereses, kura prot augstsirdīgi apžēlot draugus un nesaudzīgi sodīt ienaidniekus.

Pēc manām domām vajadzētu netraucēti ļaut atgriezties daļai no Latvijas izsūtītajiem 1941.gadā. Toreizējā izsūtīšanā no Latvijas arī tika pieļautas daudzas kļūdas un birokrātiska pieeja. Materiāli vispusīgi netika sagatavoti. Daudzus izsūtīja pēc formālām pazīmēm (bija aizsargi utt). No inteliģences daudzi iestājās šajās organizācijās, lai būtu iespēja palikt ieņemtajos amatos – īpaši daudz tādu bija dzelzceļnieku, agronomu, inženieru un valsts kalpotāju vidū. Pamatmasa būtu lojāli strādājusi padomju varas apstākļos. Jo mūsu inteliģence (domāta Krievijas – aut.) 1918.-1919. gadā un vēlāk, salīdzinot ar viņiem, uzvedās daudz sliktāk un ievērojama daļa piedalījās sabotāžā. Latvijā pie šīm inteliģences likumsakarīgajām svārstībām nākas pieskaitīt arī izteikto nacionālismu – šajā gadījumā liekas represijas nekādu labumu nedos.

Risinot soda jautājumus, būtu ļoti vienpusīgi, nepareizi vadīties tikai no pagātnes, no izteikumiem, bet vairāk vajadzētu bāzēties uz darbiem, uz praktisko uzvedību tagad.

Protams, mans faktu apjoms ir neliels, bet vajadzības gadījumā viss šis jautājums var tikt vispusīgi pārbaudīts un trūkumi izlaboti valsts labā.

Es lūdzu Jūs par to tādēļ, ka zinu cik iejūtīgi Jūs izturieties pret pareizām visām nacionālā jautājuma risināšanas pusēm un cik uzmanīgs esat pret mazajām tautām. Pie tam, izmantojot gadījumu, es uzskatu par tiesīgu svarīgos jautājumos izmantot savu kādreizējo personīgo pazīšanos ar Jums un griezties pie Jums.

Sakarā ar tuvojošos 1. Maiju un Uzvaras dienu, attiecībā pret nepareizi izsūtītajiem un viņu kategorijas noteikšanu, vajadzētu daļai no viņiem ļaut atgriezties Latvijā. Attiecībā par personām, par kurām materiāli šeit tiek pievienoti, lūdzu norādījumus par viņu steidzamu atgriešanu viņu dzimtajās, mīļajās vietās.

A. P. Štradahs, VK(b)P biedrs no 1912. g., b.k. Nr. 1216282.

16. IV 1946. g. Adrese: Maskava, Gagarinskas prospekts 14, dz. 5".¹

1. Советская национальная политика: идеология и практики. 1945-1953. – Москва, 2013, с. 601, 602.

VK(b)P CK sevišķajā sektorā šī vēstule tika saņemta 1946. gada 17. aprīlī. Uz tās 1. lapas atrodama atzīme: “b. Berijam. 19. IV 46.”

Tuvākas ziņas par šīs vēstules autoru, diemžēl, neizdevās atrast.

Latvijas PSR izglītības tautas komisāra K. Strazdiņa 1945. gada 8. februāra ziņojums LK(b)P CK sekretāram J. Kalnbērziņam par skolotāju arestiem Bauskas apriņķī

Latvijas K(b)P CK sekretāram b. Kalnbērziņam

Šodien pie manis ieradās Bauskas apriņķa tautas izglītības nodaļas vadītāja vietnieks b. Līnis. Viņš paziņoja, ka Bauskas apriņķī arestēti 20 skolotāji (sk. pievienoto sarakstu). Pēc viņa domām, ievērojama daļa no tiem arestēta nepamatoti, bez nopietniem iemesliem. Viņš pats 20 gadus strādā Bauskas apriņķī un labi pazīst skolotājus. Viņš nekādi nevar saprast, kāpēc arestēti tādi labi un pret vāciešiem noskaņoti skolotāji kā Hammers, Klincāre u.c. (sk. pasvītrotos un atzīmētos sarakstā.) Pēc viņa stāstītā, skolotāju aresti izraisīja vecāku un citu skolotāju lielu sašutumu, daļa

bērnu pārtrauca apmeklēt skolas. Daži aresti notika ļoti netaktiski pēc formas, tā, piemēram, skolotājs Hammers tika arestēts Ļeņina dienu pasākumu sagatavošanas laikā un tāpēc tika izjaukts vakars, veltīts Ļeņina dienai. Skolotāja Klincāre tika arestēta bērnu klātbūtnē, kas izraisīja lielu sajukumu skolā. Par arestu iemeslu motīvu it kā tika izvirzīts apstākļi, ka daļa skolotāju vācu laikā vadīja hitleriskās jaunatnes organizācijas (LJO – Latvju jaunatnes organizāciju – aut.). Starp skolotājiem, kas vadīja šīs organizācijas, protams, ir dažādi elementi, jo tādas organizācijas pastāvēja pie visām skolām un kāds no skolotājiem bija spiests tās vadīt. Pats b. Līnis ir pazīstams, kā godīgs un uzticams darbinieks un vecs pedagogs. Grūti, protams, teikt, cik precīzs ir viņa stāsts, bet vajadzētu viņā ieklausīties, jo viņš izsaka skolotāju masu noskaņojumu. Pēc manām domām, vajadzētu pārbaudīt, vai te nav pārspīlējumu no VDTK orgānu puses, vai nav pieļautas daudzas kļūdas. Izlabot tādas kļūdas vēlāk ir ļoti grūti.

Līdzīgas ziņas ienāk arī no Jelgavas apriņķa. Apriņķa tautas izglītības nodaļas vadītājs b. Veilands pavisam nospiests. No citiem apriņķiem man pagaidām ziņu nav.

Rīgā viss norit samērā gludi, ar nelieliem izņēmumiem (Rīgā no 1100 saņēma 10, Bauskā no 180 saņemti 20, apmēram tāpat Jelgavas apriņķī). Citādi sataisīs visādas aplamības, bet pēc tam nāksies strēbt gadiem.

Pievienoju man iesniegtos materiālus uz sešām lapām.

K. Strazdiņš

Rīgā, 8. II – 45.

izglītības tautas komisārs

Bauskas apriņķa tautas izglītības nodaļa

1945. gada 8. februārī

Nr. 183

1. TK (tautas komisariāta) Skolu pārvaldei

Papildinot savu š.g. 3. februāra rakstu, Bauskas apriņķa tautas izglītības nodaļa ziņo, ka pēdējās dienās aizturēti un darbā nav atgriezušies šādi skolotāji:

1. Alma Kraķis – Misas Dugānes nepilnās vidusskolas direktore
2. Amālija Duka – Misas pagasta pamatskolā
3. Milda Lauva – Īslīces pagasta nepilnās vidusskolas direktore
4. Verners Dzērve – Skaistkalnes Krusas nepilnā vidusskolā
5. Jānis Locēns – Skaistkalnes nepilnā vidusskolā
6. Ludvigs Ķerpis – Panemūnes nepilnajā vidusskolā

Tāpat līdz šim nav atbrīvots tautas izglītības nodaļas vadītājs b. Šeniņš

Līnis, Bauskas apriņķa tautas izglītības nodaļas
vadītāja vietnieks

(Sk. otrā pusē):

1. Kārlis Hammers – Svitenes nepilnās vidusskolas direktors
2. Līze Kirta – tās pašas skolas skolotāja
3. Milda Ruņģe – Codes pagasta Bērzmuižas nepilnās vidusskolas skolotāja
4. Mūrnieks – tās pašas skolas skolotājs
5. Sētiks A. – Mežotnes nepilnās vidusskolas direktors
6. H. Sētiks – tās pašas skolas skolotājs
7. Lidija Liepa – Skaistkalnes nepilnās vidusskolas skolotāja
8. Olga Treile – tās pašas skolas skolotāja
9. Klikute – Brutes (?) pagasta nepilnās vidusskolas direktore
10. Klincāne – Kurmenes nepilnās vidusskolas direktore
11. Vilipsons – Mežotnes pagasta Pārupes pamatskolas pārzinis
12. Liekne – Iecavas Mežinieku nepilnās vidusskolas skolotāja
13. Saulīte – Jaunsaules pagasta nepilnās vidusskolas skolotāja – atbrīvota.¹

---

1. LVA, PA-101. f., 8. apr., 3. l., 8. lp. Oriģināls.

Atzīme dokumentā:

“b. Novikam. Par cik ziņas par vietējo čekistu nevīžībām ienāk no dažādiem apriņķiem, piemēram, vietām dienā dzen arestētos pa ceļiem un ielām. Arestus izdara uzstāšanās laikā publikas priekšā un nodarbību laikā skolā. Lieku priekšā pārbaudīt un ieviest kārtību. 10. II – 45. Kalnbēziņš.”

LPSR izglītības tautas komisāra K. Strazdiņa 1945. gada 18. marta ziņojums par skolotāju arestiem Bauskas apriņķī

Latvijas K(b)P CK sekretāram
biedram Kalnbērziņam

Divas dienas, kuras es pavadīju Bauskas pilsētā, pārliecināja mani par to, ka Bauskas apriņķī ar skolotāju arestiem patiešām ir pieļauti pārspīlējumi, pieļauta rupja kļūda, kuru vajag nekavējoties izlabot. No 180 skolotājiem arestēti 22. Jau šis cipars runā par daudz ko. Bet ar to vien ir par maz. Ir paņemti skolotāji, kurus visi pazīst kā labus, kārtīgus, kā pat vislabākos. Tā domā Bauskas tautas izglītības nodaļas darbinieki. Tā domā arī vadošie darbinieki no partijas apriņķa komitejas un izpildu komitejas. Daļa no viņiem burtiski raud, kad runā par šiem jautājumiem. Vajag ieklausīties tautas balsī.

Pārlietu lieli skolotāju aresti ir radījuši nelabu noskaņojumu un tas nenāk lietai par labu, tie diskreditē partijas un padomju varas autoritāti. Personīgi es nevienu no arestētajiem nepazīstu, taču visiem ir ļoti labs viedoklis par sekojošiem:

- 1) Klincare – Kurmenes 7 gadīgskolas direktore,
- 2) Satiks – Mežotnes 7 gadīgās skolas direktors (viņš arestēts kopā ar sievu, palikuši trīs bērni),
- 3) Hammers – Svitenes 7 gadīgās skolas direktors,
- 4) Ruņģe – Codes- Bērzu 7 gadīgās skolas skolotāja,
- 5) Kraķis – Misas- Druganes 7 gadīgās skolas direktors,
- 6) Kirts – Svitenes 7 gadīgās skolas direktors.

Tie ir tie, kurus nosauc pirmām kārtām. Stāsta, ka daudzus apsūdzot par to, ka viņi esot vadījuši jaunatnes hitleriskās organizācijas. Tur, protams, vajag noskaidrot, jo daudzi skolotāji bija spiesti tās vadīt, piespieda vienu no skolotājiem, atteikties bija grūti. Vajag iepazīties ar to, kā vadīja. Nevar šo motīvu izvirzīt kā vispārēju aresta iemeslu. Tad taču vajadzētu arestēt vēl simtiem skolotāju.

Lai arī kā tur nebūtu, mans viedoklis ir tāds, ka Bauskā ir pāršauts pār strīpu, pieļautas kļūdas, nenoskaidrojot pēc būtības, bet vispārēji pēc formālām pazīmēm, metot visus pār vienu kārti. Tas radīja nevis labumu, bet ļaunumu, jo izsauca skolotāju masas un vietējo iedzīvotāju sašutumu.

Šo kļūdu vajag nekavējoties izlabot. Kaut vienas daļas atbrīvošana nāktu par labu partijai un padomju varai.

Ziņojot Jums par augstāk minēto, es lūdzu Jūs izvirzīt šo jautājumu tur, kur pienākās un tiem un kam vajag, lai Bauskas lietas tiktu pārskatītas. Pēc manām domām ar šo lietu nedrīkst nenodarboties. Tas nebūtu pēc labākās sirdsapziņas.

Ar sveicienu

Rīgā, 1945. gada 18. martā

K. Starzdiņš

1. LVA, PA-101. f., 8. apr., 19. l., 14., 14.^a lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentā:

b. Novikam

Noskaidrot un paziņot, kādēļ ir arestēti Bauskas apriņķa skolotāji.

19.III 45. Kalnbērziņš.

Arestētie Bauskas apriņķa skolotāji netika atbrīvoti. Viņiem PSRS IeTK Sevišķā apspriede piespriede ilgus ieslodzījuma gadus.

**LK(b)P Cēsu apriņķa komitejas pirmās sekretāres Līnas Zaļkalnes
lūgums uz laiku apturēt nāves soda izpildīšanu “Dzimtenes
nodevējiem” un viņu ģimenes locekļu izsūtīšanu**

1945. gada 31. decembrī

**Latvijas K(b)P CK sekretāram
biedram Kalnbērziņam**

Rīgā

Šajās dienās IeTK [Iekšlietu tautas komisariāta] iestādes izņēma un izsūtīja 3 ģimenes, kuru vīri notiesāti kā Dzimtenes nodevēji. Šis fakts ir radījis lielu uztraukumu visās aizsargu un pat bezpartijisko mietpilsoņu ģimenēs.

Cirkulē neiedomājamas baumas, ka vispirms izsūtīšot visus aizsargus, pēc tam visus tirgotājus, visus, kuri vācu okupācijas laikā strādāja valsts iestādēs un uzņēmumos un, visbeidzot, visus latviešus. Viena ģimene jau aizbēga uz mežu, daudzi nenakšņo mājās.

Mūsu apriņķī ir apmēram 150 tādas ģimenes, kuru ģimenes galvas ir arestētas par Dzimtenes nodevību. Gandrīz visi viņi ir jau notiesāti un pamazām pienāk lietas izpildei, tas ir – ģimenes locekļu izsūtīšanai. Tādējādi šis vienas iedzīvotāju daļas uzbudinājums nenorimst, bet, tieši otrādi, arvien pastiprinās un mūsu izskaidrošanas darbs palīdz maz. Daudzi tic, ka drīz pienāks arī viņu kārta. Tādi noskaņojumi patlaban priekšvēlēšanu laikā ir ārkārtīgi nevēlami.

Saprotams, ka mums iedzīvotāju vidū vajag pastiprināt politmasu darbu, satriekt šīs baumas, izskaidrot tautai mūsu, padomju politiku, taču bez tā, vai nevar atlikt šo spriedumu izpildi līdz 1946. gada 10.02, bet pēc vēlēšanām savākt visus notiesātos un uzreiz izsūtīt. Tas būtu daudzkārt labāk, nekā šodien izsūtīt vienu ģimeni, rītdien citu utt. Cilvēki atrodas pastāvīgā sasprindzinājumā.

Latvijas K(b)P Cēsu apriņķa komitejas sekretāre

L. Zaļkalne. ¹

1. LVA, PA-101. f, 9. apr., 70. l., 1. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

Atzīmes dokumentā:

Pakonsultēties ar b.Rjazanovu un Babkinu

2.1.16. Kanbērziņš

Dots norādījums noturēt pārrunas ar b. Zaļkalni.

* Rjazanovs – VK(b)P CK Latvijas biroja vadītājs

A. Babkins – PSRS IeTK – VDTK pilnvarotais Latvijas PSR

Valkas apriņķa Ēveles pagasta izpildu komitejas lēmums par Friča Roguļa atbrīvošanu

Izraksts no protokola Nr. 9

1946. g. 29. aprīlī Ēveles pagasta izpildu komitejas sēdē piedalās pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs Bārdiņš Kārlis Friča d., Dakstu ciema padomes priekšsēdētājs Igaunis Jēkabs Jāņa d., Ēveles ciema padomes priekšsēdētājs Gailītis Ernests Friča d., pagasta partorgs Aspere Alīde Jāņa m., komsorgs Banga Arturs Augusta d. un pagasta izpildu komitejas locekļi Brīvība Jūlijs Jāņa d. un Steniers Jānis Dāva d.

Protokolē sekretārs Veismanis Vilis Pētera d.

Lēmums Nr. 2

Pagasta izpildu komitejas sēde, apspriežot Ēveles pagasta pilsoņa Roguļa Friča d. lietu, uzskata:

1945. g. februāra mēnesī arestēja Ēveles pagasta pilsoni Frici Roguli. Patlaban viņš atrodas Padomju Savienībā.

Fricis Rogulis savā laikā nav sastāvējis ne aizsargu, ne kādās citās tamlīdzīgās organizācijās.

Visiem pagasta iedzīvotājiem Rogulis ir pazīstams kā krietns un izpalīdzīgs cilvēks, kas aizvien centies ar savām zināšanām visiem izpalīdzēt. Pagasta iedzīvotāji bieži vien slimības gadījumos ir griezušies pie Roguļa un pēdējais aizvien ir bijis tiem izpalīdzīgs.

Vācu okupācijas laikā Fricis Rogulis bija pagasta vecākais. Šo amatu viņš izpildīja ne personīgā labuma dēļ, bet uzņēmās šo amatu, lai glābtu iedzīvotājus no plašiem arestiem un okupantu zvērībām.

Kamēr Rogulis bija par pagasta vecāko, pagastā nenotika nekādi aresti, bet gan ar viņa gādību un noteikto uzstāšanos panāca to, ka vairākums pilsoņu, kas pirms viņa ievēlēšanas par pagasta vecāko bija arestēti, tika atbrīvoti no aresta, piemēram: Kārlis Bārdiņš, M. Zariņš, Pāvuliņš un citi.

Tāpat F. Rogulis aizstāvēja iedzīvotājus, sevišķi darba ļaudis no nodevu piedzišanas okupantiem. Vispār Rogulis centās izpalīdzēt iedzīvotājiem, cik vien varēdams.

Ja Rogulis ir ticis arestēts, tad tas ir noticis dažu neapzinīgu pilsoņu ļaunprātības dēļ, kas ir centušies nostādīt viņu kā nevēlamu cilvēku.

Nemot vērā visu augšā teikto, Ēveles pagasta izpildu komiteja atzīst, ka Rogulis visos laikos ir bijis darba ļaužu aizstāvis, pats cietis no okupantiem – 1918. g. vācieši noslepkavoja viņa tēvu – un nav kaitīgs padomju varai, tādēļ

Nolēma:

Pagasta iedzīvotāja pils. Roguļa Friča Friča d. atgriešanos Padomju Latvijā atzīt par vēlamu.

Izrakstu no šī protokola izsniegt Rogulei Verai Jūlija m., dzīv. Ēveles pag. “Roguļos” iesniegšanai Augstākajai padomei.

priekšsēdētājs /paraksts/

locekļi /paraksti/

Izraksts pareizs:

Ēveles pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs

K. Bārdiņš

Ēveles pagasta izpildu komitejas sekretārs

V. Veismanis.¹

1. LVA, 1986. f., 2. apr., 962. l., 72. lp. Oriģināls. Tulkojums no krievu valodas.

No ieslodzījuma F. Rogulis tika atbrīvots 1946. gadā, taču 1949. gada 25. martā viņu un visu viņa ģimeni – sievu Veru, meitu Silviju, dēlus Hariju un Arvīdu izsūtīja uz Sibīriju. Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 507., 508. lpp.

**Ventspils apriņķa Dundagas pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāja
Fricsona 1949. gada 27. jūlija izziņa 1949. gada martā izsūtītājam
Alvīnei Vandzbergai**

Dundagas pagasta izpildu komiteja ar šo apliecina, ka LPSR pilsonē Alvīne Kārļa meita Vandzberga, dzimusi 1875. gada 18. oktobrī Dundagas pagastā un no 1876. gada līdz 1949. gadam dzīvoja Dundagas pagasta “Vītolos”.

Dundagas pagasta izpildu komitejai nav iebildumu, ka LPSR pilsonē Alvīne Kārļai meita Vandzberga atgrieztos savā dzimtenē un dzīvotu “Būvmeistaru” mājās. Izziņa izdota, lai viņa saņemtu atļauju izbraukt no Omskas apgabala.¹

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 439. l., 329. lp. Kopija. Tulkojums no krievu valodas.

A. Vandzberga no izsūtījuma tika atbrīvota 1956. gadā. Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 622. lpp

**Cēsu apriņķa Jaunraunas pagasta izpildu komitejas priekšsēdētāja
Mušperta 1949. gada 21. augusta izziņa 1949. gada martā izsūtītājam
Klārai Bluķei**

Latvijas PSR Cēsu apriņķa Jaunraunas pagasta izpildu komiteja un šo apliecina, ka šī gada martā uz Omskas apgabalu izsūtītā Klāra Kārļa meita Bluķe, dzimusi 1905. gadā, pēdējos gados slimoja un nekas slikts nav ievērots, un tādēļ pagasta izpildu komitejai nekādu iebildumu nav pret viņas un tās 13 gadīgās meitas Dainas atgriešanos.

Minētā atsauksme izsūtīta Klārai Bluķei, lai to iesniegtu Omskas apgabala Kačanovičeskas (pareizi Kaganoviča – aut.) rajona Krasnojarskas ciema Iekšlietu ministrijas nodaļas priekšniekam majoram Ņefedovam. ¹

---

1. LVA, 270. f., 1.s. apr., 439. l., 329. lp. Kopija. Tulkojums no krievu valodas.

K. Bluķe un D. Bluķe no ieslodzījuma tika atbrīvotas 1956. gadā. . Aizvestie. 1949. gada 25. marts, 367. lpp.